

ОДБРАНА

Специјални прилог

Аеромитинг Батајница

Година V ■ Број 95 ■ 1. септембар 2009. ■ цена 100 динара ■ 1,20 евра

Тема

Војна етика

А Е Р О М И Т И Н Г   БАТАЈНИЦА

13.09.2009. 10-17h

И на небу и на земљи

ВЕЛИКИ МЕЂУНАРОДНИ АЕРОМИТИНГ

Не пропустите прилику да видите

**Авионе Hawk, Eurofighter, F-16C, Mirage 2000,
Gripen, Alpha Jet, PC-9, PC-6, C-27J Spartan...**

и хеликоптере Alouette III, Cougar, Mi-24, Mi-17...

**Организован градски превоз
Улазнице 200 динара**

**Бесплатан улаз за инвалиде, децу и ученике
основних школа (са ђачком књижицом)**

**Продајна места широм Србије: Card Service,
билетарница Београдске арене, Bilet servis, IPS,
Matut, експозитуре Привредне банке Београд,
и продавница Војна књига у Београду
На дан аеромитинга продаја улазница и на
капијама аеродрома „Батајница“**

**On line продаја улазница: www.tickets.rs
Call center: 0900 11 00 11**

www.airserbia2009.vs.rs

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
ВОЈСКА СРБИЈЕ

Народна банка Србије

ИСТОРИЈА СРПСКОГ ВАЗДУХОПЛОВСТВА

ЛОВАЧКИ АВИОНИ

20 ПОСТЕРА

ФОРМАТ А3 У ЗАШТИТНОЈ КОРИЦИ
СА ОСНОВНИМ ИСТОРИЈСКИМ
И ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКИМ ПОДАЦИМА

НАРУЏБЕНИЦА

Новински центар „ОДБРАНА“

Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел: 011/3201-995, тел/факс 011/3241-009
Жиро-рачун: 840-49849-58

Наручујем _____ КОМПЛЕТА ПОСТЕРА ЛОВАЧКИХ АВИОНА по цени од 850,00 динара по комплету.

Комплете достављамо Пост експресом на рачун купца. Тренутна цена те услуге је 240,00 динара.

Уплату извршити на жиро-рачун бр. 840-49849-58. Доказ о уплати и наруџбеницу послати на адресу НЦ „Одбрана“.

Купац: _____

Улица и број: _____

Место: _____ Телефон: _____

Потпис наручиоца _____

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традиције „Ратника“, чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)
Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Душан Глишић (фељтон, историја и традиције),
мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Колуновић (друштво),
Александар Петровић, поручник,
Владимир Почуч, мајор (одбрана)

Стални сарадници

Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Василевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Џ. Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Миљалковски, мр Зоран Милодиновић,
Предраг Милићевић, Миљан Милкић,
Крстан Милошевић, др Милан Милошевић,
Никола Остојић, Никола Оташ, Иштван Пољанац,
Будимир М. Поподић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници)

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Даримир Банда (фоторепортер)

Језички редактори

Мира Поподић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241- 257; 23-808
Секретар редакције 3201-809; 23-079
Прелом 3240-019; 23-583
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995
ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.rs

Internet

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.

За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,
Македонска 29

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

Снимко Димитрије ОСТОЈИЋ

САДРЖАЈ

Обележена 95. годишњица Церске битке ИШЧИТАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ	6
Министар одбране у Прокупљу и Сокобањи ХУМАНИТАРНА ПОДРШКА	8
ИНТЕРВЈУ Са бригадним генералом Миланом Мојсиловићем ДОБАР СИГНАЛ СВИМА	12
ТЕМА Војна етика ДУХОВНА ВЕРТИКАЛА	18
Per aspera ШАТОР ПЛАНИНА	23
ОДБРАНА Почетак школовања најмлађе генерације студената Војне академије НАЈПРЕ СЕ ПОСТАЈЕ ВОЈНИК	24
Верска настава и грађанско васпитање у Војној гимназији И ВЕРНИЦИ И ГРАЂАНИ	28
ДРУШТВО Коридор 7 РЕЧНА ПРЕЧИЦА ДО УНИЈЕ	30

Специјални прилог **АЕРОМИТИНГ**

30

42

Са галерије

ТИРИЛИЦА

33

Паралеле

РАТ ЗА ГЛАСОВЕ И ПЛАНИНЕ

35

Повеље и Дипломе из збирке Војног музеја

ЗАПИС О ВРЕМЕНУ

36

ФЕЉТОН

Великани светске науке: Милутин Миланковић (2)

ПОУЗДАНИ ГРАДИТЕЉ МОСТОВА

38

ТРАДИЦИЈЕ

Обележено пет векова фрушкогорског манастира Крушедол

БИСЕР СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

42

ИСТОРИЈА

Авијација Србије у Првом светском рату

АЕРОПЛАНИ НАД ЦЕРОМ

44

СПОРТ

Десетар Ненад Стојковић

НАЈБОЉИ СТРЕЛАЦ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

46

„БАТАЈНИЦА 2009“

Аеромитинг

Традиција организовања великих аеромитинга у Србији се наставља. После више од једне деценије, аеродром Батајница ће 13. септембра поново бити домаћин међународне смотре на којој ће се представити ваздухопловне снаге 15 земаља.

У летачком и изложбеном делу програма имаћемо прилике да видимо тридесетак савремених авиона и хеликоптера. Неки од њих, попут грипена, еурофајтера, миража и ловца F-16, спадају у ред најмодернијих вишенаменских борбених летелица у свету.

Нисмо до сада имали прилике да их видимо на нашем небу, не рачунајући, наравно, 1999. годину и масовне налете авиона НАТОа који нису имали промотивни карактер.

У аналима су остале забележене и велике ваздухопловне смотре 1938, 1949, 1953, 1968, 1985, 1997. и 1998. године. Овом приликом посебно треба подсетити на аеромитинг поводом 50. годишњице ваздухопловства у Србији, који је одржан 1960. на старом аеродрому Београд. У обележавању тог јубилеја учествовало је око 150 летелица, што свакако говори о снази и угледу нашег ваздухопловства и авиоиндустрије тог доба.

Стогодишњицу српског војног ваздухопловства, према најавама из Министарства одбране, обележићемо великим аеромитингом 2012. године, а Батајница 2009 је на неки начин најави тог значајног јубилеја, који би требало да постави одређене стандарде и постане традиционална манифестација.

Према речима државног секретара др Зорана Јефтића, председника Извршног одбора Министарства одбране за припрему и организацију тог великог међународног догађаја, предстојећи аеромитинг надовезује се на реформске процесе који су последњих неколико година спроведени у читавом систему одбране, а посебно у подизању капацитета Ваздухопловства повећањем броја часова налета војних пилота, ремонтом ваздухоплова и ваздухопловне технике, који враћају живот у тај веома значајан вид Војске Србије.

И не само то, аеромитинг Батајница 2009 има велики значај и са становишта међународног кредибилитета Србије, јер тиме показујемо да смо озбиљна држава која претендује да има снажно ваздухопловство, што традиција дуга један век несумњиво заслужује.

Још један догађај окупиће у нашој земљи велики број иностраних представника. Реч је о међународној војномедицинској вежби Медкјур 2009, која се сваке године одржава у некој од земаља Партнерства за мир. У првој половини септембра биће изведена у касарнама Књаз Михаило и Аеродром у Нишу, уз учешће више од 300 страних војника из 14 земаља чланица Партнерства за мир и Европске команде ОС САД, исто толико припадника Војске Србије и око 200 представника Црвени крста и других министарстава.

Биће то, свакако, одлична прилика за стицање нових сазнања и искустава и изграђивање способности за реаговање у кризним ситуацијама како би Војска Србије, али и систем одбране у целини, била активан и поуздан партнер у међународном окружењу у оквиру своје треће мисије. ■

У име Владе Републике Србије, министар одбране Драган Шутановац положио је 23. августа лаворов венац на спомен-костурницу комплекса „Церска битка“ у Текеришу, на централној државној церемонији поводом 95. годишњице Церске битке

Сећање на српске јунаке

Спомен-костурница у Текеришу подигнута је 1928. године, на месту где су се од 15. до 19. августа 1914. године водиле борбе које су одлучиле исход Церске битке. Костурница, саграђена у време владавине краља Александра Првог, има облик природне стене, димензија 8,6 x 7,6 метара, а висока је десет метара. У њеним темељима положени су посмртни остаци више од десет хиљада погинулих српских ратника. На њеном прочељу стоји записано – *Ваша дела су бесмртна.*

Ишчитавање

Церска битка, која се водила на широком простору Цера од 16. до 20. августа 1914, представља једну од најзначајнијих и највећих победа српске војске у Првом светском рату. Истовремено је и прва савезничка победа. Позната је и као „Јадарска битка“, јер су се главне операције одвијале у сливу реке Јадар.

Овогодишњој свечаности поводом обележавања 95 година од Церске битке присуствовали су државни и војни званичници, дипломатски представници земаља учесница, али и савезника Краљевине Србије у Првом светском рату. Организовали су је Министарство рада и социјалне политике, Министарство одбране Владе Републике Србије и град Лозница.

– Окупили смо се да одамо почаст борцима Церске битке и свима онима који су извојевали прву победу савезника у Првом светском рату. Иако изморен балканским ратовима, српски народ смогао је снаге, организовао се и мобилисао, те супротставио војсци Аустроугарске. Српска војска је под командом великих војсковођа извојевала победу и за осам дана отерала окупатора из наше земље. На тај начин се Друга српска армија, заједно са осталим армијама, уписала у историју ратовања широм света. Наше историјско сећање на тај догађај у први план ставља победу српских војсковођа, војника, њихову храброст и одлучност, али остаје питање да ли је било довољно мудрости и да ли је неко заиста мислио да нападом на Србију може решити проблеме које су тада наша земља и Аустроугарска имале. Нажалост, исто питање постављало се и после Првог светског рата. Били смо сведоци великих разарања у историји човечанства, зато што није било довољно мудрости да се схвати да рат није добар излаз из проблема – рекао је министар Шутановац у Текеришу обраћајући се грађанима Србије, потомцима ратника церске операције, представницима савезника наше земље у Првом светском рату, тадашњим непријатељима, а садашњим пријатељима Србије, и присутним војним изасланицима.

Министар одбране нагласио је том приликом да Република Србија своје интересе жели да штити мирним и дипломатским путем.

– Окренути смо миру, не желимо да икада више буде рата. Желимо да грађани Србије имају миран и просперитетан живот. Србија настоји да постане демократски развијена земља, просперитетна чланица Европске уније, која дели европске вредно-

ницима Аустрије, Чешке, Словачке, Велике Британије, Русије и Француске и додао да су савремени изазови, ризици и претње безбедности Србије, по правилу, међународни и да се не могу решавати уколико не гајимо добросуседске односе и добре односе са свим државама региона.

– Имамо обавезу да и своје потомке учимо историји, да им причамо о српским херојима који су дали живот за отаџбину, не само да се не би заборавили, већ да се та историја више никада не би поновила – рекао је министар одбране.

Генерал-потпуковник Младен Ђирковић, заменик начелника Генералштаба наше војске, положио је венцац на спомен-обележје церским јунацима у име Министарства одбране и Војске Србије. Венцац су положили и представници локалне самоуправе и дипломатских представништва у Србији.

Министар одбране Драган Шутановац, потомак погинулог ратника Церске битке, у спомен-књигу Музеја „Церска битка“, записао је: *Јединицама Српске војске, учесницима славне Церске битке 1914. године, са искреном захвалношћу и дивљењем за њихов херојски подвиг и жртву дату за одбрану слободе и независност отаџбине. Нека им је вечна слава и хвала! Живела Србија!*

Операцији на Церу претходиле су борбе предстражних одреда на Дрини и Сави, који су четири дана, од 12. до 15. августа, храбро одолевали надирању знатно бројнијих и јачих аустроугарских трупа. Српским снагама командовао је генерал Степа Степановић.

Српске снаге изгубиле су у Церској бици више од 16.000 војника, док је Аустроугарска имала око 25.000 погинулих.

Због изузетних заслуга у руковођењу и командовању Церском битком, командант Друге српске армије Степа Степановић унапређен је у чин војводе. Битка је блистав пример тактички добро осмишљене и остварене војне операције. ■

С. ЂОКИЋ
Снимио Радован ПОПОВИЋ

историје

сти. Наша влада у то улаже максималне напоре, јер чини све да Србија буде члан тог друштва, да развија добре односе са суседима и земљама региона, али и Европе и ван њених граница – истакао је Шутановац, обраћајући се амбасадорима и представ-

Хуманитарна подршка

Министар одбране Републике Србије Драган Шутановац посетио је 24. августа обданиште „Бамби“ у Прокупљу и Основну школу „Митрополит Михајло“ у селу Трубаревац код Сокобање, установе које, у оквиру пројекта „Хуманитарна асистенција“, реконструишу припадници Националне гарде Охаја и Војске Србије

Пројекат „Хуманитарна асистенција“, у оквиру кога се од 6. августа до 2. септембра реконструишу вртићи и школе у општинама Прокупље, Сокобања и Лапово, представља једну од активности билатералне сарадње наше војске са САД.

Носиоци пројекта су Европска команда САД и Национална гарда Охаја, Генералштаб Војске Србије и Копнена војска. У њему су, поред 70 припадника Националне гарде, ангажована и 22 припадника српске војске. Укупна вредност изведених радова износи 385.000 долара.

– Ово је само један од пројеката које спроводимо од септембра 2006. године, када смо са Националном гардом Охаја потписали споразум о сарадњи и, практично, постали партнери. Иза нас је више од 30 заједничких активности, а реч је, углавном, о војно-војној сарадњи. Реконструкција и адаптација вртића у Прокупљу први је пројекат у оквиру цивилно-војне сарадње. Америчка војска има велико искуство у тој области, а ми желимо да то искуство користимо и са њима изграђујемо партнерски однос.

У Прокупљу и Сокобањи око 70 припадника Националне гарде реконструише обданишта и школе. То није велики корак за човечанство, али је велики корак за децу из школа и вртића, имајући у виду да услови за њихов живот и рад нису били добри – рекао је министар Шутановац после обилазке обданишта.

Објекте у реконструкцији обишли су и отправник послова амбаскаде САД у Београду Џенифер Браш, командант Копнене војске генерал-потпуковник Љубиша Диковић, заменик команданта Здружене оперативне команде бригадни генерал Милан Мојсиловић, начелник Одељења за цивилно-војну сарадњу Генералштаба Војске пуковник Миленко Лаловић, начелник Топличког округа Срђан Јордацијевић и представници локалне самоуправе.

Пријем код генерала Ђирковића

Делегацију Националне гарде Охаја, коју је предводио заменик команданта генерал-мајор Метју Кембик примио је 19. августа заменик начелника Генералштаба Војске Србије генерал -потпуковник Младен Ђирковић. Двојица генерала потврдила су висок ниво сарадње између Војске Србије и Националне гарде. Изразили су уверење да ће и убудуће унапређивати сарадњу, посебно у области обуке.

Током боравка у Србији, генерал Кембик и заменик команданта Здружене оперативне команде бригадни генерал Милан Мојсиловић обишли су 21. августа учеснике пројекта „Хуманитарна асистенција“, који изводе реконструкцијске радове на школама у Лапову и Сокобањи, те у обданишту у Прокупљу. Генерали Мојсиловић и Кембик нагласили су да се радови одвијају према утврђеном плану и динамици. Посебно су истакли добру сарадњу гардиста из Охаја и локалног становништва.

– Током тридесетогодишњег рада у Србији, ово је за мене један од најиспуњенијих дана. И као мајка могу рећи да су радови на оваквој установи изузетно вредни. Припадницима Гарде Охаја захваљујем што су дошли да виде како Србија данас изгледа, а припадницима Војске Србије и грађанима Прокупља што су се лепо опходили према америчким војницима – нагласила је Џенифер Браш.

Директорка „Бамбија“ Душанка Павловић истакла је да пројекат много значи за вртић и да ће он сада бити много топлији, не само због боље изолације већ због нових пријатеља из САД и Војске Србије.

Милан Арсовић, председник општине Прокупље, рекао је да ће, захваљујући раду и вољи америчких пријатеља и припадника српске војске, деца имати нов простор за игру и образовање.

Министар Шутановац нагласио је да је вредност пројекта онолико колико деца вртића буду задовољна.

Настављајући обилазак места у којима се реализује пројекат „Хуманитарна асистенција“, министар одбране боравио је у селу Трубаревца код Сокобање, где су га дочекали председник општине Димитрије Лукић, мештани села и ђаци Основне школе „Митрополит Михајло“.

– Војска Србије и Национална гарда Охаја реконструишу школу коју похађају деца, ученици од првог до четвртог разреда. С великим задовољством могу рећи да се послови одвијају добро и да ће 2. септембра школа бити спремна да започне нову школску годину. Изражавам задовољство и због тога што је Национална гарда изабрала да ради у овом селу, јер је то значајно за цивилно-војну сарадњу – изјавио је министар Драган Шутановац.

Председник општине Сокобања рекао је да је пројекат „Хуманитарна асистенција“ значајан јер малишани из Трубаревца добијају модерну школу, по европским стандардима, те да ће се поверење између српског и америчког народа, које је у једном тренутку пољуљано, обновити и градити. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ
Снимио З. МИЛОВАНОВИЋ

Утицај Кфора

Одговарајући на новинарско питање о смањењу броја припадника Кфора на Космету, министар одбране Драган Шутановац рекао је:

– Таква одлука требало је да буде донета у договору са српским властима. Имамо уверавања да се доноси на основу озбиљних анализа. Кфор је уверен да је стање на Космету стабилизовано и да ће 10.000 војника бити довољно да спречи евентуалне терористичке активности. Чињеница је да је то озбиљна војна сила, али смо инсистирали да, уколико дође до дестабилизације, Кфор испољи први и највећи утицај.

Испред школе у Трубаревцу

Извоз наоружања у Ирак

Министар одбране Републике Србије Драган Шутановац изјавио је 27. августа да је са Ираком потписан нови уговор за извоз наоружања и војне опреме, вредан више од сто милиона долара.

Шутановац је рекао да је реч о споразуму који је проистекао из договора са министром одбране Ирака и недавне посете ирачке делегације Београду. На основу тог уговора око 6.000 радника наше наменске индустрије биће пословно ангажовано наредне године, укључујући и ремонтне заводе.

Према речима министра одбране, ускоро ће бити потписани и уговори којима ће се ангажовати наша грађевинска оператива у Ираку, али и у осталим земљама.

Он није желео да наведе која се врста наоружања и

војне опреме извози у Ирак, али је истакао да ће у том послу бити ангажоване све фабрике наменске индустрије и ремонтни заводи. Посебно је навео да постоји обострана жеља за наставком сарадње. ■

А. П.

Саучешће ирачком народу

Поводом погибије 101 особе у серији бомбашких напада на зграде више министарстава у Багдаду, министар одбране Драган Шутановац посетио је 28. августа Амбасаду Ирака у Београду и уписао се у књигу жалости.

„Са искреном тугом примили смо вест о прошлонедељном терористичком акту у вашој земљи, приликом кога је страдао велики број недужних људи. У име припадника Министарства одбране и лично, изражавам најдубље и најискреније саучешће ирачком народу и породицама које су изгубиле своје најмилије. С надом да се то више никада неће поновити, желим да истакнем пуну подршку ирачком народу и држави на путу стабилизације и свеукупног напретка“ – записао је министар Шутановац. ■

Додатна сн

Свечаност поводом завршетка школовања мартовске генерације слушалаца Школе резервних официра, којој су присуствовали министар одбране Драган Шутановац и заменик начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Младен Ђирковић, одржана је 28. августа у касарни „Генерал Јован Мишковић“ на Бањици

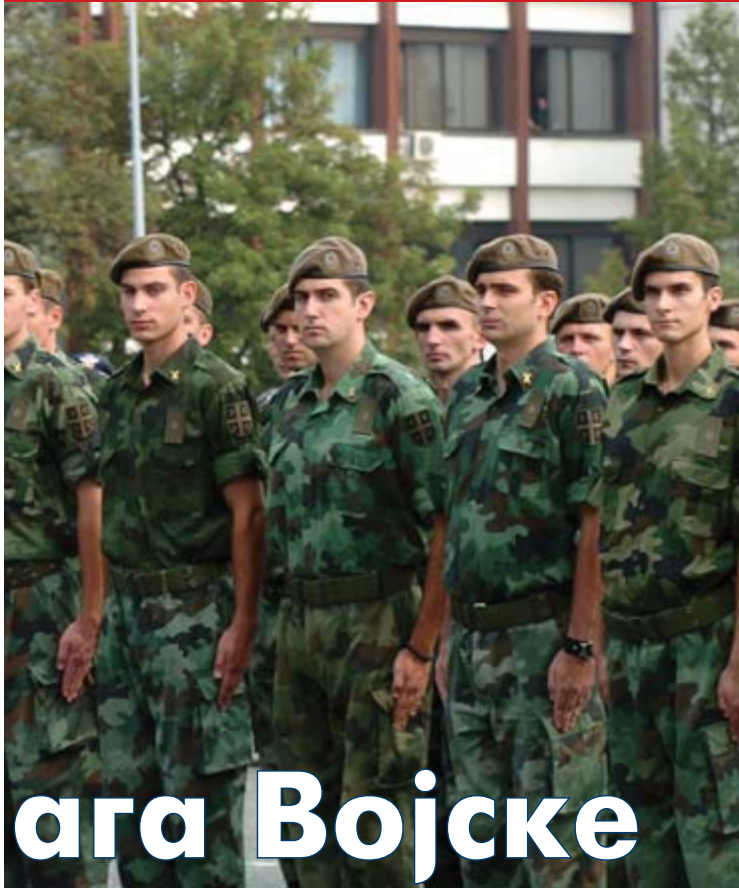
У колу резервних официра мартовске генерације завршило је 88 слушалаца из Војне академије и 25 са ВМА. У току шестомесечног школовања, резервни официри из Академије положили су десетак испита, савладали војничку обуку на полигонима и вежбаљима Војске, где су извели 48 гађања из различитог наоружања. Слушаоци рода пешадије и инжењерије учествовали су и на показној вежби *Дипломац 2009*. Резервни официри са ВМА положили су више од 20 испита, савладали војничку обуку и, такође, учествовали на *Дипломцу 2009*, али и на Универзијади.

Свечаности поводом завршетка њиховог школовања, која је 28. августа организована у касарни „Генерал Јован Мишковић“ на Бањици, присуствовали су министар одбране Републике Србије Драган Шутановац, заменик начелника Генералштаба Војске генерал-потпуковник Младен Ђирковић, представници Војне академије, родбина и пријатељи најмлађих резервних потпоручника.

Мартовска класа слушалаца за резервне официре из Војне академије постигла је врло добру просечну оцену – 8,12, док су слушаоци из ВМА остварили оцену 8,68.

Најуспешнији међу слушаоцима Школе резервних официра на Војној академији је резервни потпоручник Никола Малишић, који је током школовања постигао просечну оцену 9,50, а међу слушаоцима са ВМА резервни потпоручник Гојко Обрадовић – његова просечна оцена је 9,21.

– Школовање резервних официра у нашој војсци има дугу традицију. У ту школу одлазили су најбољи и најспособнији високообразовани, млади људи. Верујем да су ратови за Србију прошлост и да ће активна и резервна вој-

ага Војске

ска убудуће своја знања и способности усмерити ка очувању глобалног мира и помоћи становништву – рекао је министар Шутановац.

Савремена Србија – истакао је Шутановац – своју политику заснива на јасно дефинисаним ставовима да све споразуме и конфликте треба решавати мирним и дипломатским путем, на темељима *Повеље Уједињених нација* и принципима међународног права. Само искрена и отворена сарадња међу државама води економском просперитету. Србија нема алтернативу чланству у заједници европских држава. Само тако може допринети очувању својих националних интереса, постићи економски развој и обезбедити бољи живот грађана.

Министар одбране подсетио је, такође, да је у претходном периоду враћено поверење грађана у Војску, али да се на томе систем одбране неће зауставити. Војска Србије представља један од најјачих спољнополитичких капацитета Србије.

Према речима министра, занимање за Школу резервних официра је велико, што потврђује податак да је у септембру 2009. године три пута више младића конкурисало у ту школу у односу на број слободних места. То може бити значајан алтернативни извор попуне Војске квалитетним официрским кадром. Управо ових дана, седам мушкараца и осам жена, који су завршили цивилне факултете, почиње оспособљавање на Војној академији и ВМА за официре дужности. Они ће, како истиче Шутановац, после тога бити примљени у професионалну војну службу. И међу најмлађом генерацијом резервних официра има оних који би желели да своју професионалну каријеру граде у Војсци.

Начелник Војне академије бригадни генерал др Младен Вуруна подсетио је на сложен и захтеван процес обуке и школовања резервних официра, и закључио да је најмлађа генерација заслужено добила прве чинове. Они имају могућност да задрже статус резервних официра или да се активирају и започну професионалну војну каријеру.

Резервни потпоручник Никола Малишић нагласио је да су његове колеге наступили часно и пожртвовано и у цивилству и у униформи. Сви они су спремни да, када се то од њих буде очекивало, ставе опште изнад личног. ■

А. ПЕТРОВИЋ

Донација Краљевине Данске за ВиПВО Војске Србије

Амбасадорка Краљевине Данске Мет Кјуел Нилсен уручила је, 27. августа на аеродрому *Батајница*, министру одбране Републике Србије Драгану Шутановцу кључеве четири камиона цистерне за опслуживање авиона горивом, намењене српском ваздухопловству.

Министар Шутановац захвалио је амбасадорки Нилсен и нагласио да је том приликом реч само о једној донацији нашем систему одбране. Према његовим речима, протеклих година око милион евра, у виду разних донација, стигло је из Данске у Министарство одбране и Војску Србије.

Истакао је и да је сарадња Србије са Данском најбоља у области одбране и најавио да ће на аеромитингу 13. септембра учествовати три ваздухоплова данског ваздухопловства.

Амбасадорка је истакла је да је донација још једном потврдила добру сарадњу два министарства. Нагласила је да Србија представља најзначајнији војни чинилац западног Балкана. Подсетила је да су се припадници српске војске обучавали у Данској за руковање камионима цистернама. Том приликом, амбасадорка Нилсен уручила је дипломе припадницима ВиПВО који су завршили обуку у њеној земљи.

Одговарајући на питања новинара о предстојећем аеромитингу, министар Шутановац рекао је да је организаторима препоручио да се строго поштују све мере безбедности и да наши ваздухоплови не изводе фигуре које нису довољно увежбаване. Истакао је да је комисија која је испитивала пад авиона МиГ 29 потврдила потпуну техничку исправност летелице. ■

А. П.

Саопштење

Министар одбране Драган Шутановац наградио је тројицу припадника Војнобезбедносне агенције који су допринели откривању и пресецању криминалне делатности групе Горана Мојовића.

Пензионисани официр Горан Мојовић оптужен је као организатор криминалне групе, када је након вишемесечног рада Војнобезбедносне агенције и Службе за борбу против организованог криминала, у фебруару ове године, ухапшено 16 лица због сумње да су починили тешка кривична дела у области здравства и стамбеног збрињавања у Министарству одбране и Војсци Србије. ■

Да бисмо били активан и поуздан партнер у међународном систему, морамо да имамо одређене способности. Оне не могу да дођу саме по себи, већ се морају изграђивати. То је процес. Један од начина доласка до циља управо је предстојећа вежба *Медкјур 2009*. Она је, исто тако, идеална прилика да прикажемо наше капацитете и оспособљеност другима, с обзиром на то да ће бити присутан и велики број земаља чланица Партнерства за мир и чланица НАТОа. Мислим да шаљемо добар сигнал свима и да, кад говоримо о војномедицинским капацитетима, имамо чиме да се дичимо – рекао је заменик команданта Здружене оперативне команде.

**Бригадни генерал
Милан Мојсиловић**

Добар сигнал свима

Бригадни генерал Милан Мојсиловић на дужности је заменик команданта Здружене оперативне команде близу две године. Најмлађи је генерал Војске Србије и официр који је у својој војничкој каријери прошао све дужности – од командира вода до команданта бригаде.

Тенкиста по роду, опробао се и изван трупе – као наставник у Школском центру оклопних јединица. Ако се томе дода одлично познавање руског и енглеског језика, јасно је да је реч о савременом официру. Са њим смо разговарали о раду Здружене оперативне команде, Центру за мировне операције и о предстојећој војномедицинској вежби *Медкјур 2009 (Medceur)*, која је ове године тежишна активност Министарства одбране и Војске Србије.

* Господине генерале, Здружена оперативна команда представља новину у организацији Војске. Какве су њене надлежности и наведите неке од значајних активности?

– Здружена оперативна команда организацијска је јединица Генералштаба. Настала је у оквиру реорганизације Војске Србије и Генералштаба и намењена је за оперативно руковођење и командовање Војском Србије. У њеној надлежности је да планира операције и командује снагама у одговору на појављену кризу. Здруженост подразумева интеграцију видовских компоненти – Ваздухопловство и противваздухопловну одбрану и Копнену војску, ангажованих у складу са јединственим циљем, по јединственом плану и под јединственом командом.

Карактеристично за Здружену оперативну команду јесте да има еластичну организацију, што подразумева да су попуњене само кључне дужности. Њено бројно стање је мало. Формирање оперативне групе за планирање и борбено командовање зависи од конкретног задатка и додељене мисије, а бројна величина саме Команде у тим условима јесте променљива.

Не тако давно установљена, Команда је почела са радом 2007. године, а данас, према мом мишљењу, имамо капацитете, знања и искуства да можемо одговорити захтевима који се постављају пред нама.

Када је реч о активностима, Здружена оперативна команда била је носилац *Дунавске страже*, међународне трилатералне вежбе која је, по упутству Северноатлантског савеза, планирана 2006, а изведена 2007. године. Прошле године реализовали смо командно-штабну вежбу са припадницима Националне гарде Охаја, а ове године носиоци смо планирања и реализације војномедицинске вежбе.

* Да ли је Здружена оперативна команда, као најновија организациона целина Генералштаба, за кратко време успела да се уткне у постојећи систем?

– Као што се дешава са сваки пионирским захватом, било је почетком 2007. препознавања места и улоге те команде. Међутим, сва системска решења која се у Војсци примењују једноставно намећу потребу њеног постојања, а то нам је увелико олакшало пут. Тако да данас Здружена оперативна команда има своје место у Војсци Србије и систему одбране. Наравно, не бих волео да она дође до изражаја у смислу њене употребне вредности, јер то указује на постојање кризе. За сада преовлађују садржаји друге мисије Војске Србије, с обзиром на то да је Центар за мировне операције организацијска јединица Здружене оперативне команде.

* Колико је до сада у Центру за мировне операције одржано курсева и семинара за учешће у мировним мисијама?

– Многобројне су активности реализоване у Центру за мировне операције од његовог оснивања 2003. до данас. Одржано је 27 националних и међународних курсева и 13 семинара. На таквим облицима усавршавања било је 713 полазника, а од тог броја 107 је припадника из 18 земаља региона и Европе.

* Да ли је далеко остварење идеје да Центар постане званично и регионални центар за мировне операције, с обзиром на то да постоје амбиције да се оформи тим домаћин предавача у њему?

– У региону су се појавили бројни центри за мировне операције, готово у свакој земљи, тако да је тренутно сваки центар за мировне операције регионални за себе. Наша је жеља да у оквиру развоја регионалне сарадње, покушамо да направимо да свака земља и њен центар покрију једну наменску област у оквиру мировних операција. Тиме бисмо сачували капацитете, не бисмо трошили ресурсе, не би било дуплирања садржаја. Такође, размена полазника и инструктора свих тих центара допринела би квалитетнијој обуци из области мировних операција.

Ми смо се определили за реализацију следећих курсева – инструктори за мировне операције, курсеви за официре логистике у мултинационалним операцијама у мировним мисијама, курсеви за оспособљавање командног кадра, штабних официра и војних посматрача, будући да тај садржај тренутно преовлађује када говоримо о ангажовању ВС и МО ван граница Републике Србије.

Нови закон је пред усвајањем и он би требало да условно поједностави и правно у потпуности дефинише процедуру за упућивање и ангажовање припадника МО и ВС ван граница земље.

Учешће у мултинационалним мировним мисијама изузетно је јак спољнополитички елемент сваке земље. Значајно је партнерски учествовати са многим земљама у свету на истим задацима који доприносе бољитку у свим деловима света.

* Генералштаб је недавно расписао конкурс за учешће у мировним операцијама УН. Колико се људи јавило и да ли систем одбране има довољно кандидата за одлазак у те мисије?

– Тачно је да смо расписали конкурс, и то је други од када Центар постоји. Први је био 2005. године. Могу да кажем да су укупно 402 припадника МО и ВС оспособљена за неки вид ангажовања у мировним мисијама. Задовољан сам и мислим да за сада имамо довољан број припадника, с обзиром на потребе и мисије које је Скупштина Србије одобрила.

Закључно са данашњим даном у мировним операцијама је учествовало 144 припадника МО и ВС. Сада је ангажовано 19 припадника у мисијама у Конгу, Либерiji, на Обали Слоноваче и у Чаду.

* Који су су мотиви за одлазак у такве мисије – шта добија појединац, а шта држава?

– Појединци добијају прилику за рад и стицање искуства у међународном окружењу и усавршавају се на личном и професионалном плану. Такође, не треба заобићи ни материјални фактор, који је значајан, али не и пресудан. Када припаднике ВС и МО пошаљете на међународне активности, било да пружају медицинску заштиту или су у својству војних посматрача у мировној мисији, веома је важно да су они тамо партнери. Мислим да наши припадници у потпуности схватају да су у тој страниј земљи представници наше државе и у неку руку амбасадори наше земље.

Са друге стране, учешће представника Министарства одбране и Војске Србије у мировним операцијама УН и међународним безбедносним снагама важан је елемент спољне политике Републике Србије, који увелико доприноси да се она у односима са другим државама и чланицама Партнерства за мир третира као равноправни партнер, који активно доприноси очувању мира и стабилности у свету.

* У надлежности Здружене оперативне команде је предстојећа војномедицинска вежба Медкјур 2009, која ће се одржати од 31. августа до 14. септембра у Нишу. Она је један од тежишних задатака Министарства одбране и Војске Србије у овој години. Како теку припреме и зна ли се колико ће људи учествовати и из којих држава?

– Република Србија, односно Министарство одбране, прихватило је да буде домаћин војномедицинској вежби Медкјур 2009. Та вежба је у процесу планирања и одговорности Европске команде ОС САД и сваке године одржава се у некој од земаља Партнерства за мир. Девета вежба по реду је код нас, а десета ће бити у Црној Гори. Процес спецификације вежбе започео је прошле године. Дефинисали смо основне садржаје и ушли у процес планирања са

Европском командом ОС САД, уз учешће земаља чланица Партнерства за мир.

Формиран је тим за планирање војномедицинске вежбе, који су чинили представници МО, ВС, Министарства унутрашњих послова, те других министарстава ван структура Министарства одбране и Војске. Лично сам руководио процесом планирања на основу одлуке министра одбране и наређења надлежних старешина.

Процес планирања имао је своје токове. Отпочели смо рад иницијалном планском конференцијом, потом су одржане главна и финална планска конференција. У том периоду реализоване су радионице у Србији и једна у Немачкој. Родили смо по упутству за вежбе, или документу BiSC 75-3 Северноатлантског савеза.

И ево, сада смо пред вратима. У току су завршне припреме које обухватају техничке елементе у припреми наведене вежбе. Српски део команде вежбе изашао је на вежбовну просторију и налази се у Нишу.

За потребе *Медкјур 2009* формиран је Оперативан центар на аеродрому у Нишу. Када почне вежба, сви елементи који се односе на командовање и рад биће у надлежности два кодиректора – потпуковника Горана Десанчића из Генералштаба и пуковника Тимотија Брауна из Европске команде ОС САД.

* Реците нешто о детаљима вежбе. На колико локација ће се одвијати?

– Планирани концепт начелно обухвата садржај треће мисије ВС – подршку цивилним властима у борби против елементарних несрећа и катастрофа. Сценаријом је предвиђен облик кризе у области захваћеној земљотресом, поплавама, хемијским акцидентима, пожарима, уз велики број повређених и погинулих, и велику материјалну штету. Зона захваћена елементарним непогодама и хемијским акцидентима јесте шира околина Ниша. Подразумева се реакција владиних и невладиних организација, уз учешће војске и међународне компоненте, као подршке за решавање кризе на делу територије.

У вежби ће бити ангажовано 14 земаља. То су Азербејџан, Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Грузија, Јерменија, Хрватска, Македонија, Молдавија, Немачка, Норвешка, Украјина, САД и Србија као домаћин.

Одвијаће се у две фазе – прва је академски део који ће обухватити размену искустава из области медицине са низом курсева, семинара и предавања. Реализоваће се семинари и предавања из области токсикологије, пластичне и васкуларне хирургије, трауматологије и неуропсихијатрије. Убацили смо и иновирани садржаје са курсом за цивилно-војну сарадњу, као међународни курс на ту тему. Предавачи ће бити домаћи, међународни и директни учесници на вежби.

У другом делу су примењени садржаји, или реаговање у кризним ситуацијама. Биће развијене две војне болнице – једна пољска другог нивоа из Србије – са ВМА, и војна болница са мањим бројем лежача, коју ће развити Европска команда ОС САД. Они ће збрињавати повређене и оболеле у другој фази војномедицинске вежбе на терену, у складу са листом догађаја.

Вежба ће се одвијати на две локације – у касарнама *Књаз Михаило* и *Аеродром* у Нишу – и имаће девет радних тачака.

С обзиром на то да Европска команда ОС САД и Војска Србије представљају војну компоненту, стиче се утисак да је то искључиво војна вежба. Међутим, дефинитивно није. Ми смо се обратили Влади и она је закључила да постоје услови да се у ту активност укључе и остала ресорна министарства Владе, тако да ћемо имати, условно речено, једну цивилно-војну активност у Нишу.

* Које ће цивилне структуре бити ангажоване?

– Настојали смо да укључимо све организације и елементе који могу функционално да одговарају захтевима вежбе. Наравно, Министарство унутрашњих послова јесте по природи послова и функцији наш партнер у реализацији са својим управама – од ватрогасних одељења до одређених служби за трагање и спасавање. Ангажовано је и Министарство здравља са четири екипе Завода за хитну медицинску помоћ из Ниша. Користићемо неке просторије Министарства просвете, а ученици медицинске школе помоћи ће нам приликом маркирања повређених и оболелих. Ангажовано је и Министарство животне средине.

Један сегмент вежбе односи се на хемијски акцидент – претварање цистерне која је контаминирала земљиште и прети да изазове опасност ширих размера, па ће бити ангажоване специјализоване и обучене јединице за деконтаминацију на терену.

Од невладиних организација доминираће Црвени крст са својим кампом за прихват расељених и избеглих лица из кризног жаришта. Тај камп ће имати све елементе потребне у случају стварна кризна ситуација.

* Да ли ће моћи да се види нешто од опреме коју до сада нисмо имали прилике да видимо?

– У сваком случају. У плану је, иако још немамо јасну потврду, авио-болница у авиону *Ан-26* из Украјине. Планирана је и употреба авиона *С-130* за превозење опреме и људства ОС САД на аеродром *Цар Константин*. У заједничким активностима специјалних снага ВС и ОС САД извршиће се припреме извођењем обуке на земљи у падобранском центру у Нишу и реализовати заједнички падобрански скокови из авиона *С-130*.

За потребе вежбе, хеликоптер Војске Србије ХТ-40 биће опремљен основном медицинском опремом и користеће се за извршавање задатака трагања и спасавања. У практичном делу вежбе планирано је и ангажовање људи из састава специјалне бригаде КоВ у активностима трагања и спасавања испод рушевина, те употреба службених паса.

Ми смо предвидели да се прикажу и неки детаљи који можда нису директно укључени у вежби, као што је рад Управе за ветерину са центром за откривање и праћење пандемијских болести са ветеринарским елементима. Наравно, видећемо и ваздухопловне медицинске елементе из Војске Србије, тако да постоје многобројни садржаји који ће вежби дати шири спектар.

* Каква је логистичка подршка вежбе и, наравно, финансијска?

– Логистика је изузетно компликована. Ми очекујемо да ће на вежбу доћи више од 300 припадника из иностранства. Према последњем пресеку пријава, та бројка је 310 и она ће се вероватно повећавати како се вежба приближава. Исто толико припадника биће ангажовано из Војске Србије, Министарства одбране и других министарстава, тако да ће на вежби учествовати око 800 учесника.

Имамо две врсте логистичке подршке – логистичку подршку у оквиру сценарија, која ће бити ангажована у складу са добијеним задацима као подршка снагама за реаговање на кризне ситуације, и стварну логистичку подршку у смислу стварања услова и подршке командној структури да реализује све те елементе. Велики део активности и садржаја финансијски ће подржати Европска команда ОС САД. Предрачуни указују и за сада имамо потврду да ће око 80 одсто планираних финансијских средстава сносити Европска команда ОС САД. Они су носиоци уговарања услуга на нивоу града Ниша. То подразумева и финансирање за утрошак горива, трошкове за исхрану учесника, а и стварне оперативне трошкове који се стварају на вежби. Учесници ће бити смештени у војном објекту – у касарни *Књаз Михаило*. Тај објекат је већ припремљен и извршени су одређени инфраструктурни радови. Мислим да спремно улазимо у реализацију тог за нас значајног задатка.

* Шта очекујете од вежбе Медјур 2009?

– Имајући у виду чињеницу да је Србија примљена у Партнерство за мир и да Војска Србије није до сада учествовала на сличним активностима у таквом обиму, мислим да ће сазнања до којих смо дошли током припрема, планирања и реализације вежбе бити драгоцене искуства за предстојеће активности у оквиру Партнерства.

Крајња жеља нам је да будемо део међународног система. Да бисмо то били морамо да имамо одређене способности. Оне не могу да дођу саме по себи, већ се морају израђивати. То је процес. Један од начина доласка до циља управо је предстојећа вежба *Медјур 2009*. Она је, исто тако, идеална прилика да прикажемо наше капацитете и оспособљеност другима, с обзиром на то да ће бити присутан и велики број земаља чланица Партнерства за мир и две чланице Северноатлантског савеза. Мислим да шаљемо добар сигнал свима и да, кад говоримо о виномедицинским капацитетима, имамо чиме да се дичимо.

С друге стране, на тој вежби делимично ћемо проверити и ангажовање одређених функција у држави које би биле укључене у решавање кризне ситуације. Природне непогоде нису реткост, дешавају се свуда у свету и ми морамо бити спремни.

У сваком случају, реализацијом вежбе таквог нивоа Република Србија, односно МО и ВС потврђују капацитете и спремност активног и поузданог партнера у међународном окружењу. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимио Зоран МИЛОВАНОВИЋ

Вести

Припреме српских мировњака у Норвешкој

Припадници Министарства одбране и Војске Србије, који у саставу норвешког контингента одлазе у мировну мисију под покровитељством Уједињених нација – MINURCAT у Чаду – отпутовали су 24. августа на припреме у Краљевину Норвешку.

Непосредне, претходне припреме мировног тима изведене су у Центру за мировне операције Генералштаба Војске Србије. Наши мировњаки ће шест недеља боравити у кампу SESVOLMOEN, где ће са колегама из Норвешке наставити припреме за одлазак у мисију, а потом, како је предвиђено, од 15. октобра, као друга ротација српског тима, отићи ће у Чад.

Мисија у Чаду јесте четврта мировна операција у којој Војска Србије учествује од 23. јуна 2009. године. ■

Повратак у Србију припадника тима АМЕТ-12

После шест месеци проведених у мисији Уједињених нација MONUC у Демократској Републици Конго, шесточлани тим за евакуацију ваздушним путем АМЕТ-12 вратио се у Републику Србију.

Чланови тима – лекари мајор Милибор Костић и Гордана Бејатовић, санитарски техничари старији водник прве класе Александар Павићевић, старији водник Милан Марковић, Јелена Ђорђевић и Нада Коцић – били су у мисији од 4. фебруара до 25. августа 2009. године.

Мировна мисија у Конгу успостављена је у новембру 1999. године, у складу са *Повељом ОУН*, на основу Резолуције Савета безбедности 1279. Реч је о јединој мировној мисији у којој Министарство одбране и Војска Србије имају јединицу која формира два тима за медицинску евакуацију ваздушним путем.

Од 7. марта 2003, када је у Конго упућен први санитарски тим, санитарски тимови се у мисији ангажују по шест месеци. За време мандата, АМЕТ-12 био је ангажован на бројним ваздушним евакуацијама, евакуацијама моторним возилима од аеродрома до болнице у Киншаси и на медицинском обезбеђењу званичника који су посећивали снаге Уједињених нација. ■

Изасланик одбране Аустрије у Управи за оперативне послове

Начелник Управе за оперативне послове Генералштаба Војске Србије генерал-мајор Драган Колунџија примио је 13. августа новоименованог изасланика одбране Републике Аустрије у Србији бригадног генерала Рајнхарда Цоберла.

Двојица генерала разговарала су о могућностима за унапређење билатералне војне сарадње. Сусрету званичника присуствовао је и одлазећи изасланик одбране Републике Аустрије у Србији пуковник Јозеф Холцл. ■

Пријем изасланика одбране Ирана у Генералштабу Војске Србије

Заменик команданта Здружене оперативне команде Генералштаба Војске Србије бригадни генерал Милан Мојсиловић примио је 18. августа новоименованог војног, поморског и ваздухопловног изасланика Исламске Републике Иран у Србији пуковника Цавада Фарација.

Генерал Мојсиловић и пуковник Фараци разговарали су о могућностима за унапређење билатералне војне сарадње. Сусрету званичника присуствовао је и одлазећи изасланик Ирана у нашој земљи пуковник Ахмад Аскари Тахани. ■

Обележно 65 година мисије Халијард

Полагањем венаца на спомен-обележје на некадашњој импровизованој авионској писти у Галовића пољу, у селу Прањани, 16. августа свечано је обележена 65. годишњица од почетка мисије Халијард.

Венце су положили командант ВиПВО Војске Србије бригадни генерал Ранко Живак, отправница послова Амбасаде

ограда, мештана Прањана, америчких ветерана авијатичара и српске заједнице у САД. Она тренутно снима документарни филм о мисији, а планира и да изгради центар за младе и меморијални центар у Прањанима, те да промовише Србију у водећим медијима, институцијама и музејима САД. ■

С. БОКИЋ
Снимео Д. БАНДА

Отворена изложба „Повеље и дипломе“ у Војном музеју

Државни секретар Зоран Јефтић отворио је 21. августа изложбу „Повеље и дипломе“ у Војном музеју у Београду. Том приликом, нагласио је да је изложба ретка прилика да се на једном месту види стотинак диплома и повеља, од око 300 којима располаже Музеј. На основу њих могу се пратити историјска дешавања, али и културолошке промене у Србији.

– Имаћете прилику да видите дипломе бројних и важних личности, те српске војске тога доба, али и да пратите квалитет израде диплома и повеља од првих штампања у Србији, из шесте деценије 19. века, до најбоље израђених примерака с почетка 20. века, па све до данашњих дана – рекао је Зоран Јефтић.

Изложба аутора, вишег кустоса Душанке Маричић, отворена је поводом 22. августа – дана Војног музеја. Из збирке Музеја, који чува више од 300 примерака повеља и диплома, издвојене су официрске дипломе, повеље и дипломе одликовања, ручно писане и украшаване папирним печатима, које сведоче о државама, династијама и владарима који су их додељивали, али и о уметницима који су их осмислили. Реч је о оригиналном историјско-документарном материјалу, препознатљиве уметничке вредности, који се први пут излаже на такав начин. Изложба ће трајати до 23. септембра.

Војни музеј је, поводом 22. августа, објавио и нови, тридесет и шести број „Весника“, који сваке године окупља еминентне ауторе, али и каталог „Артиљеријска и оклопна средства у екстеријеру Војног музеја“. Збирка екстеријера, по реткости материјала, улази у ред ва-

жнијих збирки такве врсте у Европи.

Према речима начелника Војног музеја пуковника Мирослава Кнежевића, у протеклих годину дана Музеј је, између осталог, угостио изложбу Српске православне цркве – „Бакрорези и дуборези из фондова Музеја СПЦ“, организовао изложбу поводом 130 година војне штампе и изложбу дечијих радова.

– У „Ноћи музеја“ парирао је другим музејима изложбом „Карикатура у рату“. Изложбом која је посвећена Првом српском устанку, гостовао је у Свилајнцу. Са Народним музејом из Ниша, учествовао је и на великој из-

ложби посвећеној обележавању велике годишњице – 200 година од битке на Чергу. Уз све то, Музеј се може похвалити и са неколико откупа и значајнијих донација, као што је добијање војничке блузе Ђорђа Андрејевића Куна из 1943. године – навео је пуковник Кнежевић.

Свечаности поводом обележавања Дана Војног музеја присуствовали су бројни гости, међу којима и чланови Колегијума министра одбране и Колегијума начелника Генералштаба Војске Србије, команданти јединица и установа Војске, али и директори осталих музеја. ■

С. БОКИЋ
Снимео Д. БАНДА

Центар за хитну помоћ у Београду добио нова санитарска возила

Снимак З. МИЛОВАЊОВИЋ

Државни секретар у Министарству одбране Републике Србије др Зоран Весић уручио је недавно Центру за хитну помоћ и кућно лечење ЦВМУ Београд четири нова санитарска возила, опремљена најсавременијом медицинском опремом за хитно збрињавање. Тиме је постављено опремање војних здравствених установа савременим санитарским возилима.

– За последње две године набавили смо 19 нових возила, ове године обезбедили смо још 20, потпуно опремљених и климатизованих, од којих смо 10 добили као донацију, а остале купили за потребе Универзитета, с идејом да се, по њеном окончању, доставе нашим здравственим установама – рекао је државни секретар др Зоран Весић.

Према његовим речима, направљен је значајан корак у побољшању санитарског војног транспорта и опремања ВМА, војне болнице у Нишу и Новом Саду, Центра војномедицинских установа, посебно Хитне медицинске помоћи и осталих војних здравствених установа.

– Наша идеја јесте да сваке године набавимо одређени број нових возила, како не бисмо више дошли у ситуацију да возни парк војних здравствених установа буде у тако лошем стању какав је био до пре неке годину. У наредном периоду, од 2010. до 2012. године, очекује нас и замена теретних возила у здравству, јер су пинцгауери које имамо већ при крају века употребе. Наравно, наставићемо да набављамо и софистициранију медицинску опрему и апарате, попут ЕКГ, дефибрилатора, ултразвучних апарата... као што смо то чинили и до сада, посебно код је реч о ВМА, војним болницама у Нишу и Новом Саду, али и кад се ради о санитарским одељењима. Потпуно нову опрему добиће и база Целотина, односно Југ. Возила која смо доделили Центру за хитну помоћ опремљена су модерном санитарском опремом, која задовољава све стандарде за пружање хитне помоћи војним осигураницима чији је живот у опасности – истакао је др Весић.

О квалитету добијених нових санитарских возила за пружање хитне медицинске помоћи и значају који имају за подизање квалитета неопходних здравствених услуга говорио је и управник Центра војних медицинских установа Београд пуковник др Душко Ристивојевић, који је нагласио да војна служба хитне помоћи и кућног лечења постоји већ 35 година, а до сада није добила тако квалитетна возила, специјализована за пружање хитне и неопходне помоћи.

– Ово је велики добитак за војне осигуранике у гарнизону Београд, који се пружа до Баројева, до Гроцке, од Авале до Пазове... Ако кажем да наша возила годишње пређу 460.000 километара и то у градској војњи, јасно је колико су оптерећена и колико су нам била потребна нова. Проблем одржавања старих и дотрајалих санитарских возила је огроман, кварови нас спречавају да стигнемо за најкраће време, тако да смо добијањем четири нова, најсавременија возила учинили велики искорак у побољшању хитне медицинске помоћи – рекао је др Ристивојевић. ■

Д. ГЛИШИЋ

Делегација Централне војне болнице Кине у Београду

Државни секретар Министарства одбране Републике Србије Зоран Весић примио је 22. августа делегацију Централне војне болнице Народноослободилачке армије Кине, коју је предводила генерал-мајор Чен Шиоаохнг. Званичници су разговарали о наставку и унапређењу војномедицинске сарадње две земље.

– За нас је сарадња са Кином веома важна. Потписивање *Споразума о стратегијском партнерству* са том земљом представља добру основу за унапређење даље сарадње, за коју постоји обострани интерес. Сматрамо да можемо једни од других много научити – рекао је Весић.

Том приликом, државни секретар говорио је гостима о систему војног здравства у Србији, посебно нагласивши улогу Војномедицинске академије у лечењу болесних и повређених, медицинској едукацији и истраживањима.

Генерал Шиоаохнг изразила је задовољство оним што је видела на ВМА у Београду и истакла да постоји много заједничког у организацији и раду те војномедицинске установе и кинеске Централне војне болнице. ■

С. Ђ.

Размена искустава из области права

У Центру за мировне операције Генералштаба Војске Србије, од 20. до 21. августа, одржан је семинар „Војно-војна размена искустава из области права“, који су организовали Министарство одбране Републике Србије и Команда ОС САД у Европи (EUCOM).

Том приликом, учесници – правници из система одбране Србије и представници правног тима EUCOM-а разменили су искуства из оних области права које регулишу учешће јединица у мултинационалним операцијама. Стручни скуп отворио је пуковник Чеда Миливојевић из Управе за буџет и финансије Министарства одбране. Там приликом, изразио је уверење да ће гости из америчког правног тима нашим правним стручњацима пренети богата искуства која имају у тој области.

У уводном излагању, шеф америчког тима капетан бојног брода Дарси Крендал говорио је о команди из које долази и нагласио значај размене стручних знања и искустава са правницима Министарства одбране Србије ради унапређења сарадње система одбране две земље. ■

С. Ђ.

Обележено 88 година од смрти краља Петра Првог Ослободиоца

Уз државне и војне почасте, 18. августа у цркви светог Ђорђа на Опленцу, у Тополи, обележена је 88. годишњица смрти краља Петра Првог Ослободиоца

Крај саркофага прослављеног краља, у северној певници опленачке цркве, ловорове венце положили су представници Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије, Министарства рада и социјалне политике, општине Топола, представници породице Карађорђевић, невладиних организација опредељених за неговање традиција ослободилачких ратова Србије и Средње школе „Краљ Петар Први“ из Тополе.

Организатори комеморативне свечаности били су Сектор за борачко-инвалидску заштиту Министарства рада и социјалне политике, Министарство одбране и Задужбина „Краљ Петар Први Карађорђевић“ из Тополе.

Краљ Петар Први Ослободилац био је један од најзначајнијих нововековних српских владара. На престо је дошао после Мајског преврата и убиства краља Александра Првог Обреновића и краљице Драге 1903. године. Његову владавину обележили су Анексиона криза, Царински рат са Аустроугарском, балкански ратови и Први светски рат, из којих је Србија, након великих победа на Куманову, Брегалници, Церу, Колубари и Солунском фронту, али и великих људских жртава, своју државност унела у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Умро је 16. августа 1921. у Београду, а сахрањен је на Опленцу. ■

Духовна

Српску војску на путу њене духовне и моралне обнове прате бројни етички наноси које је наметнуло време, другачији систем вредности, нове мисије и задаци, али и савремени светски токови. Треба ли, у том смислу, војно лице у будућности да буде аскета, потпуни посвећеник позиву, слуга државе, нације, глава породице или само добро плаћен професионалац? Јесу ли војна етика, предмет који изучавају студенти Војне академије, и Кодекс части припадника Војске почетни кораци у редефинисању досадашњих уверења?

вертикала

Када би се морални живот остваривао уз слободна опредељења слободног човека, у слободном друштву, сваки исказ о моралу – писао је академик Душан Косовић – био би мање осечен и тескобом и пуким моралисањем. Овако, свакидашњица живота нагони нас да трагамо за мрвицама морала између лудила и лудости или да га смишљамо као идеал времена које долази. Ако у друштву преовладава мишљење да је поштен човек исто што и будала, можемо бити сигурни да је оно дубоко огрезло у неморалу.

Пољски сатиричар Лец на то додаје – *salto morale* много је опаснији него *salto mortale*. Није ли онда, заправо, *salto morale* својеврстан увод у *salto mortale* – пита се Косовић. Можемо ли, бар када је о војној професији реч, избећи етичке вратоломије и систем вредности дефинисати како нас Кант учи – *звездано небо изнад мене и морални закон у мени?*

Почетна позиција

Сви акредитовани наставни планови и програми Војне академије, без обзира на то о ком је моделу школовања реч, имају изборни предмет који студенти слушају један семестар – војну етику или социологију морала.

Поставља се питање да ли је такво решење довољно добро, јер није слично оном у иностраним војним академијама, поготово не у западним земљама. Са њима настојимо да усагласимо систем школовања, а код њих се тај предмет, као обавезан, изучава четири године.

Зашто је било потребно направити отклон у односу на предмет који се на Академији раније изучавао – морал војске?

– Речи морал и етос – израз морал је латинског, а етос грчког порекла – значе исто.

Код нас се често морал, етос и етика користе као синонимима. С временом је направљена разлика у њиховом садржају, тако да представљају различите појмове. Морал је друштвена и духовна творевина, а етика филозофска дисциплина која изучава морал и феномен морала разумева у тоталитету. На пример, филозофија историје проучава историју као такву, не бавећи се превише појединачним, прошлим догађајима. Етика проучава филозофска питања морала – његов смисао, границе, изворе, суштину и сврху моралног деловања – каже пуковник доц. др Илија Кајтез, начелник Катедре друштвених и економских наука Војне академије.

Како би била услађена са факултетима српских универзитета, са којима заједнички образује студенте, Академија је, најпре, уместо морала војске увела предмет етика. Морал војске факултети нису препознавали као самосталну научну дисциплину, иако тај феномен постоји и разликује се од морала полиције, неке корпорације и сличних институција.

Морал војске јесте самосталан феномен, односно предмет етике као филозофске дисциплине. Акредитовањем студијских програма, Академија је предмет назвала једном од примењених дисциплина етике – војном етиком – за шта постоји одговарајуће научно оправдање. Реч је о интердисциплинарној области која се све више развија.

– Примењена етика, у коју спада и војна етика, препознаје и поставља нова питања и феномене, који раније нису постојали, а наметнуло их је садашње време. Морални проблеми, попут оних у медицини, екологији, бизнису, слични су недоумицама које данас препознаје и војна етика – одлазак у мировне мисије, прекомерна употреба силе, сукоб између хришћанских назора и потребе да се у рату победи. Наравно ту су и питања која се одно-

се на етику хуманитаризма, савременог ратовања или лидерства.

Живимо у времену светике, где је лакше побројати области живота којима се етика не бави, него оне које су предмет њеног интересовања. Примера за то је много – политичка етика, спортска етика, етика секса, биоетика, еколошка и компјутерска или пословна – бизнис етика. Проблем представља то што се о војној етици код нас мало писало. У том смислу, ми смо такорећи на почетној позицији да ту дисциплину фундирамо и изграђујемо – објашњава пуковник доц. др Борислав Д. Гроздић, наставник војне етике на Војној академији.

Рedefинисање значења

Када се говори о војној етици, треба знати да се она може тумачити у ширем и ужем смислу. У ширем контексту она представља дисциплину примењене етике, а у ужем професионалну војну етику.

– Ако поменемо биомедицину и еколошку етику, или етику у бизнису, још увек не говоримо о професионалној етици, већ о етичким феноменима који одликују поједине области живота. Предмети појединих дисциплина примењене етике се разликују. Када је о војној етици реч, њен предмет одређује сукоб, сусрет или супротстављеност два критеријума – војне ефикасности и моралних критеријума и начела. Улога војске се, на глобалном плану, променила, исто као њена улога и мисија у друштву, држави, демократском систему.

Суштински се променило и схватање војника. Раније се неговао култ онога који војни рок служи под оружјем. Било је уобичајено рећи да мушкарац који није служио војску неће моћи да се ожени. Све је то било традиционално гледање. Данас је променен систем вредности, што је условило и другачији однос према војнику. Увели смо служење војног рока у цивилној служби, али и цивилну демократску контролу војске, те департизовали позицију официра у отвореном друштву. О таквим новинама војна етика треба да има одговарајуће

ставове, како би будући официр имао оријентире или модел по коме рашова етичке двоумице.

Војна етика не може се свести само на професионалну етику јер представља само ужи смисао њеног значења. Једнако постоје и професионалне етике медицинских радника, новинара, библиотекара, учитеља... – истиче пуковник Гроздић.

Зато *Наставни план и програм војне етике* на Академији садржи три области. Прва обухвата теоријске основе етике, где се изучавају основни појмови морала и етике и најзначајније етичке теорије. Другу целину чине теме које разматрају етички аспект све три мисије Војске Србије. Она истражује питања о миру, о рату, с етичког аспекта и различитих теоријских позиција или вредносних система, филозофских али и религијских, као на пример православног, римокатоличког или исламског. Последњу целину представљају теме професионалне војне етике, односно професије и заната, затим, разматрања о професији војника, етичком кодексу припадника војске, али и етици лидерства.

Према речима пуковника Кајтеза, уибеници за предмет морал војске нису, у довољној мери, садржали општи, филозофски или боље рећи научни аспект етике, већ су се, махом, бавили само применом у војној области. Морал војске имао је интердисциплинарне садржаје – обухватао је теме из психологије, социологије, филозофије – али није имао ваљану теоријску и научну утемељеност. Разматрао је најчешће чиниоце морала, како се, примера ради, изграђује и одржава борбени морал у војном колективу. Није се, на суштински начин, бавио разумевањем појава и феномена етике у војсци.

Хрестоматија о војној етици, у коју студенти сада изучавају предмет, садржи пажљиво изабране текстове домаћих и страних аутора, и, у доброј мери, *покрива* све садржаје предмета.

Тумачење промена

У оквиру Катедре друштвених и економских наука Војне академије, која ће, вероватно, у будућности прерастати у катедру друштвених и хуманистичких наука, постоје предмети – социологија, војна етика, политички систем, социологија морала, војна психологија, војна андрагогија, војна историја, историја војног ваздухопловства, основи економије и право одбране.

– Наша идеја јесте да превазиђемо досадашње недоречености и слабости приликом изучавања поменутих предмета, јер они нису озбиљније тумачили промене које су се збиле током последње две декаде у светском и нашем друштву. Желимо да наставне планове обогатимо садржајима који се односе на глобализацију, културолошке интеграције, планетарне промене у сватању о слободама људи, војној организацији и државном устројству, историји ратоводства, с тежиштем на историјске поуке их савремених ратова и борбе против безбедносних изазова, ризика и претњи.

Академци треба да схвате да смо део глобалних, светских процеса и да стварност разумевају на стваралачки начин, поштују традицију и националну културу из које долазе, али и да прихвате вредности и врлине партнера, те етос других народа. Настојимо да студенте припремамо за време које долази. У том смислу је и разговор и промишљање о војној етици, у којој су захвати, можда, најдалекосежнији, јер су уследиле корените промене у нашој војсци, систему одбране и цивилно-војним односима. А управо је некадашња идеолошка матрица била најприсутнија у предметима морал војске и политички систем – тврди пуковник Кајтез.

Каког војника, официра, једном речју припадника Војске у моралном погледу желимо у будућности?

Испуњавање закона

На питање Сарацена, упућено светом Равноапостолном Кирилу, како војник хришћанин може употребити оружје када је у *Јеванђељу* речено – *ко ти удари шамар окрени му и други образ* – светитељ је одговорио контрапитањем – *ко боље испуњава један закон, онај ко поштује само један члан тог закона или онај ко поштује два члана тог закона?* Сарацени су му одговорили – *онај ко поштује два члана закона*. Светитељ им је тада рекао да је први члан закона описао поступак после добијања шамара, а да други гласи – *нема веће љубави од оне када неко положи свој живот за ближњег*.

– У пословној етици пише – у фирмама и компанијама у којима је моралност на врло високом нивоу разговор о вредностима је стални разговор. Формирање новог система вредности јесте и наша потреба, другачије речено – духовна и морална обнова српске војске. Зато је и предложен Кодекс части припадника Војске Србије.

И у Стратегијском прегледу одбране помиње се војна етика као чинилац у обликовању професионалног војника, његова другачија вредносна оријентација, што је суштинско питање војне етике. Стоји – изградња морала спроводи се развојем војних способности припадника Војске за извршавање мисија и задатака, али и ради изградње професионалне етике – напомиње пуковник Гроздић.

Први пут говори се о професионалној етици, која се заснива на одредбама Женевске конвенције и Повељи о људским и мањинским правима и грађанским слободама. Још трагамо за одговорима на питање каквог војника, официра желимо у моралном смислу.

– Због промена у Војсци, потребно је знатно изменити однос и поглед на морал војске, изградити савремен систем васпитања, примерен садашњем времену и друштвеном окружењу, који се заснива на новим друштвеним и вредносним моментима. Не може се, свакако, оспорити потреба моралног васпитања војника. Ваљало би направити и термилошку измену, чиме се прави отклон од ранијег система васпитања, који је, заправо, у јединицама био злоупотребљен, и дуго времена био само идеолошки инструмент за реализацију једнопартијских и монистичких политичких идеја, које су, често, биле супротне професионализму и демократској контроли војске – каже пуковник Кајтез.

Етички шумови

– Да би се, заиста, српска војска духовно и морално обновила, нужно је критички преиспитати и изнова заокружити вредносни систем, односно другачије сагледати оно што се некада звало морал. То је, најпре, задатак менаџмента система одбране, Војске, али и државе. Војна академија може пружити корисна теоријска решења, јер и даље постоје недоречености и несасгласја о вредностима које Војска треба да гради, сходно мисијама у којима се ангажује. Потребна је свеобухватна друштвена усаглашеност о најважнијим вредностима које су потребне Војсци Србије, јер она служи и народу и држави. Код нас има много етичких шумова – да ли војно лице треба да буде аскета, посвећеник позиву, треба ли да буде слуга државе, нације, глава породице или само добро плаћени професионалац. То су питања која се свакодневно намећу, на која одговор мора дати држава, политичка и интелектуална елита и етички кодекс Војске – истиче начелник Катедре.

Недавно је на Војној академији започела рад стручна група која треба да дефинише етички кодекс студената. У њеном саставу су управо академици. Од колега који се школују у иностранним војним школама добили су примере њихових кодекса, попут Принципа етике за професионалне војнике из италијанске ваздухопловне војне академије.

По угледу на стране војне академије, попут САД, ради се на томе да се сачини листа добровољних предавача војне етике. За поједина предавања Академија намерава да позове наше академике, црквене званичнике, професоре српских универзитета. Такође је организовала етичке трибине – о православном схватању рата, мира и ненасиља, јер дотичу етичке проблеме, о циљу и рату, затим, о схватању војске и рата у делима светог Саве.

– Хрестоматија о војној етици садржи и текст о вредностима и стандардима у британској војсци. Иако користимо страна искуства, без обзира на то с које стране долазе, не пресликавамо их у потпуности на нашу ситуацију. Нико, међутим, не може да каже да не желимо да и наш официр, попут британског, усвоји вредности – посвећеност, саможртвовање и узајамно поверење – одржава те вредности, придржавајући се

највиших професионалних и личних стандарда, као што су – да не пије, не дрогира се, не задужује се претерано, води рачуна о потчињенима, духовно се уздиже и развија. То може да важи и за припаднике наше војске. Наш професионални кодекс, међутим, не тре-

Страна искуства

У кодексу части припадника британске војске стоји да су примарне етичке вредности – поштење, истрајност, интегритет, лојалност, затим, одговорност, коректност, брига и поштовање. Међу њима су и promisekeeping (одржавање обећања), responsible citizenship (одговоран грађанин, поштовање воље народа у складу са демократски принципима и деловање у границама своје надлежности) и pursuit of excellence (преданост послу, марљивост и компетентност).

Сваки припадник Оружаних снага Босне и Херцеговине, према Кодексу понашања, мора да води рачуна о својој стручности и стручности потчињених, професионалној војној етици, личним вредностима, колективном духу јединице, својој општој култури и учтивости.

У грчкој војној академији студенти етику изучавају у оквиру предмета филозофија, два часа недељно, током прве године школовања.

На Националном универзитету одбране Мађарске етика је посебан предмет Катедре за филозофију и историју културе. Студенти на основним студијама у тој војној школи војну етику слушају током целог школовања, 15 часова по семестру. Настава обухвата теме из области морала, историјата етике и етике војног позива.

Руски војни студенти два семестра изучавају филозофију, чији се садржаји односе на историју филозофије, гносеологију и етику. Као посебан предмет, примерено професији, постоји само на руској војномедицинској академији.

Професионалну војну етику студенти војне академије САД слушају током школовања четири године, 70 наставних часова. Имају 380 наставника који су добровољни предавачи.

ба да дефинише моралне норме које се односе на сваког човека, јер се то подразумева, већ оно што је специфично за војну професију – напомиње доцент Гроздић.

Како студенти реагују на војну етику?

– У развијању предмета допринос дају и студенти семинарским радовима, сугестијама, питањима. Један студент, на пример, у дипломском раду истражује етичке аспекте мобинга у војсци. Занимљив је и семинарски рад академца који је тумачио кадетски кодекс Вест Понта, који је дат у једној реченици – *Кадет не лаже, не вара, не краде и не толерише оне који то раде* – наводи пуковник Гроздић.

Наставник војне етике на Војној академији, осим уџбеника *Војна етика, Припрема и књигу Примери српског војног етоса*, која ће бити саставни део *Хрестоматије*, и *Практикум са вежбама за решавање моралних дилема*.

– Примери многих западних земаља, поготово оних које су својеврсне тврђаве прагматизма, показују да њихови студенти далеко више изучавају етику, као и остале друштвене науке, у односу на наше студенте. Наравно, знања друштвених наука не треба да буду на штету потребних професионалних знања наших официра. Напротив.

Примера ради, изучавање различитих култура и религија, знање језика и вредности толеранције, као и вештина преговарања представљају тежиште у образовању капетана и мајора холандске војске – истиче доцент Илија Кајтез.

Најважније вредности

Свака армија света има дефинисане вредности које негује. За припаднике Војске Србије најважније вредности јесу – верност отаџбини, посвећеност позиву, лојалност, храброст, дисциплинованост, солидарност, човечност, интегритет, самопожртвовање и поштовање других.

Кодекс части

Обавеза за прописивање *Кодекса части припадника Војске Србије* проистекла је из *Закона о Војсци*, где је чланом 13. прецизирано да припадници Војске поступају у складу са *Кодексом части*. Он обавезује све професионалне припаднике српске војске, а не државне службенике.

Први пут се у нашим војним прописима уводи *Кодекс части*, мада су у ранијем времену, у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца постојала морална правила понашања припадника војске, која су била регулисана *Правилном службе* из 1913. године. Треба поменути и средњовековни *Витешки кодекс*, који препознаје поједине и данас актуелне моралне вредности.

– Вредности, међутим, нису једном и заувек дате. Оне подлежу променама у складу са историјским токовима и друштвеним новинама. Ни за једну вредност се не може рећи да је апсолутна и прихватљива за сва времена. То потврђује и пример да су у одређеном времену симболи достојанства и части били мач и слобода. Слобода је као универзална појава остала вредност и данас, али је мач превазиђен историјским развојем – наводи пуковник Бранко Главаш, начелник Реферата за морал и културу Управе за људске ресурсе Генералштаба Војске Србије.

Зашто је уведен *Кодекс части*?

– *Законом о Војсци, Правилном службе и Прописима о војној дисциплини* прописане су обавезе и права припадника Војске Србије у погледу дисциплине и њиховог понашања. За сваку прописану норму предвиђена је и одговарајућа санкција, уколико се она не поштује.

Постоји потреба за увођењем нових вредности, принципа и начела, који су садржани у моралним или етичким кодексима, а које, до сада, Војска Србије није имала. За разлику од Војске, остале професије немају нормативну регулативу којом се дефинише понашање у служби, већ је то прецизирано кодексима.

Тако постоје кодекси државних службеника, лекара, полиције, новинара...

Њихов циљ јесте да пропишу моралне принципе и вредности којих ће се придржавати сви чланови одређене професионалне заједнице и који ће за њих бити обавезујући. Суштина је у томе да сви добровољно прихвате прописане вредности. Закон поштујемо јер нам у противном следи санкција, а моралне норме прихватамо као опште добро – каже пуковник Главаш.

Уважавајући све професије, сагледавајући историјски контекст и садашње време, али и наше опредељење ка европским интеграцијама, те промене у савременим армијама света, поставило се питање које то специфичности осликавају суштину и сврху кодекса части припадника Војске. За разлику од осталих професија у којима се говори о моралним и етичким кодексима, када је о војсци реч говори се о части. Основно питање јесте шта је част. Теоретичари кажу – скуп моралних начела којима се неко руководи у својим поступцима, осећање потребе за уважавањем моралних принципа, достојанства, засновано на етичким начелима, морална испрavnост, честитост, поштење. Такође помињу и личну част, увреду части, али и то како се на нечију част апелује.

Ваља знати и да је *Кодекс* у складу са основним опредељењима која проистичу из заклетве припадника Војске, који се управо закљичу својом чашћу. То представља везу између заклетве и моралних норми.

Према речима пуковника Главаша, *Кодекс части* представља скуп моралних вредности којима треба неко својим радом да тежи. Поштовањем *Кодекса* директно се утиче на понашање појединца, а тиме и на оперативну способност војних састава. Он уноси елементе моралног добра у околности које нужно доносе рат и ратне ситуације, али и свим осталим приликама у којима се употребљава оружје или примењује сила. Односи се на припаднике Војске и у рату и у миру.

Преиспитивање значења

Представници Генералштаба Војске Србије и Министарства одбране изродили су *Нацрт кодекса части*. Полазне основе биле су досадашња искуства у нашој војничкој традицији, искуства савремених армија и других професија.

– Недоумица на коју су у први мах наишли била је на који начин изабрати и препознати вредности специфичне за војну професију. Ако је хуманизам једна од основних вредности коју

негују лекари, на пример, које вредности одликују војну професију, и који су принципи на којима би се такве вредности заснивале. Зато су основе за дефинисање принципа биле – савестан однос према послу, хуман однос према човеку и оданост држави, народу и демократски изабраној власти.

Кодексом части припадника Војске утврђене су основне вредности, принципи и стандарди. Он представља целину друштвених, професионалних вредности и стандарда. Његове одредбе обавезују све припаднике Војске Србије да своје поступке ускладе према основним друштвеним, професионалним вредностима и стандардима, односно нормама међународног хуманитарног права. Војска је целина друштва и она не може имати неке посебне вредности. *Кодексом* се дефинишу највиши циљеви који се желе достићи у војној професији, при-

частан начин бранити и одбранити отаџбину, часно и професионално извршавати задатке у складу са Уставом, цивилним и војним законима, у духу традиција, одредби међународног ратног права и конвенција чији је потписник Србија, те човечно поступати према противнику, заробљеним и рањеним лицима, цивилима и старијим особама. Затим, свестрано израђивати своју личност, поштовати личност и различитост других, прихваћене грађанске норме у свим приликама и чувати углед војне професије и Војске...

Откривање смисла

Моралне норме извиру из традиције, духовности једног народа и његове религије.

– Реформом система одбране, традиције, морал, култура и вера добијају ново (старо) место. Верска питања су одскоро дефинисана у Војсци Србије. Морал, онако како се развијао, неговао и вредновао у Југословенској народној армији и Војсци Југославије, данас се нигде у свету не препознаје. Он заслужује да се, у складу са дефинисаним мисијама и задацима Војске Србије, редефинише – сматра пуковник Стевица Карапанџин, начелник Реферата за традиције и веру Управе за људске ресурсе.

У општем смислу, традиције, вера, морал и култура не могу се одвајати. Сваки покушај да се то учини, због међусобног прожимања, био би неприродан.

– Учење вере код верника рађа одговарајући морал и спремност да се живи по начелима вере. То гради и одређени однос према Богу, људима и култури која настаје из тог односа.

Посебно је изражена међусобна зависност вере и традиције. Традиција, у српском језику предање, представља потврду континуитета једне неизмењене вере и учења вере. Проблем може настати ако се традиција, под утицајем идеолошких учења, разматра само у социолошким категоријама. Вери и традицију треба посматрати и у онтолошким и у социолошким димензијама. Многи су, у не тако давној прошлости, веровали искључиво у одређене социолошке категорије. Таква вера је, у тешким животним ситуацијама, поготово ратним, у тренутку нестајала. Код многих се тада, први пут јавила потреба за Богом, јер су наслутили везу свог немоћног бића са свемогућим Божанским. Вера је тада излазила из социолошких граница – сматра пуковник Карапанџин.

Однедавно се приликом контроле елемента оперативне способности – персонал – примењује упитник о психосоцијалном стању и психофизичком оптерећењу професионалних припадника Војске. У упитнику је једно од питања и питање религије. Резултати, које је дало испитивање око 19 одсто састава, показују да је 58 одсто испитаника религиозно, 37 одсто се изјаснило да није религиозно, али да поштује верску традицију, а четири одсто да није религиозно. Приликом анализе категорија испитаника потврдило се да је степен оптерећености и опасности којима су припадници Војске изложени у корелацији са вером у Бога.

– Вера, пре свега, рађа спремност на жртву, а то је војнику потребно, односно то је његова пожељна етичка вредност. Изнова се поставља старо питање – да ли војник, верујући хришћанин, има право да у одређеним ситуацијама употреби и примени силу. У *Јеванђељу* се каже да нема веће жртве од оне када неко положи живот за ближњег. Бранећи границе отаџбине, војник својим животом брани ближње, како они не би пали у физичко, а на тај начин и духовно ропство. При томе, код православних постоји и спремност не само да се жртвује овоземаљски живот већ и живот у вечности, што је немерљиво снажније. У спремности на такву жртву треба тражити одговор на питање због чега Срби воле војника. Дубоко укоренен у својој традицији, народ кроз ту призму види суштину војничког позива, свестан да би одвајањем традиције од православља она престала да буде српска традиција – каже пуковник Карапанџин.

Српске војничке традиције данас репрезентују најзначајније вредности из његове историје, али без идеолошких обележја. Уважавају се, такође, историјска, културолошка и остала достигнућа националних мањина. Поред тога, нема дискриминаторског односа према ранијим српским противницима. На таквим принципима вреднују се традиције у Војсци Србије. ■

Владимир ПОЧУЧ
Снимили Радован ПОПОВИЋ
Горан СТАНКОВИЋ
Даримир БАНДА

Спремност на жртву

– Вера, пре свега, рађа спремност на жртву, а то је војнику потребно, односно то је његова пожељна етичка вредност. Изнова се поставља старо питање – да ли војник, верујући хришћанин, има право да у одређеним ситуацијама употреби и примени силу. У *Јеванђељу* се каже да нема веће жртве од оне када неко положи живот за ближњег. Бранећи границе отаџбине, војник својим животом брани ближње, како они не би пали у физичко, а на тај начин и духовно ропство. При томе, код православних постоји и спремност не само да се жртвује овоземаљски живот већ и живот у вечности, што је немерљиво снажније. У спремности на такву жртву треба тражити одговор на питање због чега Срби воле војника. Дубоко укоренен у својој традицији, народ кроз ту призму види суштину војничког позива, свестан да би одвајањем традиције од православља она престала да буде српска традиција – каже пуковник Карапанџин.

ликом решавања свих мисија и задатака – објашњава пуковник Главаш.

Питање које су посебно разматрали чланови тима који је писао *Нацрт кодекса* било је како поступити у ситуацијама када припадници Војске прекрше његове одредбе. Неке професије имају прописане судове части, који разматрају повреду етичког кодекса. Опредељење аутора било је да није потребно уводити посебан суд јер већ постоје војнодисциплински судови, а да основна санкција буде грижа савести, бојот средине и колектива.

Које вредности препознаје *Кодекс части*?

– За припаднике Војске најважније вредности јесу – верност отаџбини, посвећеност позиву, лојалност, храброст, дисциплинованост, солидарност, човечност, интегритет, самопожртвовање и поштовање других. Свака армија света има дефинисане вредности које негује. Неке од поменутих вредности имају и остале војске света. Сачували смо идентитет и оно по чему се разликујемо од других, што представља особеност наше војске. Све вредности описане су у *Кодексу*, на једноставан начин, како би их припадници лакше усвојили и прихватили. *Кодекс* није збир прописа и санкција, већ је саставни део образовног процеса. Циљ и сврху ће постићи уколико буде предмет сталног изучавања, прихватања и проналажења сваког појединца у њему, али и његовог преиспитивања – истиче пуковник Главаш.

Поред поменутих вредности, *Кодекс части* прописује и стандарде који су обавезујући у моралном понашању припадника Војске – на

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

Шатор планина

Једно време војни бескућници су организовали протест пред зградом српске владе. Али, могуће је да од тога нису видели много вајде, па су одустали, да не арче себи време. Ако би неко пробао да дефинише назначену врсту људи без крова над собом и патоса испод себе – имао би много мука. Ствар се не да нимало лако тумачити.

Рецимо овако: то је војно или цивилно лице на служби у војсци која већ двадесет година мења име. Како држава – тако и армија, па смо после више од века, доживели да поново имамо српску војску. Могло би се рећи да је она настала сложеном деобом ЈНА и гадним разлазом братских народа и одговарајућих република.

Пре тога је у балканској крчи нестало светла, те је свако пуцао на свакога. Сада се полако као миром, пре свега на естрадном нивоу. Тамо где не стигне Цеца, иде Брена. Све се плаћа, па и фолклорна насталгија. Али љубави баш много и нема, могло би се рећи да друга осећања дрмају некад нераскидиву „братску заједницу!“ Можда ће време излечити понешто, али то је већ питање за ову дечурлију која тек проходавају парковима бивше југовине.

Они ће, можда, видети бар мало другачије најважније разлоге за постојање луднице које су водили њихови очеви, али углавном дедови.

Наравно да нисам заборавио на ону започету дефиницију. Ова дигресија је насушна, како би (поново, по ко зна који пут) била образложена етногенеза војне социјалне неправде. Та је сторија, наравно, бесконачна, а трагање за кривцима одвело би нас предалеко, свакако до „гробља елита“ које су, градећи своје мале авлије, растуриле све што су могле: живот, душе, куће, сећања, добре домаћинске и комшијске обичаје, алтруизам, грижу савести, добре године, веровање у доброту уопште. И доброту саму и пристојност, као врле комшијске особине.

Гледао сам: малинари, камионџије, таксисти, разни губитници у приватизацијама и други несрећници, никада не одустају. Један бивши радник неке бивше фирме одсекао је себи прст, а затим га појео. Такву врсту несреће и бизарности покриве су социјална прашина и магла. Исто као и заустављање саобраћаја вишедневним радничким лежањем на прузи. То је изазвало кашњење српских возова, који ионако ретко иду било где.

Боже сачувај, не предлажем овде да војни бескућници ништа лоше ураде себи, а ни другима. Али је очито да је њихова мука далеко од решења. Може бити да их нису довољно добро чули тамо где треба. Или држава у овој кризи није у моћи да предузме ништа крупно. Војних ветерана без стана (од водника, цивила до генерала) има више хиљада. Не бих желео да овде лицитирам са бројкама, пошто има неколико методологија за рачунање. Али, број је заиста велики. Нажалост, многи од њих су изгубили сваку наду да ће за живота дочекати свој стан. Тако им се залопило, а можда и није!

Јер, држава је (кроз уста својих чиновника) више пута обећавала решење. Или се бар трудила да нађе оправдање зашто решења нема, или га (ускоро) не може бити. Светска економска криза (а експерти кажу да је она допрла чак и до нас) може да буде покриће за све

што се не може урадити. Или се не стигне, или се не жели, пошто је држава таква творевина: увек нађе себи преча посла.

Ономад смо чули како су неки неопходни чиновници прибавили за себе државне станове по богателним ценама. Па је влада, под љутом навалом јавности, зауставила арчење Апајбегове сламе. Од сада (па надаље и убудуће) државни апартмани удељиваће се само на коришћење, без права на откуп. За војску и полицију биће нешто другачије, а како – е то се тек не зна.

Ако би на овом месту била изведена поука како је проблем нерешив – то сигурно не би било тачно. Као што би било још погрешније тврдити да се све може удесити са неколико важних потписа. Ама јок, ствар око војних станова замршена је много раније, још у поразима, божанијама, деобним билансима и распаду свега што се могло распасти. А то нас је додатно усрећило и још нас држи.

Последња Југославија, која је имала невероватно име Србија и Црна Гора, пет пара није давала за бескућнике, него их је чак истеривала из гета у које их је сместила претходна. Број изграђених станова био је симболичан. Како онда – тако сада. Неко се уздао у продају војне имовине, па је чак један министар, купујући сателит, благословио фантомски фонд за реформе. А то интересно друштво је било овлашћено да продаје војну имовину и купује (пре свега) станове. Не знамо шта су ти брижни људи продали, а шта купили, али се ништа није поправило. Касније је један од њих рекао да војне имовине и нема много, шта ту има да се прода?

Добро, можда је и тако. Али, држава је за једну групу генерала, која није могла да се похвали ниједним успешним војним походом, саградила елитно насеље, „Цвећару“ бр. 2, која је свега пар стотина метара удаљена од бањичког избегличког бескућничког гета. И шта је бивало? Власници „Цвећаре“ бр. 2 су се опасно наљутили на писца овога текста, љуто сумњајући у његов патриотизам и правичност.

Није ми ни близу личног менталног центра за родољубље да се бусам у патриотске груди. Нити да се залажем за егалитаризам по принципу: свакоме по соба и шлус. Али уверен сам да би војска и држава проблем морале да реше правично и сигурно, комбинацијом скромности и критеријума који су неоториви.

Тражењем пара тамо где се оне могу наћи, економским развлашћивањем богаташа који су постали милијардери без иједног доказа о било каквом пословном подухвату. Трагањем за оним резервама који се могу открити у стимулативном кредитном систему. Куповином релативно јефтине кућа које ће бити адаптиране у солидна места за живот. Добрим понудама изван Београда, уз одговарајуће услове за школовање и лечење, како за кога. Остало нека смисле они којима је то посао.

Србија не би смела да постане држава чији официри немају где да станују и чији ветерани свој убоги пензионерски живот завршавају чак и у подстанарским гаражама.

Нисам сигуран на чију адресу да пошаљем ову недоумицу, али склон сам да верујем како је ово питање, ипак, важније од патњи српских малинара. ■

Србија не би смела да постане држава чији официри немају где да станују и чији ветерани свој убоги пензионерски живот завршавају чак и у подстанарским гаражама

Почетак школовања најмлађе генерације студената Војне академије

Најпре се постаје

ВОЈНИК

Снимио Даримир БАНДА

После краћег периода прилагођавања, више од двеста студената 134. класе, примљених у Војну академију овог пролећа, започело је основну војничку обуку, током које ће стећи прва искуства о позиву који су изабрали

Кренином августа, с доласком најмлађе генерације студената, Војна академија је оживела. После летње паузе, која, с обзиром на јунски испитни рок и припреме старијих студената за септембарску проверу знања и није трајала предуго, спортски терени, писта и полигони најстарије војне образовне установе у Србији поново су епицентру сабирања војничких вештина и знања.

Овогодишњи бруцоши, тек што су се јавили својим будућим командирима, а већ су, разврстани у чете и батаљоне Првог студентског пука, задужили нову војничку униформу и оружје. Период прилагођавања на нове услове живота није трајао предуго. За неке, с обзиром на досадашње услове младалачки небрижног живота и превише кратко.

■ КАД БЕТОН ЗАДРХТИ

Било како било, двестотинак најмлађих студената Војне академије, међу којима и педесетак девојака, већ две недеље увежбава основне војничке радње с оружјем и без њега. Бетон се усијао и задрхтао, не само од високе летње температуре, већ и од снажног, све уједначенијег стројног корака који ће студенте 134. класе пратити кроз целокупно школовање. Зато га сада, на почетку ваља увежбати што боље. Нове пушке М - 21, које су задужили и уз које се, мада тек на почетку свог професионалног пута, осећају попут правих војника, чини да им врели августовски дани пролазе нешто брже но иначе. Сада, на почетку све је занимљиво, од правила обраћања старијем, претпостављеном официру, или подофициру, до безбројних понављања првих, војничких, радњи током постројавања...

Мало је слободног времена, а и оно се користи ефикасније но раније, код куће. Срећом, у кругу Војне академије налазе се сви потребни спортски терени за бављење колективним спортовима, ту су

изузетно опремљене сале за физичко вежбање, нова теретана, трим-сала, пливачки базен... За сваког понешто. После напорног преподнева и предугог стајања у строју, потребно је ојачати мишиће, изути нове, неразгажене војничке чизме и претрчати који километар у патикама.

– Летимо као да не осећамо умор од напорног преподневног рада – каже Кристина Романовић из Зрењанина. – Да немамо жуљеве од нових чизама, било би нам још лакше. И лепше. Све је занимљиво, чак и рано устајање. Уосталом, зато смо се и пријавили у Војну академију. Да будемо официри, да научимо војнички занат. Да испробамо и проверимо сопствене могућности.

А оне су, судећи бар према до сада стеченом, не тако дугом искуству, довољне за напоре који их очекују. Иако јој у породици нико није везан за војску и мода су је обе сестре у почетку одговарале од наука да, после завршене средње медицинске школе, у професионалну каријеру крене војничким кораком, Кристина каже да је, од мајских физичких провера, лекарског прегледа и вишедневних неизвесности око пријема у Војну академију, до средине августа и облачења војничке униформе, већ постала „татин син“, што најбоље говори да се мишљење о њеној будућој професији у породици променило. Набоље.

■ АУТОРИТЕТ ВОЈНЕ ГИМНАЗИЈЕ

Слично мисли и њена другарица Тања Тачић из Брестовца код Лесковца. И она је завршила средњу медицинску школу, али, попут Кристине, не жели да обуче бели мантил, већ официрску униформу. Каже, у њеној породици су многи везани за војску. Има и официра и подофицира, што активних што резервних.

– Знам да овај позив није лак, знам да има много терена, напорног рада напољу, по сунцу, киши и снегу. Знам да су одговорности велике, а плата мала. Знам да није као раније, када су војна лица, поред бројних прекоманди, имала бар обезбеђен стан, али ипак сам се определила за војни позив. Волим униформу, то је најважнији разлог. Знам да ћу издржати све што ме очекује. Нисмо ништа слабије од мушкарца – тврди симпатична Брестовчанка.

Јанко Вујановић из Лесковца и Александар Мирковић из Ниша потврђују Тањине речи. Кажу да се до сада ни једна девојка није појалила због превеликих напора.

– Раде све што и ми, раме уз раме с нама. Понекад ми се чини да су чак и нешто пажљивије док траје настава – каже Јанко. Завршио је хемијско-технолошку школу и мисли да ће му, током школовања на Војној академији, стечено знање користити. Један од неколико овогодишњих акредитованих студијских програма јесте и Војнохемијско инжењерство, тако да Јанко с правом верује да није узалуд учио хемију и технологију.

Један од младића с најмање тешкоћа ових првих дана у Војној академији јесте и Александар. Са завршеном Војном гимназијом поседује бар основно знање о позиву који су он и његови „класићи“ изабрали. Поседује и онај прикривени ауторитет, неопходан за лидера каквим ће, за неколико година, постати и сви други студенти најмлађе 134. класе Војне академије. Зато су, између осталог и уписали Војну академију. Зато јер имају нешто у себи. Нешто што их издваја од њихових вршњака, због чега су другачији, одважнији, сигурнији у себе и своје моћи.

– Момци и девојке који су недавно дошли у Војну академију, у 134. класу Првог студентског пука, свакако су најбољи од свих кандидата пријављених на пролећни конкурс за пријем у Војну академију. После опсежних провера, њих смо изабрали за будуће официре, што значи да верујемо у њихове способности и високу мотивацију – каже пуковник Јанко Грандић, командант Студентског пука. – Они ће, после основне војничке обуке на теренима Војне академије и полигону Пасуљанске ливаде, наставити школовање на акредитованим студијским програмима Менаџмент у одбрани, Војномашинско, Војноелектронско и Војнохемијско инжењерство, током кога ће се оспособити за рад у војним јединицама и установама. Верујем да ће сви који издрже почетне напоре касније бити и добри студенти. О томе је још рано говорити, али с правом верујем да ће ова генерација студената бити једна од најбољих. Ако се може судити по оценама које су донели из средњих школа, а то су углавном одлични ђаци, има разлога за оптимизам. ■

Душан ГЛИШИЋ
Снимио Даримир БАНДА

Припадници Специјалне бригаде посетили заставника Горана Тодоровића – Фацу на ВМА

Припадници Специјалне бригаде Војске Србије посетили су 28. августа колегу заставника Горана Тодоровића – Фацу који се лечи на ВМА. Крајем 2003. године тешко је повређен приликом извршавања свакодневних активности, свог 984. падобранског скока.

Том приликом уручили су му посебну справу за вежбање. Идејно решење за *стајалицу* дао је Тодоровић, а Специјална бригада купила је материјал и ангажовала мајстора за њену израду. Специјалци се надају ће та справа помоћи у рехабилитацији заставника Тодоровића, која се тренутно одвија на Клиници за физикалну медицину и рехабилитацију.

– Специјална бригада негује дух припадности и бриге за своје људе, што је врло важно у ризичном послу којим се бавимо. Уз заставника Тодоровића смо све време током његовог опоравка, скоро већ шест година. Надамо се да ће и ова справа помоћи да му буде боље – каже главни подофицир 63. падобранског батаљона заставник Иван Стојковић.

Према његовим речима, падобранском братству битан је сваки човек.

– Шта год ми је током лечења било потребно, обезбедиле су ми колеге и командант бригадни генерал Илија Тодоров. Ниједног тренутка нисам био напуштен. Најбољи начин да им се за такъв однос одужим јесте да једног дана, када се опоравим, заједно са њима станем у строј и кренем на скок – каже заставник Тодоровић. ■

С. Ђ.

Стрелци Војске Србије на светском војном првенству у Загребу

Од 10. до 16. августа у Загребу одржано је 44. светско војно првенство у стрељаштву, на коме су, у дисциплини војни и спортски пиштољ, учествовали и представници Војске Србије.

На првенству су учествовали представници 44 земље чланице CISM-е, од којих је 39, са 106 такмичара, наступило у дисциплини пиштољ – мушкарци, док су се 24 земље, са 59 такмичарки, огледале у дисциплини пиштољ – жене.

У гађању из пушке учествовала су 92 такмичара из 33 земље и 61 такмичарка из 24 земље.

Боје наше војске бранили су старији водници Сања Ивановић, Ирена Огњеновић и Наташа Јовановић, док су мушку екипу представљали мајор Дражен Пожар, поручник Саша Петковић и старији водник Саша Мудринић.

Иако су постигли скромне резултате оправдали су очекивања и, што је најважније, стекли су искуства која ће им бити драгоцену припрему за војно светско првенство у стрељаштву које ће се одржати следеће године у Бразилу од 29. новембра до 6. децембра. ■

И. П.

Војни радио клуб „Таково“

У оквиру Центра за обуку везе, информатике и електронских дејстава касарне „Војвода Радомир Путник“ у Горњем Милановцу налази се Војни радио клуб „Таково“. Реч је о радио-аматерском клубу, који је основан још шездесетих година прошлог века у Земуну. Тада му је име било YU1GWW. Средином 1965. године, заједно са јединицом везе, премештен је у Горњи Милановац, где је најпре радио у просторијама тадашњег Дома ЈНА. У рад Клуба с временом су се укључили и грађани Горњег Милановца. Многи

од њих су еминентни радио-аматери, а један је обављао и функцију председника Савеза радио-аматера Србије. Седамдесетих година, после изградње новог наставног објекта, Радио клуб премештен је у посебно уређену и опремљену просторију.

– Клуб промовише радио-аматерство, а његови чланови стичу нова знања у области телекомуникација и информатике. Војници, професионални војници, подофицири и официри стечена знања користе у раду на војним уређајима везе – каже капетан Горан Маријановић.

Међу члановима Клуба најбројнији су професионални припадници Војске Србије, мада занимање за његов рад показују и војници на редовном служењу војног рока.

– Пошто су скоро сви уређаји слични, у Војсци сам усавршио раније стечено знање. Иначе, отац, али и остали чланови моје породице већ годинама се баве радио аматерством – прича двадесетједногодишњи Стеван Спасић из Тополе, војник у Горњем Милановцу.

Александар Шафранец, такође члан Клуба „Таково“, провео је десет година у морнарици, у Тивту, и, како истиче, за њега је свако успостављање сигнала са другом станицом увек нови изазов.

Чланови Клуба учествују на домаћим и међународним такмичењима, где постижу запажене резултате. Треба посебно издвојити победу милановачких радио аматера на Купу Савеза радио-аматера Србије и Црне Горе 2003. године. ■

М. ЛУКИЋ

Жене професионални војници

У Центру за обуку везе, информатике и електронска дејства горњомилановачке касарне „Војвода Радомир Путник“ недавно су се обучавале жене, кандидати за професионалне војнике из целе Србије. Сертификат о оспособљености добило је њих осам.

Пре тога, кандидаткиње су завршиле основну обуку у Првом центру за обуку у Сомбору и Шестом центру у Крушевцу, а индивидуално специјалистичко оспособљавање окончале су у матичним јединицама.

Двадесетседмогодишња Марина Ђелекар-Живановић из Гоњег Милановца каже да је на обуци у Крушевцу, где се четири недеље реализовала пешадијска обука, било седамдесетак жена, док је у

Центру за обуку везе била сама шест недеља.

Поред жена, обуку за професионалне војнике завршила су и петорица кандидата, који се у Центру за обуку везе, информатике и електронских дејстава налазе у четама за обуку на индивидуалној специјалистичкој обуци.

Стеван Миуца из Панчева истиче да се на обуку пријавио првенствено због тога што у Војсци може очекивати сигуран посао. Заменик команданта мајор Зоран Цветковић најављује да ће се обука наставити у септембру и да је задовољан нивоом знања и вештина којима су кандидати овладали. ■

М. Л.

Добровољно завештање органа на ВМА

Војномедицинска академија је прва установа у нашој земљи која је пре десетак година започела програм завештања органа и издавања донорских картица. До сада је донорске картице добило око 24.000 грађана.

У Србији се на листама за трансплантацију органа налази више од 1.500 болесника. Годишње је у нашој земљи треба извести око 400 до 500 трансплантација бубрега, 100 до 150 трансплантација јетре, те око тридесетак пресађивања срца.

Према речима пуковника проф. др Небојше Станковића, начелника Групе хируршких клиника и члана тима за трансплантацију органа на ВМА, један од начина да се проблем недостатка органа реши, уз усвајање *Закона о трансплантацији*, јесте завештање органа за живота и добијање донорских картица.

– Важно је код наших грађана развити свест о потреби донирања органа или давања сагласности да се они могу узети од најближег сродника код кога је наступила можда смрт. Значајну улогу у томе имају и средства јавног информисања. Органе могу завештати сви пунолетни грађани Србије, који немају неко малигно или психијатријско обољење, те дијабетес – нагласио је пуковник Станковић.

Информације о завештању органа грађани могу добити у Центру за трансплантацију органа ВМА или телефоном 011-367-0-784. ■

Српско-ирачки договори у области војне медицине

Генерал-мајор Самир Абдул Хасан ал Азраки, генерални директор војноздравствене службе Министарства одбране Републике Ирака, чија је делегација боравила у вишедневној посети српском министарству одбране, посетио је 17. августа ВМА.

Начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић поздравио је госта и том приликом истакао да је ВМА медицински град у коме тимски, координисано и мултидисциплинарно функционишу службе лечења на врхунском нивоу, образовања и научноистраживачког рада. Истакао је жељу за сарадњом и настојање да ВМА, стручним и технолошким искуствима, помогне Ираку у унапређењу војномедицинских сервиса и војне болнице.

Генерал Азраки сагледао је могућности и организацију Дијагностичко-поликлиничког центра и превентивно-медицинске службе Војске Србије, Института за фармацију и Сектора за логисту ВМА. Посебно занимање истакао је за могућности усавршавања кадра и студирање на Високој школи војне медицине. ■

Стратешко партнерство Србије и Кине

Петочлана делегација санитетске службе Народноослободилачке армије Народне Републике Кине, коју је предводио генерал-мајор Чен Ксаоконг, заменик начелника Главне војне болнице у Пекингу, посетила је 22. августа у ВМА. Циљ посете био је унапређење и јачање војномедицинске сарадње две земље.

– Са Кином настојимо и даље да развијамо сарадњу у свим областима лечења, образовања и научноистраживачког рада. Такође, у интересу здравља, да објединимо највише домете класичне европске и традиционалне кинеске медицине. Таква сарадња део је стратешког партнерства и историјског пријатељства две земље и народа – нагласио је генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић у разговору са гостима из Кине.

Током посете, кинеска делегација сагледала је могућности и капацитете ВМА, њену организацију и начин рада, али и домете у области ортопедске и пластичне хирургије, те искуства у збрињавању ратних повреда.

Гости из Кине исказали су занимање за искуства наших лекара из области ратне медицине и доктрине хируршког збрињавања ратних повреда. Такође су питали и о организацији и студијским програмима Високе школе медицине ВМА и издавачкој делатности. ■

Сарадња са санитетском службом Немачке

Делегација санитетске службе Немачке, коју је водио санитетски пуковник проф. др Урлих Кунц, заменик начелника Војне болнице из Улма, и главни координатор за медицинско усавршавање Бундесвера, посетила је 17. августа ВМА. Сагледала је том приликом њену организацију и разменила искуства из области неурохирургије и урологије. Договорени су и облици стручне сарадње војномедицинских установа две земље у домену едукације.

Гости из Немачке обишли су Центар хитне помоћи, Клинику за анестезиологију и интензивну терапију ВМА и Дијагностичко-поликлинички центар, са Центром за дневну хирургију. Такође су пратили рад Клинике за неурохирургију и Клинике за урологију ВМА. Договорено је учешће немачких колега у компликованим хируршким интервенцијама које се изводе на ВМА –приликом стабилизације кичме и трансплантације бубрега. ■

Припремила Елизабета РИСТАНОВИЋ

Верска настава и грађанско васпитање у Војној гимназији

И верници и грађани

Попут својих вршњака, ученика првих разреда цивилних средњих школа, и војни гимназијалци ће, почетком школске године, имати прилику да бирају између верске наставе и грађанског васпитања, два (обавезна) изборна предмета, за која њихови предавачи кажу да, по начину рада и одговорима које ученици добијају, и даље представљају нешто ново у нашем војном образовном систему, иако се већ две године изучавају у тој школи

Док је у друштву настава из та два предмета уведена пре осам година, у Војној гимназији се с предметима православни катехизис и грађанско васпитање сусреће тек трећа генерација првака. Овог пута, за разлику од претходне две генерације ученика, у клупама су деца која о наставним садржајима из тих изборних предмета имају основна (пред)знања, стечена у првом и четвртном разреду основне школе. Да ли је оно што су до сада научили довољно за бар минимум самосталног опредељења, видеће са већ на предстојећем презентационом часу, који ће професор историје Снежана Тмушић и педагог Снежана Вићентић, с једне стране, и Ђакон Јован Бабић, с друге, искористити да дечацима предоче што ће то (на)учити током наредних 35 часова.

Иако досадашње, додуше кратко, искуство показује да је све већи број војних гимназијалаца, будућих студената Војне академије и официра, заинтересован за одговоре на „верска питања“, Снежана Тмушић напомиње да грађанско васпитање нуди неопходне одговоре на многа питања и недоумице свих петнаестогодишњака, па и оних који су се определили за војни позив.

– Грађанско васпитање доприноси стварању одговорних и информисаних чланова друштва, способних и заинтересованих да на прави начин допринесе и развоју демократског друштва и државе, и себе самих у заједници у којој живе. То је и наш најважнији задатак – да током школовања за професије којима желе да се баве, децу научимо да на прави начин схвате и користе своја права, људска права

Ученици 36. класе Војне гимназије на Светој Гори испред пирга краља Милутина

уопште, да им дамо могућност да активно суделују у друштву и доприносе стварању хуманијих и демократских односа у средини у којој живе и раде.

То је посебно важно у друштву које је, попут нашег, склоно предрасудама. Процес грађанског васпитања има три димензије – когнитивну, социјалну и афективну. Наравно да на различитом узрасту деца уче различите нивое предвиђених наставних садржаја, али је циљ увек исти, омогућити стварање активних и хуманих социјалних односа у процесу сазнавања и поштовања општељудских вредности, као што су самопоштовање, индивидуални и колективни идентитет и интегритет, одговорност, толеранција, етичке и правне норме, аргументовано решавање разлика у мишљењу, разумевање различитих социјалних, националних, економских и свих других разлика и специфичности... – каже Снежана Тмушић.

Специфични наставни садржаји свакоко подразумевају и одговарајуће, оригиналне, начине рада. Педагог Снежана Вићентић напомиње да су јој најомиљенији они часови на којима се реализују различите тематске радионице.

– Тада до изражаја највише долазе деца, јер њихова питања, размишљања, недоумице покушавамо да разрешавамо дијалогом, аргументовањем различитих мишљења и ставова. У томе и ученици највише уживају, а резултати таквог рада су најбољи. Наравно, није увек могуће организovati радионице. Потребно је најпре стећи одговарајуће знање, на основу кога се дискусија поткрепљује сврсисходним доказима. Некада деца знају више, некада мање, зависно од области која се изучава на часу. У сваком случају, највише их занимају модули о људским правима, улози породице у образовању, односима у школи и правима ученика и деце, али су активни и на часовима на којима се разговора о грађанским правима уопште и грађанским односима у модерним друштвима, економској пропаганди, медијима и медијском насиљу.

Неколико часова посвећено је и економским односима, европским интеграцијама, животним стилевима... Бити бољи, срдачнији, хуманији, спремнији за живот који нас очекује и на који имамо право да утичемо, представља мото изучавања садржаја из грађанског права – каже Снежана Вићентић, предочавајући нам основе оног што представља један од два изборна предмета, за које ће се, већ првих дана после доласка у школу, одређивати и војни гимназијалци.

На почетку разговора о наставним садржајима предмета православног катехизиса, који предаје у Војној гимназији, Ђакон Јован Бабић, некада и сам ученик те чувене војне школе, напомиње да је смисао верске наставе у школама информисање ученика о вери, православу, моралу.

– Циљ наставе из предмета православног катехизиса јесте информисање ученика о православној вери, о вери уопште, о моралу и етичким нормама понашања и социјалних односа који се успостављају на радном месту и у животу уопште. Циљ верске наставе није стварање верника. Моје часове похађају и ученици који нису верници, који у породици нису имали прилике да се верски опредељују, има и неколико дечака који припадају римокатоличкој вери, дакле, сви они који желе да знају нешто више о коренима вере и религије уопште, затим о православној вери и традицији српског народа, похађају верску наставу, која, поред образовне, има и васпитну, последњих деценију, или две, код нас, у нашем друштву, неоправдано запуштenu функцију.

Деца која желе да сазнају одговоре које на нека општеживотна и друштвена питања, нуди црква, изабраће православног катехизиса као свој изборни предмет. Ниво наставних садржаја прилагођен је узрасту ученика, па тако на нашим часовима деца могу да сазнају основне информације о правилима понашања у цркви, основама религије, историје и социологије религије, основама и темељу право-

Професорка историје
Снежана Тмушић на часу
грађанског васпитања

славља итд. Оно што ми желимо да постигнемо на часовима веронауке не разликује се битно од онога што, у принципу, желе и предавачи грађанског васпитања. У том смислу, нешто више пажње поклањамо васпитној димензији, оспособљавању за учешће у савременим, демократским друштвеним односима. Веронаука, којој су врата наших школа била затворена у последњој половини века, сада се враћа у учионице, додуше уз „стално контролисану сумњичавост“ оних који верску наставу посматрају кроз идеолошке наочаре, односно кроз одговарајући морални систем учења.

Верска настава се не завршава само изучавањем моралног система, јер ни религија није само етика, морални принцип, иако он представља њен значајни део, већ и много више од тога. Важно је схватити да се учењем наставних садржаја из православног катехизиса аутентично, изнутра, младом човеку тумачи шта то православна вера представља, шта она учи о самој себи. Сегамената религије има и у историји, и у социологији, и у историји уметности, јер је религија друштвени феномен, али се тек у овом предмету деца срећу са хиљадугодишњом ризницом православне богословске мисли. Има ту морала, вере, религије, традиције, историје, чојства и јунаштва, истиче наш саговорник.

Према његовим речима, два су нивоа сагледавања наставних садржаја из предмета православног катехизиса – информативно-сазнајни и практично-искуствени. Оба су, наравно, прилагођена узрасту ученика Војне гимназије, који живе у интернату и који су, због тога, отворенији у социјалним контактима с другима.

– Учећи о томе шта је вера, а шта религија, шта је шире, а шта уже, деца се припремају за озбиљнија размишљања о православним коренима и традицији народа коме припадају. Нема сумње да су то она темељна сазнања која помажу да се на прави начин схвате и прихвате постојеће разлике међу људима, да се касније, кад дође време за то, свесно и аргументовано опредељују и боре за своја мишљења и ставове. При томе, основно је питање ко смо и коме припадамо. Тражећи одговор на та питања, ми се, не само у теорији већ и практично, враћамо својим коренима, одлазимо у срце православа, на Хиландар, обилазимо цркве и манастире, тамо где се стварала и развијала вера наших отаца – каже свештеник Јован Бабић.

Опредељујући се за један од два, непотребно супротстављена, изборна предмета, ученици 37. класе Војне гимназије налазе се у вештачки створеној двоумци између стицања основних знања о вери, коренима и традицији српског народа и информација о животу у развијеном демократском свету. И једно и друго им је свакако потребно. ■

Душан ГЛИШИЋ

Речна пречица до

„Пречице”, којима ће Србија на најбржи и најефикаснији начин буквално ући у Европску унију, јесу саобраћајни коридори – копнени Коридор 10 и речни Коридор 7. Њиховим комплетним стављањем у функцију Србија ће и практично потврдити свој, често помињан „изузетно повољан геостратешки положај”.

док је копнени *Коридор 10* у центру свеколике пажње, део Паневропског речног *Коридора 7* кроз Србију, уосталом, као и речни саобраћај у нашој земљи, неоправдано је запостављен.

Поређења ради, у земљама западне Европе, које имају развијену мрежу унутрашњих пловних путева, удео унутрашњег водног транспорта у укупном промету робе достиже 43 одсто, док у Србији, која има најгушћу мрежу унутрашњих пловних путева, после залеђа лука Антверпен–Роттердам–Амстердам, тај удео, који укључује и локални речни транспорт шљунка и песка, мањи је од два одсто.

Државни секретар у Министарству инфраструктуре Владе Републике Србије проф. др Александар Цветановић каже за „Одбрану” да Србија има апсолутно све предуслове да буде једна од водећих земаља у области транспортне индустрије, а најкраћи и најекономичнији пут до те позиције постиже се развојем унутрашњег водног транспорта.

Програми развоја

Професор Цветановић подсећа да је Србија изузетно богата природним и вештачким пловним путевима и да је водени транспорт најекономичнији, најпоузданији, најбезбеднији и еколошки најодрживији вид транспорта.

Он, међутим, упозорава да стање воденог транспорта у Србији захтева хитне акције како би се обновио и постигао задовољавајући ниво саобраћаја.

Предности унутрашњег водног транспорта

Најзначајније предности унутрашњег водног транспорта, у односу на остале видове транспорта, јесу економичност, ефикасност, поузданост, безбедност, одрживост и низак ниво негативних утицаја на животну околину.

Транспорт унутрашњим пловним путевима пружа корисницима предност у виду најнижих цена по тони превезене робе. Већина пловила може по литри утрошеног горива превести 127 тона терета, наспрот 97 тона у железничком и 50 тона у друмском транспорту. Истовремено, на сваких пет литара утрошеног погонског горива по тони превезене робе, брод унутрашње пловидбе може да пређе 500 километара, воз 300 километара, а камион 100 километара.

Унутрашња пловидба је поуздана јер није подложна про-

блемима загушења који у великој мери ограничавају друмски и железнички транспорт, а на већини пловних путева се може пловити нон-стоп.

Речни транспорт је најприхватљивији и по питању утицаја на животну средину.

Захваљујући порасту учешћа унутрашњег водног транспорта у укупном обиму транспорта у Европској унији, процењује се да се у атмосферу годишње испусти око 120 милиона тона угљен-диоксида мање него пре покретања акције промовисања и развоја унутрашњег речног саобраћаја.

Речни транспорт најмање загађује водотокове у поређењу са домаћинствима, индустријом и пољопривредом.

Уније

У складу с тим, на основу *Мастер плана и Студије изводљивости за унутрашње пловне путеве у Србији*, Сектор за водни саобраћај и безбедност пловидбе Министарства за инфраструктуру развио је концепт – три програма развоја водног транспорта.

Државни секретар Александар Цветановић као приоритетне пројекте на унутрашњим пловним путевима у Републици Србији наводи – *Програм реализације Мастер плана за унутрашње пловне путеве*, *Програм унапређења стања инфраструктуре унутрашњих пловних путева* и *Програм унапређења услуга у превозу пловним путевима*.

Цветановић наглашава да је међу њима најзначајнији *Програм реализације Мастер плана за унутрашње пловне путеве*, у оквиру кога је планирано и уклањање неексплодираних убојних средстава из Дунава и Саве.

На претраживању речних токова и лоцирању тих средстава Европска комисија ангажовала је 2008. и почетком 2009. године италијанску фирму „Sogelma“. Вредност пројекта износи 2,3 милиона евра. Наредни корак, пројекат њиховог вађења, вредан 3,8 милиона евра, кандидован је за претприступне фондове (IPA) Европске уније за 2010. годину.

Према речима државног секретара, значајна је и реконструкција бродских преводница „Бердап 1“ и „Бердап 2“. Билатералним српско-румунским споразумом дефинисано је да се радови на преводницима обављају наизменично – годину ремонт обавља једна држава, а онда родове и ремонт друга, на својој страни капије. Процењена вредност пројекта „Надзора над ремонтом преводни-

Дунав – кичма пловних путева

Србија, са око 1.680 километара унутрашњих пловних путева (Дунав 588 километара, Сава 211 километара, Тиса 164 километара, Тамиш 41 километар, канали Дунав–Тиса–Дунав 599 километара и Бегеј 77 километара), заузима значајно место унутар 36.000 километара европске водне мреже.

Постојећа мрежа унутрашњих пловних путева једна је од предности Србије и обухвата – Дунав, као основу европских унутрашњих пловних путева (*Коридор 7*), који нуди осу Исток–Запад, од Црног до Северног мора, затим, Саву и Тису, као међународне допуне оси Рајна–Дунав и хидросистем Дунав–Тиса–Дунав, као локалну мрежу унутрашњих пловних путева у Војводини, са везама ка другим земљама.

Европа има више од 30.000 километара река и канала који повезују на стотине важних градова и индустријских и пољопривредних региона и који већ обезбеђују безбедну и поуздану услугу превоза роба и, у нешто мањој мери путника. Језгро европске мреже унутрашњих пловних путева налази се у западној Европи, а један њен огранак Дунавом повезује земље централне и југоисточне Европе са најразвијенијим деловима Европе на западу и са Црним морем на истоку.

ца“ јесте око пет милиона евра, трајао би шест година и био би сврсисходан само у случају да се реконструишу и преводнице.

Планирано је и багеровање критичних сектора на Дунаву. Израда пројектне и техничке документације за багерске и регулационе радове на критичним секторима на Дунаву кандидована је за претприступне фондове Европске уније за 2010. годину. Прва фаза обухвата секторе: Апатин, Чивудски рукавац и Вемељ Петреш, Стаklar, Сотин, Футог, Аранкина ада, Чортановци, Бешка и Прелив. Процењена вредност пројекта износи два милиона евра.

Саобраћајно чвориште

Како наводи професор Цветановић, један од планова јесте и вађење потопљене флоте из Другог светског рата, код Прахова. Уклањање потопљене немачке флоте на Дунаву кандидовано је за претприступне фондове Уније за 2010. годину, у вредности од 12 милиона евра. Предвиђено је уклањање десет потопљених пловила, који су лоцирани у најкритичнијем делу пловног пута. Реализацијом тог пројекта, при сваком водостају створила би се могућност безбедне пловидбе. Истовремено, отклонила би се опасност по локално становништво и флору и фауну.

Томе треба додати, каже државни секретар, и изградњу речних информационих сервиса – РИС на Дунаву. За израду пилот пројекта и припрему тендерске документације за његову примену, али и саму примену РИС, обезбеђено је 12 милиона евра из претприступних фондова Европске уније. Очекује се да пројекат буде реализован у другој половини 2010. године.

У оквиру Програма реализације Мастер плана за унутрашње пловне путеве планирана је и реконструкција друмско-железничког моста „Жежељ” у Новом Саду, изградња пристана и зимовника на Дунаву и Сави и Мастер план за транспорт.

Професор Цветановић наглашава да је уз реализацију пројекта на Дунаву неопходно започети обнову пловидбе и на Сави, која приоритетно подразумева израду главног пројекта.

Пројекат је, такође, кандидован за фондове Уније, а корисници су Босна и Херцеговина, Република Србија и Савска комисија. У ту сврху Република Хрватска обезбедила је средства из претприступних фондова за 2009. годину. Његовом реализацијом оствариће се подизање Саве на прописану категорију пловног пута и повезивање прибрежних држава. Предвиђена вредност пројекта је 1,6 милиона евра.

Неопходно је и израда главног пројекта и постављање прото-типа РИС, који ће се према договору прибрежних држава (Босна и Херцеговина, Србија и Хрватска) финансирати из њихових буџета, у једнаким износима, од по 133.000 евра.

Државни секретар Цветановић сматра да ће тек реализацијом поменутих пројеката на Дунаву и Сави, уз знатну подршку Европске уније, у наредној деценији Србија ревалоризовати своје природне и географске погодности и постати саобраћајно чвориште у овом делу Европе. Истовремено, доћи ће и до развоја туризма и рекреативних активности, данас веома популарних и профитабилних делатности на унутрашњим пловним путевима Европе.

Новица АНДРИЋ

Уклањање неексплодираних средстава

Европска агенција за реконструкцију је у оквиру Пројекта за успостављање неометане и безбедне пловидбе на Дунаву и Сави, а у сарадњи са Министарством за инфраструктуру Републике Србије и Центром за размињање у Србији, израдила пројектну документацију за претраживање 12 локација на Дунаву и Сави ради одређивања позиција на којима се налазе неексплодирани авионске бомбе – ракете.

Претраживање се обавља на мостовима Богојево–Ердут, Бачка Паланка–Илок, Нови Сад 1 – узводно од моста Слобода, Нови Сад 2 – низводно од железничког моста, у луци Панчево, на далеководу Ритопек–Иваново, мосту Смедерево–Ковин, луци Прахово, селу Јамена – на граници са Хрватском, у Шапцу, Обреновацу 1 – у близини термоелектране, те Обреновцу 2 – у близини фабрике Прва искра у Баричу.

Укупна површина на рекама и њиховим обалама која ће се прегледати на свих 12 локација износи 6.618.000 квадратних метара.

Директор Центра Петар Михајловић за „Одбрану” напомиње да је Европска агенција за реконструкцију обезбедила средства за реализацију тог пројекта, спровела тендерске процедуре и изабрала извођаче радова.

Радови на његовој реализацији почели су 9. маја 2008. и трајаће до краја августа 2009. године, после чега ће бити израђе-

на пројектна документација за уклањање авионских бомби – ракете и осталих неексплодираних убојних средстава.

Михајловић напомиње да су Министарство за инфраструктуру и Центар за размињање отпочели активности при Делегацији европске комисије у Београду за обезбеђење донација за реализацију пројекта за чишћење Дунава и Саве.

Реч је о, иначе, веома скупом послу, јер уклањање једне бомбе – ракете, у зависности од специфичности локације, кошта између 100.000 и 250.000 евра, а претраживање квадратног метра дна река око пола евра.

– Договорено је да прво почне размињање локације око луке Прахово, за шта је Делегација европске комисије у Београду обезбедила 3.800.000 евра. Очекујемо да ће Делегација европске комисије до краја 2009. године расписати јавни конкурс за избор извођача радова, како би размињање у тој зони могло да почне у априлу 2010. године – каже Михајловић.

Он напомиње да се у близини Прахова налази још једна локација која је ризична за пловидбу, али и за људе и за животињски свет у Дунаву.

– Ради се, наиме, о групи немачких ратних бродова који су потопљени 1944. године и на којима се налази велика количина противбродских мина и осталих убојних средстава. На тој локацији је 2006. године обављено извиђање и утврђено је да су ту потопљена 22 ратна брода, а на четири је утврђено постојање неексплодираних убојних средстава – истиче директор Центра.

Пише
Бранко КОПУНОВИЋ

Ћирилица

Почетак септембра је као старт маратонске трке. На почетку смо свежи, орни за борбу, а о циљу не размишљамо јер је (по)далеко. Велики српски песник Душко Радовић говорио је да је септембар сличан мају, само у обрнутом смеру. Тачно, опојне су боје и мириси, живо је, пробуђено, топло... Има ту увек неоткривених чари. Потомци индијанских племена иронично кажу како су њихови преци протерани јер су славили лепоту почетка јесени који они што су им (пре)отели територију нису могли да схвате.

Септембар је загонетан месец, писао је Гете, тешко да ико до краја проникне у његове тајне. Можемо се сложити са великим песником, али увек ће нам бити ближи Дучићеви описи михољског лета.

Једног таког доба, пре пола века сећа се београдски калиграф Владислав Станковић, чувар лепоте ћириличног писма. У свом стану на Звездари, кога је претворио у прави атеље, исписао је пером и мастилом, више од сто хиљада докумената. Никада није питао за висину плате или хонорара, само да је ћирилица. Његов рукопис украсио је грамате захвалности за подизање споменика српских храмова, на јубиларним дипломама поводом 140. година Српског речног бродарства, 1.111 година Сингидунума (данашњег Београда), на признањима старим ратницима и њиховим удружењима.

Господина Владу и данас траже да испише дипломе, посвете, указе краљева и принчева, православне молитве... На пергаменту је исписао најлепше песме српске поезије: Божићеву „Плаву гробницу“, Шантићеву „Остајте овде“, Ракићеву „Симониду“, Костићеву „Санта Марија...“.

Каже да су му песме још ближе када их краснопише ћириличним словом. Пошло му је за пером оно што нико пре њега није ни покушао. Ћирилично слово увео је у Титов кабинет. Због изузетног дара тамо су му дали посао по завршетку картографске школе. Радио је од 1963. до 1970. године. Поверено му је да у кабинету маршала исписује признања, ордење, захвалнице познатим државницима и светским лидерима. Наравно и југословенским књижевницима, научницима, спортистима...

Сећајући се тог времена, каже да још осећа жал што орден велике југословенске звезде који је ћирилицом исписао Бранку Ћопићу, није уручен. Трагична смрт претекла је познатог песника... Тај рукопис на пергаменту и данас чува...

Толико је волео ћирилицу да је меру личне храбрости поистоветио с нашим писмом. Једном приликом Титови сарадници су у ње-

говом одсуству донели „на потпис“ хрпу мање значајних указа. Чувено „Т“ мало је прилагодило да изгледа као ћирилично. Нико се није бунио. Ни људи из кабинета, нити унапређени тим указима.

Господин Влада каже да је забринут за судбину ћирилице, за коју вели да је симфонија азбуке. Једна таква „партитура“, компонована пером београдског мајстора, нашла се и на радном столу бившег француског председника Жака Ширака. Током посете познатог државника Београду 2001. године, срео се с њим на Калемегдану, испод споменика српске захвалности Француској. „Лепо је што чувате своје писмо“, рекао му је председник Ширак.

Порука господина Станковића да чувају своје писмо посебно се односи на младе. Они који проносе славу наше земље имају посебну обавезу. Ресорно министарство је најзад решило њихов проблем па су добили новчане награде које су заслужили. Реч је о добитницима медаља на Олимпијади из физике одржаној у мексичком граду Мерида и Олимпијади из математике, јубиларној 50. по реду чији је домаћин био Бремен. После десет година Србија је освојила медаљу и то златну, у конкуренцији младих физичара из равно сто земаља! Нека остану упамћена њихова имена, они су будућност српске науке: Александра Димић, Никола Шибалић, Александар Васиљковић и Огњен Ивковић. Математичари су у појединачној конкуренцији освојили златну, три сребрне и бронзану медаљу. Заслужили су их: Теодор фон Бург, Лука Милићевић, Душан Милијанчевић, Михаило Цекић и Вукашин Стојисављевић. Сви они су најплеменитији издаци Математичке и Рачунарске гимназије из Београда.

Када помињемо њихове успехе, морамо се сетити и резултата који су постигли студенти Војне академије на такмичењу из међународног хуманитарног права одржаног у италијанској престоници канцоне Сан Рему. Распевани су се вратили студенткиња Александра Илић, њене колеге Бранко Вучићевић и Милош Војновић. У конкуренцији познатих војних академија са свих континената, освојили су треће место што је резултат достојан сваког поштовања. Наши будући официри показали су веома добро знање из захтевне области која ће им бити драгоцену и будућој професији. И одличан енглески језик. Сва комуникација одвијала се на енглеском. Само су Американци послали три екипе и Канађани две, па се њихова почетна предност подразумевала.

Може се рећи да су наши студенти успешно остварили мисију знања које ће им добро доћи у неким будућим мировним мисијама... ■

Спреман нови контингент словеначких војника за Косово

Новом контингенту словеначких војника, који ће ускоро отићи на Косово као учесници мисије УН Кфор, обратили су се у Врхники премијер Борут Пахор, министар одбране Љубица Јелушић и начелник Генералштаба генерал-мајор Алојз Штајнер.

Премијер Прахор је подсетио војнике да су међународне мисије изазов за сваког појединца, али и велика одговорност за словеначку војску и државу.

Словенија шаље своје војнике на Косово од 2000. године и ово ће бити 20. ротација њених снага. Нова група војника има 385 жена и мушкараца. Први пут међу њима има и припадника добровољаца – резервиста, а не само активних војних лица као што је то до сада био случај. ■

Србија посматрач на румунско-америчким вежбама

Три посматрача из Србије учествоваће на билатералним румунско-америчким вежбама од 6. августа до 15. октобра на црноморском аеродрому *Когалницеану*, где се налази и америчка војна база.

На вежбама под називом „Joint Task Force-East Rotation 2009“, учествује 600 румунских војника, 1.200 америчких, два француска војника и три српска представника у својству посматрача, преноси Министарство одбране Румуније.

Вежба има за циљ да развије потенцијал заједничке обуке румунских и америчких војника, те јачање капацитета војника за учешће у заједничким операцијама за стабилизацију.

„Joint Task Force-East Rotation 2009“ одвија се на основу споразума Румуније и САД о активностима америчких војника на румунској територији, који је потписан у децембру 2005. године. ■

Највећа тактичка војна вежба у Кини

Кина је почела највећу тактичку војну вежбу икада одржану, чији је циљ да припреми војнике за борбе на непознатом терену. У вежби учествује 50.000 војника, који ће бити послати у непознате регије ка западном делу земље на два месеца.

На вежби учествују четири бригаде из четири највећа кинеска војна региона, и свака ће бити послата око 1.200 километара далеко од своје матичне базе. Ово је највећа икада одржана тактичка војна вежба у Кини. Распоређивање војника у удаљене регионе уједно има за циљ да их обучи и за помоћ становништву у природним катастрофама.

Кинеска војска је последњих година била изложена убрзаној модернизацији, и у опреми и у доктрини. Скоро две деценије трошкови за модернизацију армије су дуплирани на годишњем нивоу, што је омогућило куповину борбених авиона, нуклеарних подморница и стотина балистичких ракета.

Истовремено, тренинзи и тактичке вежбе су редизајнирани како би се искористиле предности информационе технологије, и знатно побољшане привреде и инфраструктуре. ■

Нови закон о образовању ветерана у САД

Амерички председник Барак Обама на Универзитету „Џорџ Мејсон“ у Вирџинији обележио је ступање на снагу закона којим је предвиђено да сви који су

радили у америчкој војсци од 11. септембра 2001. могу да добију бесплатно универзитетско образовање.

Бела кућа је саопштила да је то најсвеобухватнији програм помоћи у области образовања још од претходног закона усвојеног још 1944. године, који је регулисао ту област.

Обама су се на скупу придружили и потпредседник Џозеф Бајден, чланови Конгреса и војни ветерани. Закон је прошле године потписао бивши председник Џорџ Буш. ■

Предлог закона о ангажовању војске изван Русије

Руски председник Дмитриј Медведев саопштио је да је предао Думи предлог закона којим се предвиђа поступак за случај ангажовања оружаних снага Русије изван њених граница. „То је у вези са познатим догађајима од пре годину дана, имајући у

виду агресију Грузије против Јужне Осетије“, објаснио је Медведев на сусрету са лидерима парламентарних партија.

У саопштењу прес службе Кремља прецизира се да је Медведев предао Думи Нацрт федералног закона о уношењу измена у *Закон о одбрани*, усмерен на формирање правног механизма који ће омогућавати председнику Русије да оперативно користи формације оружаних снага изван територије Руске Федерације.

Нацртом се предвиђа допуна члана *Закона о одбрани* тачком, која одређује да у складу са општепризнатим принципима и нормама међународног права, међународним споразумима Русије и *Законом о одбрани*, формације оружаних снага могу оперативно да се употребе изван територије Русије. То би било могуће у случају одбијања напада на оружане снаге РФ или другу војску стационирану изван територије РФ, за одбијање или спречавање агресије против друге државе, ради заштите грађана РФ у иностранству и у борби против гусара и осигурање безбедности пловила. ■

Пише
Александар РАДИЋ

Рат за гласове и планине

Талибани нису били превише заинтересовани за председничке изборе у Авганистану. Они неће прихватити ниједну власт која подржава присуство страних јединица, што представља једину константу у њиховим поступцима од времена када су први пут дошли до Кабула.

Занимање за резултате председничких избора у Авганистану талибани ће показати само ако се конфликт између два председничка кандидата може искористити за разарање и оно мало поверења што становништво Авганистана има у званичне власти. Актуелни председник Хамид Карзаи и његов противкандидат Абдула Абдула сада су за талибане само два представника странаца – и ништа више. Сваки став талибана о политичком животу у Кабулу биће прагматична процена о томе шта они могу да остваре у зависности од промене околности. Док се Карзаи и Абдула боре за гласове, талибани се боре за превласт у планинама, селима, међу сиромашним мноштвом у градовима, посебно јужних области. Чини се то силом и не троше речи на придобијање присталица. *Ко не жели са талибанима, нема места међу живима*, чини се да у пракси представља главни аргумент тог покрета. Забележено је да су за време избора талибанске патроле заустављале људе и проверавале да ли на прсту имају мастило коришћено на изборним местима за означавање гласача који су добили листић у руке. Нечисти прсти су доказ да су против талибана, јер су учествовали у покушају да се демократско искуство из неког другог света пренесе у заштити централне Азије.

Иако се Американци и савезници, сврстани у ISAF, труде да покажу да ће спровести у дело одлуке Беле куће и НАТОа да се среде прилике у Авганистану, резултати избора већ су индиректно показали да неће имати лак посао. Паштуни са југа Авганистана нису се трудили да подрже свог бившег фаворита Карзаја, пре свега због отворене корупције која се показала ефикасном барем колико талибанска агресивност и пропаганда. Нова карта у подели Авганистана сада је етничка разлика између два председничка кандидата. Већински Паштуни нису можда превише склони Карзају, али сматрају га за свог, за разлику од Абдула, етничку мешавину Ташика и Паштуна. Додуше, Абдула се трудио да пронађе подршку међу Паштунима, позивајући се на тај део свог порекла. Паштуни га ипак сматрају за Ташика, а национални предзнак у политичком животу Авганистана сада је изузетно важан. Конфликт политичких лидера са адресом у Кабулу вероватно ће завршити политичким договором, јер обе стране имају разлога да се прибојавају талибана који неће оклевати да искористе сваку прилику за рушење ионако крхког поретка у Авганистану.

Свестан тих проблема, НАТО је, у данима пред изборе, увелико претраживао терен у потрази за талибанима. Ти су потези део плана за повећање присуства борбених јединица на отвореном терену. Тактику у којој су јединице највећи део времена проводиле у базама, настојећи да се заштите од евентуалних препада на патроле и логистичке колоне између база, НАТО цени као неефикасну. Сада се тражи активност и флексибилност у сузбијању талибана. На-

равно, такав приступ тражи и више људи, али о томе су у НАТОу већ донете потребне одлуке, те су затражена појачања из свих савезничких држава. Након више година ослањања на високотехнолошка достигнућа, маневар ваздушним простором и, пре свега, елитне јединице, НАТО се сада враћа на традиционални модел примене силе, заснован на присуству пешадијске чизме у сваком засеку.

Веће присуство на терену носи ризик да се повећа број невиних цивилних жртава, што се сада показало једном од најслабијих тачака НАТОа. Превисе се често дешавало да авио-бомба усмрти десетине цивила, што су талибани обилато користили за властиту пропаганду. Зато је један од потеза у припреми нових операција у Авганистану била и ревидирана тактичка директива усмерена на смањивање ризика за цивиле, коју је командант ISAF-а потписао 6. јула. Том директивом прецизиране су смернице и сврха примене силе приликом подршке ISAF-у које ће се од највиших команди спуштати до дна ланца командовања, да би се предупредиле евентуалне лоше процене у избору циљева. Доследно одељења, водови и чете биће обавештени о многим детаљима конкретних операција, које до сада нису знали, како би командирима тих јединица имали увид у намере виших нивоа командовања. Сматра се да ће захваљујући томе командирима нижих тактичких јединица имати више разумевања за чињеницу да тактичке акције могу имати стратешки значајне последице, ако се под ватром нађу цивили.

Очекује се да ће у будућим антиталибанским офанзивама од себе највише дати Американци. Нови стратешки концепт Беле куће предвиђа не само довођење додатних јединица, већ и да се више учини на формирању, попуни и обуци војних и полицијских снага авганистанске владе, да се придобије становништво знатно већим улагањима у обнову државе, да се прошире војне акције на Пакистан, у коме се налазе политички лидери талибана. Тај концепт предвиђа и активан рад на придобијању наклоности племенских старешина и лидера неких од побуњеничких група, чији су мотиви више локалног или етничког карактера, него острашћени талибански верски фундаментализам.

НАТО ће имати великих тешкоћа у покушају да повећа подршку легалним властима и, посебно, у попуни оружаних снага. Сваки потез који се учини корисним, може да наиђе на зид етничких или регионалних трвења. На пример, у авганистанској војсци, официри са севера државе показали су се као квалификовани и одан кадар. Природно, они су добили већу проходност у избору за команде дужности. Када су постали доминантни команданти тактичких јединица, показало се да већина, односно Паштуни, неће да служе под командом официра са севера који су етнички Ташици. ■

Сваке године приликом обележавања дана Војног музеја – 22. августа, кустоси те институције припремају изложбу посебног својства и ексклузивитета. И овог пута, као обележје 131. године постојања, Војни музеј се потрудио да се тај датум обележи изложбом која приличи институцији од националног значаја као што је Војни музеј и јубилеју који она обележава. Изложба вишег кустоса Душанке Маричић „Повеље и дипломе из збирке Војног музеја“ не само да је пригодна већ је посебно атрактивна због више разлога.

Повеље и дипломе из збирке Војног музеја

Запис о времену

Повеље и дипломе модерне српске државе јесу област историографије и музеологије, која је, вероватно, неоправдано запостављена, тако да је та изложба јединствена прилика да видимо неки од веома битних докумената који представљају обележје сваке уређене државе и друштва, па и из садашње перспективе, чуваре традиције и наслеђа Србије из 19. и 20. века. Поред тога, и повеље и дипломе својим литографским украсима одражавају стање духа нације свог времена, тако да оне самим изгледом већ говоре много.

Изложба представља само део музејске колекције у којој се налази више од 300 таквих примерака. Колекција је издељена на три дела, а самим тим је и постављена у три целине: *Официрске дипломе о постављењу и произвођењу, Дипломе и захвалнице разних друштава и Дипломе одликовања*, које су и најбројније.

Имајући пред очима правду...

Непостојање српске државе током османске владавине условљава и непостојање традиције повеља и диплома код Срба све до почетка 19. века и формирања модерне српске државе. Са формирањем државног чиновничког и војног апарата и образовањем кадра за њихово функционисање, неминовно су настале и прве повеље и дипломе као својеврсне потврде о постављењу чиновника и војних лица на места државне управе. Чак је и сама природа повеља и диплома таква да оне представљају потврду положаја, привилегија и права, или пак потврду постигнутог успеха. Свака од тих диплома, као што је речено, својим изгледом одражава дух времена у коме је настала, тако су у најраније и најскромније доба Књажевине Србије и повеље биле веома скромне. У време кнеза Милоша I Обреновића, дипломе су писане ручно, красописом без калиграфских украса и оквира, а као једини украс и потврду веродостојности имале су веома занимљиво украшене папирне печате. То су углавном дипломе о произвођењу у чинове и постављању на места начелника појединих округа и лишене су неког посебног обрасца писања. Иако веома скромне, те повеље су баш због своје оригиналности и старости веома добро чувано благо Војног музеја.

Већ од периода кнеза Александра Карађорђевића, када је и српска држава кренула токовима савремених европских држава, примећује се помак у изгледу диплома и повеља, па и у формирању образаца. Дипломе су добиле владарске печате и потписе, своје оквири, најчешће стилизоване флоралне мотиве са неизбежним државним грбом у врху документа. Поред украса, као оглед уређеног државног апарата, формиран је образац повеља и диплома у које су се накнадно уписивала само имена и додатни подаци. Дипломе о произвођењу су, на пример, почињале речима: *Имајући пред очима правду која налаже да се сваки по заслуги награђује и уважавајући верност, способност и ревност...* Тај образац се одржавао и током година унутрашњих турбуленција, тако да је он био истоветан у време династија и Карађорђевића и Обреновића. Са временом су литографски украси на повељама и дипломама напредовали по својој уметничкој вредности и идеолошкој представи, а били су надахнути општеприсутним полетом и идејом о ослобођењу и уједињењу свег Српства. Као најочигледнији и најлепше украшен пример изложена је Диплома краља Александра I Обреновића о произвођењу Генералштабног мајора Боривоја Драгашевића у чин генералштабног потпуковника из 1903. године. У врху дипломе се, између два краљева монограма, налази двоглави орао са

грбом и круном, који својим раширеним крилима наткрива диплому; у остатку оквира су стилизовано поређани симболи целовековне борбе за слободу: крстови са оцилима, барјаци, сабље, штитови, трубе и фанфаре, топови, ордење *Таковског крста* и *белог орла*, панораме тврђава, све овичено храстовином; на дну оквира се налази краљевски печат и потпис у виду краљевог профила са натписом *Александар I Краљ Србије*. Та диплома је израђена у Картографској радионици Министарства војног. И у осталим случајевима, и раније и касније, углавном су државне радионице, попут Државне каменорезнице, Краљевско-српске државне штампарије или Фото-литографске радионице главног Генералштаба – израђивале такве дипломе.

Онима који су исцрпили свој живот

Посебном украшеношћу и колоритом су се истицале повеље и дипломе појединих друштава која су неговала културно наслеђе и традицију у периоду после Првог светског рата и стварања Краљевине СХС, када је одушевљење победом и уједињењем било огромно. Од свих се посебно истичу два документа.

Први је настао поводом десетогодишњице уједињења и потпуно одише симболиком. Приказане су каријатиде које носе натпис СХС, док се иза њих вијоре српски, хрватски и словеначки барјаци; испред њих је поседнут слепи гуслар Филип Вишњић, над којим је жена завијена у црно са ловорикама у руци, а под њим ловорикама овичен натпис *Народ Срба, Хрвата и Словенаца... одаје дубоку пошту својим мртвим очевима и мајкама, браћи и сестрама, синовима и кћерима који су кроз 40 покољења... исцрпили свој живот...*

Други је *Повеља Српског просветног и културног друштва Просвета из Сарајева „своме члану и добротвору“* Степи

Степановићу од 20. фебруара 1930. године. У богато обојеном и орнаментираним оквиру са ликовима Гирила и Методија и св. Саве, Карађорђа и Његоша, затим са истакнутим умовима од Руђера Бошковића, преко Николе Тесле, Ивана Џиве Гундулића, Људевита Гаја, до Вука Стефановића Караџића, стоји представа слободе која сјаји крај храма и под њом текст повеље.

Па ипак, идеолошки најјачи утисак оставља Повеља краља Петра I Карађорђевића о одликовању Заставе 14. пешадијског пука

ПРИЗНАЊА СТЕПИ СТЕПАНОВИЋУ

Највећи број повеља и диплома на изложби припадао је војводи Степи Степановићу. Тако можемо видети повеље о његовим произвођењу у више чинове, о одликовањима, са војне академије, а што је занимљиво, и од многих културних и добротворних друштава чији је војвода био члан. То су Српско коло, Певачко друштво из Београда и из Шапца, затим Трговачка омладина из Београда и из Крушевца, добротворна друштва Фонд сиромашних ученика шабачких основних школа, Друштво за васпитање и заштиту деце.

првог позива Народне војске *златном медаљом за храброст из 1913*. Текст дипломе је уоквирен монументалном представом: сликом маузолеја, на чијем врху стоји Србија са мачем и штитом у руци, а под њом натпис *Слава палим херојима*; изнад маузолеја се уздиже фантастична представа славолука, на чијем је врху двоглави орао са круном и грбом на прсима, а под њим ликови војда Карађорђа и краља Петра, уз натпис *Освећено Косово*. Само на тој дипломи вредној дуготрајног посматрања може се уочити како велику поруку може одати једна диплома и како она оцртава савремени дух народа и државне политике, а она сасвим сигурно није без разлога направљена да испрати *златну медаљу за храброст* исказану у претходним балканским ратовима. Та повеља је, између осталог, и једна од оних најбројнијих – диплома одликовања. Те дипломе јесу документ који је неизбежно ишао уз додељена одликовања и представљао је потврду о додељивању истог. Дипломе су се посебно истицале обрасцима по којим су се давале у владарево име, а на предлог министра војног. Изложене дипломе прате највреднија оновремена одликовања: *албанску стаменицу*, *орден Карађорђевог звезде*, *орден белог орла*, *орден југословенске круне*, и друге.

Битна промена у изгледу и форми повеља и диплома настала је после Другог светског рата, односно са формирањем нове Југославије, са новом, комунистичком идеологијом. Усвојена су знатно једноставнија графичка решења, избачени су калиграфски украси и ликовне представе, а орнаментика и слогани претходне државе су потпуно избачени и замењени у складу са новом политиком државе. Као посебан украс су се једино истицали јемственици са државним грбом у дрвеним кутијама, који су били закачени на документ. С временом је и тај део повеља нестао и замењен је сувим жигом. У годинама после

рата најприметније су дипломе о одликовањима за ратне заслуге и *ордени народног хероја*.

После распада СФРЈ, изглед диплома и повеља наслеђен је из периода претходне државе, уз промену само државних инсигнија, тако да су повеље и дипломе од некада богато украшених ликовних представа и порука, крајем 20. века постали свечанији верификациони документ. ■

Дејан МИЛИВОЈЕВИЋ

Пише Влада РИСТИЋ

Великани светске науке: Милутин Миланковић (2)

Поуздани градитељ МОСТОВА

Иако се већ увелико бавио истраживањима у вези са астрономском теоријом климатских промена на нашој и другим планетама Сунчевог система, Миланковић одваја доста времена и за грађевинску делатност, посебно од кад му војска поверава послове око изградње војних аеродрома и авионских хангара. Истовремено, Миланковић патентира, за то доба, врло напредно оружје – балистички пројектил, заснован на решењима сличним онима која се данас примењују у конструисању интерконтиненталних ракета.

Ије прошло ни годину дана откако је добио стално запослење, а Миланковић се нашао пред проблемом пројектовања великог магацинског простора од армираног бетона. Младом грађевинском инжењеру и доктору техничких наука барон Пител, власник у то време широм Европе познатог Предузећа за бетонску градњу из Беча, све чешће поверава сложене грађевинске послове. Сличан, нимало лак посао, морао је да обави и приликом пројектовања једне фабрике. Сложеност пројектата, сем осталог, огледала се и у томе што нису постојале

математичке формуле на основу којих би се могле прецизније одредити димензије арматурних греда и носећих плоча, тако да је Миланковић, уверен у валидност опште теорије еластичности, коју је утемељио у својој докторској дисертацији, морао сам, упорно и дуго, да се бави прорачунавањима која је, касније, објавио у стручном часопису под називом „Прилог теорији армирано-бетонских носача“. Решења која је у тим радовима понудио привукла су велику пажњу ондашњих градитеља, посебно пројектаната и врло брзо доспела и у уџбенике и грађевински приручнике.

Миланковић је, несумњиво, један од првих стручњака који је у грађевинско инжењерство увео математичко моделовање, напустивши дотадашњи геометријски (графички) метод пројектовања. Резултат је био посебно видљив на изванредном пројекту армирано-бетонског аквадукта за хидроцентралу у Себешу, у румунској области Ердељу, који је Миланковић сачинио на почетку своје инжењерске каријере.

За само пет година колико је провео у бечким грађевинским фирмама, Миланковић је стекао велики углед међу градитељима, јер су се за њим просто низали објекат за објектом, међу којима су, осим себешког аквадукта (који је подсећао на најлепше античке мостове), били аквадукти у Семерингу и Питену (Аустрија), затим мостови у Крању (Словенија), Банжилди (Мађарска), Ишлу (Аустрија), пројекат београдске канализације и нова зграда Крупове фабрике метала у Бердорфу. Посебно је био леп мост у Крању (дугачак 130, а широк седам метара) постављен на три стуба са по четири лука у размаку од 30 метара. Изграђен је од армираног бетона, али је, нажалост, морао бити минираан 10. априла 1941. како би се успорило продирање немачке војске ка Истоку.

Академик Владимир Варићак

Пројектантски и градитељски полет није

Миланковића напустио ни када је, после тринаестогодишњег боравака у Бечу, дошао у Србију и са инжењером Петром Путником, школским другом са бечке Технике и власником грађевинског предузећа, прихватио изградњу мостова на прузи Ниш–Књажевац. Замисао његовог друга била је да се на тој прузи, први пут у Србији, подигну мостови од армираног бетона, распона од по 30 метара и са стеновитим обалама као природним ослоњем. Миланковићу се та идеја веома допапа, тако да је за кратко време извео статички прорачун који ће важити за све мостове, што је, касније, био главни разлог да ондашњи железничари повере послове предузећу Петра Путника и да радови започну 1912. године.

Иако је већ увелико почео да се бави истраживањима која ће довести до нове астрономске теорије климатских промена на нашој планети, Миланковић наставља да ради и у грађевинској делатности, посебно због тога што му војска поверава врло одговорне и поверљиве експертске послове, око пројектовања и надзора, приликом изградње војних аеродрома и авионских хангара у Земуну, Скопљу, Мостару, Краљеву, Панчеву, Сарајеву, Новом Саду и Београду. Људи из Инжињеријског одељења Команде ваздухопловства, којим је руководио пуковник Љубиша Хази Поповић, с великим уважавањем прихватили су сарадњу са Миланковићем. Били су веома задовољни оним што је до тада урадио, па је, тридесетих година прошлог века, Миланковић постављен за председника Института земаљске одбране. Ускоро, Милутин Миланковић патентира за то време врло напредно оружје – балистички пројектил, чији се рад заснива на решењима сличним онима која се данас примењују у конструисању интерконтинентал-

них ракета с нуклеарним бојним главама.

Иако су инжењерски послови Миланковићу доносили лепе приходе, он је осећао да ће му живот бити испуњен жељеним задовољством једино ако се буде бавио науком. Понуду да постане професор на будућој Великој техничкој школи у Загребу није прихватио, јер су му у мислима стално били Београд и Београдски универзитет, који је, такорећи, од свог оснивања (1905) настојао да ухвати корак са светским научним токовима. Ту је Миланковић видео изузетну прилику, јер је у то време већ био познат и признат стручњак, али и перспективни научник, тако да је једва дочекао телеграм којим га, у јуну 1909. године, обавештавају да је изабран за ванредног професора Београдског универзитета – на Катедри примењене математике, у склопу које су биле рационална и небеска механика, као и теоријска физика.

Миланковић напушта Беч 1. октобра 1909. године. Три дана касније заузима упражњено место на Катедри примењене механике, које је до тада држао професор Коста Стојановић, изванредан математичар, али и веома истакнути политичар онога времена (био је најпре посланик, а касније је ушао и у владу Николе Пашића).

Брзо је Миланковић у Београду стекао бројне пријатеље, међу којима је био и чувени математичар Михајло Петровић (познатији као Мика Алас), за којег Миланковић каже да је „био сјајан математичар, који је брзо и неочекивано решавао сложене математичке проблеме“, док је сам Миланковић своје научне радове упорно стварао и усавршавао и поступно проширивао, стално их употпуњујући новим појединостима и сазнањима.

Страхоте Балканског и Првог светског рата нису мимоишле ни Миланковића. Као држављанин Србије, у време тзв. Анксионе кризе, био је ухапшен у свом родном Даљу, који је посетио приликом свадбеног путовања. Утамничен је, најпре, у једној запуштеној жандармеријској касарни у близини Карловца, да би нешто касније био пребачен у осјечки затвор, из којег су га извукли супруга Тинка (Христина Топузовић), ујак Ваца и његов негдашњи професор са Техничке високе школе у Бечу – Емануел Чубер, који су издејствовали његово прогонство у Мађарску.

Познати народни трибун Светозар Прибићевић му је тада помогао да упозна многе утицајне људе у Мађарској академији наука, у којој је започео врло студиозан рад на теорији климатских промена. На располагању му је била богата библиотека не само Академије наука, него и Централног метеоролошког института у Будимпешти, тако да му се, још тада, указала прилика да објави низ запажених студија, расправа и стручних чланака из области климатологије.

БОРАВAK У БУДИМПЕШТИ

Милутин Миланковић је у Будимпешти провео четири године. Срећна околност је била што у том граду упознаје директора библиотеке Мађарске академије наука Коломана фон Силија који му је, будући да је и сам био велики приврженик математичких наука, омогућио да се у Централном метеоролошком институту опсежније посвети научним истраживањима. Пуне две године бавио се развојем математичке теорије везане за предвиђање климатских промена на Земљиној кугли, а завршио је и описивање клима на Марсу и Венери, онаквих какве и данас тамо владају.

Боравак у Будимпешти је, сем тога, искористио како би окончао писање књиге „Математички основи науке о космичком зрачењу“. Због заслуга које има у истраживањима васионе, један астероид („1605 Миланковић“) и по један кратер на Месецу и Марсу названи су по нашем славном научнику.

УВАЖЕНИ ПРОФЕСОР И АКАДЕМИК

За дописног члана Српске академије наука Милутин Миланковић проглашен је 1920, а за редовног четири године касније. Приступну беседу приликом избора за редовног члана Академије одржао је 1925. године.

Више од три деценије био је редован члан те наше знамените научне установе и много допринео њеном угледу у свету. Три пута је биран за потпредседника Српске академије наука и уметности, а извесно време је провео и на дужности директора Астрономске опсерваторије у Београду. Био је, такође, и дописни члан Југословенске академије знаности и умјетности у Загребу, те уважени припадник многих значајних научних установа и друштава у познатим светским метрополама.

Објавио је велик број научних и стручних радова на француском и немачком језику, који су цитирани у књигама и уџбеницима не само код нас, него и у иностранству.

По завршетку Првог светског рата Миланковић се са породицом, 19. марта 1919, враћа у Београд, чиме се, заправо, завршава једно необично дуго – „свадебно путовање“, започето венчањем у Дољу.

После повратка у домовину (сада Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца) Миланковић наставља своју професорску каријеру (у међувремену постаје редовни професор Филозофског факултета Београдског универзитета) и све интензивније се бави научним истраживањем кли-

матских промена (осунчавањем планета и сменом ледених доба). Не бежи, наравно, ни од инжењерских послова, јер га послодавци, као провереног стручњака, ангажују (и добро плаћају) око изградње велике фабрике дувана у Нишу, затим стоваришта дувана у Скопљу, Велесу, Кавадарцима и Чапљини и објекта Народне банке са фабриком за израду новчаница на Топчидеру и њеним филијалама у Скопљу и Битољу.

Између два светска рата Београдски универзитет се знатно проширио (основани су Медицински, Пољопривредни и Богословски факултет) и примао је све већи број студената из свих крајева Југославије. Миланковићеве обавезе на Филозофском факултету су се смањиле, јер су наставу из рационалне механике и теоријске физике преузели професори Антон Билимовић и Вјечеслав Жардецки, док је он задржао небеску механику, а касније и историју астрономије.

Техничка висока школа убечу – данас Технички универзитет

Докторска диплома Милутина Миланковића

РАСПРАВЕ О ПРОМЕНИ КЛИМЕ

О промени климе у првој половини 18. века почињу да расправљају просвећени филозофи Монтеѕкије и Хјум. Њих следе природњаци, који пажљивим посматрањем разједају догму о старости Земље и великом потопу као једином значајном геолошком догађају у историји наше планете.

Израз „ледено (глатцијално) доба“ скован је већ почетком 19. века, пре него што су се распламсале научне расправе о њему. Од почетка тог столећа јавља се низ геолошких сведочанстава која су упућивала на размишљања о променама климе. Уочавају су чудне појаве у планинским пејзажима Европе, које се нису дале тако лако објаснити: огромне гранитне стене лежале су усамљене високо изнад кречњачких планинских обронака, долине планина биле су избраздане траговима непознатих објеката велике тежине, а још више забуне уносило су кости арктичког ирваса пронађеног на југу Француске.

То му је, сем осталог, помогло да настави интензивну научну делатност везану за сферну астрономију, рационалну механику, небеску механику и теоријску физику, али и за проблематику космичке климатологије, којом је почео да се бави још 1912. године када је и објавио први стручни рад из тог подручја „Прилог теорији математичке климе“ (штампан у Гласу Српске краљевске академије).

Приликом развијања своје целовите и математички потпуно разрађене теорије промена климе (не само на Земљи), Миланковић имао на уму све астрономске утицаје, што ће рећи да га је занимало космичко окружење и утицај који небеска тела имају на осунчавање одређене планете, посебно наше. Требало је, дакле, користити се не само резултатима небеске механике, него и законима зрачења, односно простирања и апсорбовања Сунчеве енергије која допире до околних небеских тела. ■

(Наставак у следећем броју)

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

15–31. август

Православни

- 3. септембар** – Свештеночученик Рафаило Шишатовачки
- 4. септембар** – Свети мученик Аготоник, свештеночученик Горазд Чешки
- 11. септембар** – **Усековање главе светог Јована Крститеља**
- 12. септембар** – Пренос моштију светог Александра Невског; свети Кирило, Никон и Макарије
- 13. септембар** – Сабор српских светитеља
- 14. септембар** – Преподобни Симеон Столпник – црквена Нова година

Римокатолички

- 8. септембар** – Рођење Блажене Дјевице Марије – Мала Госпа

Исламски

- од 28. августа до 20. септембра** – Месец Рамазана

УСЕКОВАЊЕ ГЛАВЕ СВЕТОГ ЈОВАНА КРСТИТЕЉА

У време цара Иродота Антипе, сина старог Ирода убице витлејемске деце, проповедао је у Галилеји свети Јован Крститељ. Пошто је цар отерао своју закониту жену и узео жену свога живог брата Филипа Иродијаду, свети Јован устао је против овог безакоња и због тога доспео у тамницу.

На једној свечаности, занесен игром Иродијадине кћери Саломије, цар јој је обећао да ће јој испунити сваку жељу. Она је, по наговору своје зле мајке, затражила спаситељеву главу, а пијани цар јој је испунио жељу и посекао светог Јована. Његови ученици узели су његово тело и часно га сахранили, а бесна Иродијада избола је иглом језик Јованов и главу закопала не неко нечисто место.

Ускоро је све ове злотовре стигла заслужена казна па су скончали своје животе у беди и понижењу.

Смрт Јована Крститеља догодила се пред Пасху, а празновање (11. септембар) је установљено зато што је тога дана освећена црква коју су над Јовановим моштима у Севастији, подигли цар Константин и царица Јелена. ■

РАМАЗАН

Рамазан је месец народа Мухамедовог и духовне жетве. Месец поста и интензивног исламског живљења. Отуда радост сваког муслимана наступањем овог месеца. То је период поста који штити од свих слабости, месец објаве речи божије као штит од незнања. Проводи се у размишљању, посту и молитвама.

Месец Рамазан, као и сваки други лунарни, има 29 или 30 дана, током којих се у потпуности изостављају вода, храна и било каква телесна задовољства, од зоре до заласка сунца. Молитве су ноћне и свакодневне, свих дана и кључ су односа према Богу. Молитве чине да људи, као духовна бића схвате материјалност, а као материјална бића буду прожети духовношћу. ■

ДОГОДИЛО СЕ...

1. септембар

Дан кадровске службе у Војсци Србије. Почетак „персоналне године“, када се сумирају најважније активности у тој области, када се ново-произведене старешине јављају на своју прву дужност, док се њихове старије колеге упућују на школовање и друге нове дужности.

2. септембар 1937.

Умро је француски историчар и педагог Пјер де Кубертен, оснивач модерних олимпијских игара одржаних први пут у Атини 1896. године. Оснивач је Међународног олимпијског комитета, Олимпијског музеја и Олимпијског института у Лозани.

Оснивач је Међународног олимпијског комитета, Олимпијског музеја и Олимпијског института у Лозани.

3. септембар 1931.

Краљ Југославије Александар Први Карађорђевић прогласио је октроисани Устав. У Скупштину је уведен други дом – Сенат, чије је чланове углавном именоввао краљ.

Краљ Југославије Александар Први Карађорђевић прогласио је октроисани Устав. У Скупштину је уведен други дом – Сенат, чије је чланове углавном именоввао краљ.

3. септембар 1939.

На кружној стази око Калемегдана у Београду одржане су међународне аутомобилске трке, дотад највеће у Југославији. Победнику је припала „Велика награда Београда“.

3. септембар 1943.

У Сиракузи потписано примирје између Италије и савезника. Након тога 8. септембра 1943. уследила је наредба маршала Бадоља (Pietro Badoglio) о капитулацији италијанских оружаних снага.

6. септембар 1953.

Потписивањем меморандума у Вашингтону завршени су разговори између југословенске војне делегације и представника оружаних снага САД, Велике Британије и Француске. У последњој, шестој тачки, Меморандума наводи се „сагласност да материјална и оперативна сарадња може бити успешно развијена преко контакта са одговарајућим командантима НАТОа, даљим трипартитно-југословенским разговорима или на било који други одговарајући начин, када се за то укаже потреба“.

8. септембар 1954.

Сједињене Америчке Државе, Филипини, Аустралија, Нови Зеланд, Тајланд, Пакистан, Велика Британија и Француска, на иницијативу Ва-

шингтона, основали су у Манили SEATO пакт. Пакт је замишљен као карика у америчкој глобалној стратегији окруживања Совјетског Савеза. Његово стварање објашњено је као „заштита Азије од комунистичке опасности“.

10. септембар 1919.

У Сен Жермену код Париза закључен је мировни уговор између Аустрије и победничких сила у Првом светском рату. Овим миром је формално потврђена пропаст Аустроугарске монархије, из које су издвојене територије с већинским мађарским, пољским, чешким, словачким, словеначким, хрватским и српским живљем. Уговором је такође призната Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. ■

Припремио Миљан МИЛКИЋ

Дневно централно обележавање значајног јубилеја крушедолског манастира отпочело је 11. августа, уочи Дана свете мајке Ангелине, празничним бденијем, свештањем масла и припадним наступом хорова, глумаца и етно-група у кругу манастирског комплекса који чине црква, посвећена Благовестима Богородице, четвороспратни конаци, високи барокни звоник и капела посвећена светом Максиму.

У раним јутарњим сатима, другог дана, служене су Свете литургије у манастирском и сеоском храму Сретeња Господњег у Крушедолу. Пред више хиљада узваника, гостију и верника, на бини подигнутој у манастирској порти, служена је Света архијерејска литургија коју је, уз саслужење четрнаест епископа Српске православне цркве, у својству заменика Његове светости патријарха Павла, служио епископ и митрополит Црногорско-приморски Амфилохије. Узвишености богослужења допринели су својим појањем и хорови Епархије сремске из Сремских Карловаца, св. владике Николаја Српског из Нове Пазове и Црквеног гјевачког друштва из Нових Бановаца, обједињени под диригентском палицом Тамаре Пајдић.

БИСЕР СРПСКЕ П

Литургијским свечаностима и уметничким програмом 11. и 12. августа обележена је 500. годишњица фрушкогорског манастира Крушедол, задужбине сремских Бранковића, кога је 1509. године, уз помоћ мајке Ангелине и влашког војводе Јована Његоја Басарабе, основао деспот Ђорђе Бранковић, потоњи владика Максим

СРЕДЊОВЕКОВНИ КЊИЖЕВНИ ЦЕНТАР

Деспотски манастир или, како га још називају „деспотска обитељ“, „лавра“ па и „царска обитељ“, манастир Крушедол важио је и за један од главних књижевних центара, у коме су преписиване и писане средњовековне књиге староставне. У манастирској библиотеци чувани су и рукопис једног Отачника (живота светаца) из 1533. или 1540. године и седам старих црквених штампаних руских књига, које је игуман Амфилохије донео 1615. године из Русије. Ту су написани „Поменик манастира Крушедола“ (1591) и „Служба и актист свецима“ (1662).

ПАЉЕН, РАЗАРАН, ПЛАЧКАН И УЗДИЗАН

Приликом повлачења Турака из Срема 1716. године манастирски конаци су оштећени, а црква посвећена Благовестима Богородице спаљена. Обнављање манастира, који је још 1653. године поседовао уметнички израђен дрвени иконостас са 36 икона, најважнији, најстарији и најлепши у нашој земљи, почело је 1721. године, а завршено крајем шесте деценије 18. века.

Преносећи на присутне благослов патријарха Павла, епископ Амфилохије нагласио је како сабор око ове српске православне светиње није само данашњи већ петвековни, док је епископ сремски Василије, у свом обраћању, рекао како се данас, сједињенима у православној вери, на овом светом месту исказује чудесна историја „јер нема нигде на свету народа коме је, као нама, наше јуче уткано у наше данас“.

Поред др Бојана Пајтића, председника Извршног већа Војводине, високих покрајинских званичника и представника дипломатског кора, Светој архијерејској литургији, служеној у манастирској порти, присуствовало је и двадесетак официра и студената Војне академије са пуковником Јанком Грандићем на челу, командантом Првог студентског пука, и вероучитељем ђаконом Јованом Бабићем.

Женски фрушкогорски манастир Крушедол и данас је активан и отворен за посетиоце. Бригу о том бисеру Српске православне цркве и његовом богатом, прелепом парку, воде игуман Саво Јованчевић, на свечаности унапређен у архимандрита, и све бројније монахиње. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

Свечаности у манастиру Крушедол присуствовали су и представници Војне академије

ПРАВΟΣЛАВНЕ ЦРКВЕ

СРПСКИ ПАНТЕОН

У манастиру Крушедол налазе се мошти св. цара Уроша, а ту су сачуване и многе друге значајне личности, попут патријарха Арсенија III Чарнојевића (1706), кнегиње Љубице Обреновић, жене кнеза Милоша, војводе Стевана Шупљикаца (1848), краља Милана Обреновића (1901), митрополита Исаије Ђаковића, патријарха Арсенија IV Јовановића Шакабенте и грофа Ђорђа Бранковића.

Зато манастир Крушедол многи називају и српским Пантеоном.

НАЈЧУВЕНИЈА МАНАСТИРСКА РИЗНИЦА

Међу ризницама фрушкогорских манастира најбогатија је била ризница манастира Крушедол у којој су, између осталих, чувани и плаштаница са записом „Милутин Урош“ из првих десетина 14. века, две мекке архијерејске митре старог облика, извезене свилом и позлаћеном жицом и украшене бисером, из 1553. године, јеванђеље владике Максима из 1514. године, тамјаница из 1523. године, икона Благовести с краја 15. или почетка 16. века, сребром окована јеванђеље из 1543. године, бакрорез манастира Крушедола из 1775. године, рад Захарија Орфелина и дрворез из 1784. рад јеромонаха хаи Рувима.

Током Другог светског рата богата манастирска ризница је потпуно опљачкана.

Авијација Србије
у Првом светском рату

Аероплани

Француски механичар добровољац Франсоа Корније (на апарату) са српским колегом прегледа мотор Гном од 50 КС на авиону Блерио XI милитер припремљеном за транспорт на ратно летелиште, у присуству капетана Милоша Илића.

Блерио XI милитер, Аеропланска ескадра, Дабића поље, август 1914. године. Илустровао Драган ШАЛЕР

Након скромног учинка у Балканским ратовима, Ваздухопловна команда српске војске нашла се у лето 1914. пред својим највећим изазовом. Скромни ресурси и недостатак искуства ипак нису спречили њене припаднике да од првих дана Великог рата стану на браник отаџбине и дају свој скромни допринос величанственој победи Српске војске на Церу.

На дан мобилизације Аеропланска ескадра располагала је са свега седам исправних авиона (по два типа *блерио XI-2 артилери* и *депердисена тип Т*, односно по један једноседи *блерио XI милитер*, *R.E.P. тип F* и *фукс-биплан*) и два неисправна (*анри фармана HF.VII* и *HF.20*). Од људства, на стању су била четири официра пилота, један наредник, три каплара, два цивилна механичара и 27 редова. Балонско одељење је располагало са два стара балона, три официра, једним подофициром, шест каплара и 65 редова.

После попуне људством, Аеропланска ескадра, са три моноплана *блерио*, четири официра, од којих су тројица пилоти, са по једним подофициром и благајником, три каплара, два механичара и 34 редова, и Балонско одељење, са змај-балоном и слободним балоном, три официра, три подофицира, девет каплара и 92 редова.

над Цером

ва, седмог августа пошли су у Ваљево како би се ставили на располагање Трећој армији. У близини града, на Дабића пољу, авион је терен за летелиште и биваковање, одакле су 10. августа потпоручник Миодраг Томић и капетан Живојин Станковић извршили прве пробне летове.

■ ПРВИ БОРБЕНИ ЗАДАЦИ

Прва велика аустроугарска офанзива на фронту ка Србији отпочела је 12. августа. Главни напад извела је 5. армија, форсирајући Дрину на више места југоисточно од Бијељине и код Зворника, док је 2. армија ради прикривања главног правца напада прешла Саву код Шапца, Сремске Митровице и Аде циганлије. Три дана касније са југозапада је напала 6. армија, напредујући у правцу Пљевља, како би се раздвојиле српске и црногорске снаге.

Првог дана инвазије српски авијатичари су извршили и прва два борбена задатка у Великом рату. Најпре су капетан Станковић и потпоручник Новичић са авионом *блерио XI-2* извиђали долину Дрине између Лознице и Лешнице, при чему су видели како непријатељ подиже понтонски мост код села Видојевица. При повратку су остали без горива, те су принудно слетели код села Кокорић, где су их „заробили“ српски трећепозивци. Тек након успостављања везе са Дабића пољем и командиром Аеропланске ескадре капетаном

Blerio XI-2 artileri на летелишту Ступничко поље код Лознице у другој половини августа 1914. године.

Милошем Илићем, били су „ослобођени“. Сличну судбину имао је и потпоручник Томић, који је током извиђања обале Саве у рејону Шапца видео понтоне спремне за спајање. Појава сумрака и губитак оријентације приморали су га да слети у црквено двориште у селу Бела Црква. И он је „заробљен“ и спроведен у Завлаку, где га је препознао командант дивизије и наредио његово „ослобађање“. Извештаји са оба извиђања су прослеђени Врховној команди и били су изузетно значајни за правилну процену да је главни напад непријатеља усмерен преко Дрине. Обе посаде вратиле су се следећег јутра на Дабића поље. Извиђања у истим рејонима настављена су у рано јутро 14. августа. Миодраг Томић је донео потврду да је понтонски мост код Шапца скоро завршен, али су Живојин Станковић и Војислав Новичић приликом извиђања над долином Дрине, због квара мотора, принудно слетели код села Јошеве.

Након два покушаја извиђања, која је спречило лоше време 17. августа, Томић је следећег дана прелетео на помоћно летиште у Осечини, одакле је по заповести команданта Треће армије ђенерала Павла Јуришића-Штурма извиђао рејон Јаребица-Крупань-Завлака пре него што се 19. августа вратио на Дабића поље. Следећег дана капетан Станковић је извршио краћи пробни лет са механичаром редовом ђаком Синишом Стефановићем, након чега је полетео са Војиславом Новичићем у правцу Завлаке, али је због лошег времена морао да се врати на Дабића поље необављеног задатка.

После разбијања главнине аустроугарске војске у огорченим борбама на Церу и у долини Јадра и њиховог одбацивања преко Дрине 19. августа, одлучено је да се Аеропланска ескадра и Балонско одељење пребаце ближе линији фронта. Обе јединице су у раним часовима 21. августа напустиле Дабића поље и након ноћења у Осечини стигле у Брезјак следећег дана. Аеропланска ескадра је продужила ка тек уређеном летишту на Ступничком пољу код Лознице, где је приспела дан касније, док је Балонско одељење остало у Брезјаку до 30. августа. Станковић и Новичић покушали су два пута извиђање долине Саве у рејону Јарак-Шабац-Обреновац током 24. августа, али су их јак ветар и знатна

Телеграм пилота

Командиру Аеропланске ескадре и позива народне војске:

Првог о. м. (по старом календару – прим. Б. Ц.) пошао сам, у 5.30 часова ујутру, аеропланом у правцу Лозница-Лешница са извиђачем, артиљеријским потпоручником Војиславом Новичићем. У 6.00 ујутру десио се на мотору квар, те сам био принуђен да атерирам код села Јошеве, на месту званом „Гајић“. Одмах сам се кренуо до ескадрона капетана Ракетића, који је био код Горњег Добрића и по ордонансу послао депешу команданту Треће армије, преко телефона Дринске дивизије другог позива, која је била у то време код Грнчара. Ордонанс је однео депешу у 8.00 пре подне за Грнчар. По повратку, на месту атерирања, видео сам да се наши повлаче због пада Видојевице, те сам наредио да потпоручник Новичић скине крила са апарата, која су искварена, а труп је остао неповређен; потом сам кренуо за Завлаку, где сам очекивао кола за пренос аероплана. Кола су стигла 2. о. м. у 1.30 по подне, и кренула су у правцу Јошеве, заједно са потпоручником Новичићем и механичарима, али нису могли тамо отићи, пошто се водила борба, те су се сви морали вратити у Ваљево, а аероплан је остао код села Јошеве.

О овоме част ми је известили командира.

4. август 1914. год. Водник – пилот
Ваљево артиљеријски капетан III класе
Живојин Станковић

облачност спречили у томе. Приликом другог слетања њихов блерио XI-2 је, услед изненадног удара ветра, претрпео лакши удес. Истог дана српска војска је ушла у опустошени и опљачкани Шабац, чиме је аустроугарска офанзива потпуно сломљена, а Србија остварила прву свезвничку победу у Великом рату.

Двадесет петог августа из Јошеве је дотеран „ослобођени“ блерио XI-2, који непријатељ није стигао да евакуише. Стигао је у правом тренутку да делови са њега послуже за оправку аероплана оштећеног претходног дана. Ипак, поправљени авион имао је нови

Крила Србије

Књига „Крила Србије“ Бориса Циличића има 540 страна формата А4 и луксузно је опремљена. Може се наручити код издавача „Инфинитас“ д.о.о. Београд, на телефоне 011 3284-602 и 3284-641 по цени од 4.600 динара. Излази из штампе 10. септембра, а у књижарама ће коштати 7.000 динара.

пех са старом посадом 26. августа, кад је при повратку са извиђања рејона Лешница-Бијељина дошло до краксе на слетању, при чему су поломљени један точак и неколико металних пречага. Више успеха имао је Миодраг Томић, који је након извиђања области између Шапца и Јорка слетео код села Јевремовац у близини Шапца, поред самих батерија градске артиљерије. Поподне следећег дана он је полетео у извиђање итинерером Грабовац-Огар-Михаљевац-Пећинци-Буђановци-Хртковци-Никинци-Платичево-Кленак. Приликом повратка, док је надлетао Мишар, Томић је приметио да му се приближава непријатељев двосед. Код су му пришли на неких педесетак метара, Томић је одмахнуо непријатељским авијатичарима, да би у следећем тренутку уочио како извиђач нишани на њега и спрема се да отвори ватру из пиштоља са додатим кундаком. Изненађени Томић је оборио свој апарат и удаљио се од непријатеља, али је залутало зрно ранило у раме војника Шумадијске дивизије I позива народне војске који је са земље посматрао прву ваздушну борбу на Српском фронту. Његови противници били су пилот поручник Оскар Фекете и извиђач поручник Виктор Зебауер из 2. летачке сатније. Након тога и Томић је почео да носи револвер на борбене задатке.

■ ПРАВА ИСКУШЕЊА ТЕК ПРЕДСТОЈЕ

Истог дана механичар Тодор Зелић је упућен у Мионицу како би дотерао заплениени аустроугарски биплан лонер V.I „Буб“. Тај апарат из 2. летачке сатније погођен је пешадијском ватром изнад Ваљева још 13. августа, те је пилот поручник Артур Шлет био принуђен да се спусти код села Лешница. Шлет је успео да избегне заробљавање и пређе Саву, али је лакше оштећени авион касније пао у руке српске војске. Зелић је дотерао „Вив“ тј. „Вув“, како је аероплан називан код Срба због неправилног читања његовог имена на ћирилицу, три дана касније.

Како би својим скромним ресурсима што боље покрила линију фронта, а у оквиру припрема за предстојећу офанзиву у Срему, Врховна команда је 29. августа образовала Аеропланско одељење шумадијске дивизије I позива народне војске, у чији састав је ушао потпоручник Томић са својим блериом XI милитер, десет војника, три возара и једним колима.

На Ступничком пољу је 30. августа поправљен један блерио XI-2, али он опет није био дугог века: новопристигли грчки пилот Гео Какоуриотис исто поподне током полетања ударио је у дрворед и изломio елису, крила и вертикални стабилизатор. Кад је Аеропланско одељење прешло на Церовац поред Шапца следећег дана, Аеропланска ескадра је остала без исправних авиона. Истог дана је капетан Илић са двојцом механичара, једним наредником и шест редова пошао у Ниш како би пребацио поломљена крила са авиона блерио и заплениени лонер V.I „Буб“, а у повратку дотерао један аероплан и резервни сет крила за блерио.

Права искушења за прве српске ваздухопловце тек су предстојала... ■

Борис ЦИЛИЋИЋ, Одломак из књиге „Крила Србије“

Опрема редакцијска

Фотографије из Музеја југословенског ратног ваздухопловства

Десетар Ненад Стојковић

Најбољи стрелац Војске Србије

Нови шампион се стрељаштвом никад није бавио и сва своја знања из те спортске дисциплине стекао је у Војсци Србије, уз пуну подршку и помоћ својих командира и колега из бујановачког пешадијског батаљона

Осматрачи такмичења на Спортском првенству Војске Србије говоре да се успех десетара Ненада Стојковића може упоредити са златном медаљом Нађе Хигл на светском првенству у пливању. Јер, попут Нађе, и Ненад се уочи такмичења није налазио међу фаворитима. Иза њега је било тек неколико такмичарских гађања из аутоматске пушке 7,62 мм М-70, освојено друго место на Спортском првенству Четврте бригаде и пето место на Спортском првенству Копнене војске. Нису то били резултати који би гарантовали борбу за сам врх на највећем и најважнијем спортском такмичењу Војске Србије. Али, показало се још једном да правила нема и да у спорту побеђују најхрабрији, најодважнији и најспремнији за трке, гађања или утакмице. Показали су то и наша златна Нађа и освајач златне медаље на Спортском првенству Војске Србије десетар Ненад Стојковић.

– На сваком новом такмичењу се нешто научи – каже десетар Стојковић – Одлучују концентрација и права количина позитивне треме. Најбитније за стрелца је да не види себе као првака, јер већину стрелца „убија“ жеља за првим местом. У почетку нисам мо-

гао да верујем шта сам постигао, све док ми старији стрелци нису рекли да сам постигао одличан резултат. Посебно сам захвалан капетану Предрагу Величковићу из Специјалне бригаде, који ми је, током такмичења, преносио сва знања и искуства. Пажљиво сам га слушао. И сам се такмичио, али ми је несеквично помогао.

Вођа екипе Соња Петровић, референт за физичку обуку у Четвртој бригади, са неверицом је пратила догађаје на стрелишту, али је израз изненађења убрзо заменио понос због победе.

– Успех десетара Стојковића – каже Соња Петровић – плод је великог рада, одрицања, квалитетних тренинга и припрема.

Славило се и у извиђачком воду 41. пешадијског батаљона у Бујановцу, где десетар Ненад Стојковић обавља дужност извиђача снајперисте. Ненад своју полуаутоматску снајперску пушку 7,9 мм М-76 са оптичким нишаном чува с љубављу и тврди да има добре перформансе и карактеристике. Снајпериста се не постаје лако, а услови су да стрелац буде психички стабилан, снажљив, физички припремљен и да добро види и чује. Нови првак Војске Србије се стрељаштвом никад није бавио и сва своја знања из стрељаштва стекао је у Војсци Србије, наравно, уз пуну подршку командира чете поручника Живана Икраша, доскорашњег командира вода капетана Саше Марића, командира одељења старијег водника Далибора Јовића и колега из бујановачког пешадијског батаљона. Победа на спортском првенству Војске Србије мотивисаће Ненада да се још више посвети спортском стрељаштву.

На крају, треба рећи и то да десетар Ненад Стојковић постиже одличне резултате и на свом радном месту. Годишње проведе од 120 до 150 дана на базама „Добросин“, „Голема чука“ и „Цворе“, извршавајући задатке обезбеђења административне линије према Косову и Метохији и контроле Копнене зоне безбедности. У данима кад је на бази дневно препешачи између 15 и 20 километара. Касарна му је удаљена стотинак километара од родног села Стајковце, код Лесковца. Путује сваког дана, како би што више времена провео и са сугрумом Јеленом и двоипогодишњим сином Душаном. Позив погонског текстилног инжењера представља далеку прошлост, а у будућем периоду посветиће се стрељаштву и што квалитетнијем обављању задатака професионалног војника Војске Србије. ■

3. МИЛАДИНОВИЋ

Ауто-рели

МЕМОРИЈАЛ ХЕРОЈА ТЕПИЋА 2009

У жељи да отргне од заборава светао лик народног хероја Милана Тепића, Официрски аутомобилни спортски клуб Београд организује 6. АУТО-РЕЛИ „МЕМОРИЈАЛ ХЕРОЈА ТЕПИЋА“, који ће се у суботу, 26. септембра 2009. године, возити од Београда до Моровића. На итинереру дугом око 100 км такмичари ће имати један испит тачности и два испита спретности, решаваће тест из познавања саобраћаја и животног пута хероја Тепића, а посетиће и Спомен-парк „Сремски фронт“ у Шиду.

Организатор ће свакој посади обезбедити по (најмање) 10 литара горива. ■

ПРИЈАВА

Презиме и име возача _____

Јединствен матични број (ЈМБ) возача _____

Адреса и поштански број места боравка _____

Телефони: фиксни _____ мобилни _____

Марка возила _____

Запремина мотора _____ ccm

НАПОМЕНА: Читко исписану пријаву послати најкасније до 15. септембра 2009, на адресу: Редакција магазина „ОДБРАНА“ (уз назнаку „За рели“), 11000 Београд, Браће Југовића 19. Потписивањем ове пријаве изјављујем да ћу возити на сопствену одговорност и да ћу се у свему придржавати Закона о безбедности саобраћаја на путевима. Контакт телефони: 063/7086-145 и 064/1940-663.

Потпис такмичара _____

ради
НОВОСТИ

ПОЗИТИВНЕ ВИБРАЦИЈЕ

НАЦИОНАЛНА АСОЦИЈАЦИЈА ЗА ОРУЖЈЕ СРБИЈЕ

НЕСАЛОМИВИ ПОНОВО ПУЦАЈУ

III ТУРНИР У ГАЂАЊУ СТАРИМ ОРУЖЈЕМ

(производња до 1945. године)

Турнир ће се одржати 20.09.2009.
од 11 часова у Клубу стрелаца “МУШ”,
Др Ивана Рибара 170, Нови Београд.

Стручна процена старог оружја.

Најуспешнијима вредне награде!

Информације на телефоне:
011/361-33-77 и 063/88888-44

или

www.naos.org.rs

ЖЕНЕ ЗА АВАЛСКИ ТОРАЊ

У склопу обележавања 50. годишнице Стрелачког клуба „ПАРТИЗАН“, исти се прикључује акцији за завршетак торања Би-Авала коју је покренуло Удружење љубитеља Авалског торања и Удружење пуцача Србије. Пуних десет година Авала је била „крпа и носават“ какав је раније књижевник Радивоје Рнумовић, а уз велику помоћ свих добрих људи, радници Би-Авалског торања су при крају. Стрелачки клуб „ПАРТИЗАН“ и НАЦИОНАЛНА АСОЦИЈАЦИЈА ЗА ОРУЖЈЕ СРБИЈЕ радо се прикључује у све хуманитарне акције, а посебно за обнову и завршетак Авалског торања.

Такмичења се пријављује на веб-страници СК „ПАРТИЗАН“ у радном времену стрелашта. Ближе информације на телефон 011-2647-942 или на сајту СК „ПАРТИЗАН“ www.partizan.org.rs односно www.naos.org.rs где ће свакога дана моћи да се прате постигнути резултати.

Такмичење почиње 05.09.2009. године од 14⁰⁰ часова и траје до 10.10.2009. године до 12⁰⁰ часова, а истога дана у 14⁰⁰ часова и божан се ФИНАЛЕ.

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УПРАВА ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
УПРАВА ЗА КАДРОВЕ

р а с п и с у ј е

К О Н К У Р С

за попуњу слободних радних места професионалних војника, у радни однос
на одређено време, у:

3. бригади Копнене војске:

– Прокупље, Војна пошта 4994 (улица Вука Караџића 66)

пионир
возач – послужилац на дозери
послужилац на компресору
возач – послужилац на грејдеру
послужилац на макари
возач – послужилац на лансирном мосту
возач – послужилац на бушилици минских бунара
послужилац на лансирном мосту
маскирац
возач – послужилац на ваљку
радиорелејац
возач аутомобила

4. бригади Копнене војске:

– Лесковац, Војна пошта 5006 (улица Симе Попачаревића 66)

пионир
пионир – послужилац на моторном бушачу
возач – послужилац на дозери
возач – послужилац на утоваривачу
возач – послужилац на копачу
послужилац на компресору
послужилац на бушилици минских бунара
возач – послужилац на грејдеру
послужилац на макари
возач – послужилац на лансирном мосту
возач – послужилац на бушилици минских бунара
послужилац на мосту
послужилац на лансирном мосту
возач – послужилац на ваљку
радиотелеграфиста
радиорелејац
телефониста линијаш
заваривач гасом – електрозаваривач
болничар
возач аутомобила

УСЛОВИ КОНКУРСА

На конкурс се могу јавити држављани Републике Србије, који испуњавају следеће услове:

а) ОПШТИ УСЛОВИ

- да су здравствено способни за службу у Војсци Србије (што утврђује надлежна војнолекарска комисија);
- да им раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа;
- да нису осуђивани на казну затвора од најмање шест месеци;
- да нису старији од 30 година.

б) ПОСЕБНИ УСЛОВИ

- да су одслужили војни рок са оружјем (осим за лица женског пола);
- да имају најмање средњу стручну спрему, осим за стрелце у пешади-

- ји и чуварску службу, где је потребно најмање основно образовање;
- у логистичким службама могу конкурисати лица која имају адекватну стручну спрему, која одговара служби и дужности за које се примају;
- за возаче моторних возила могу конкурисати лица која имају категорију Ц и најмање основно образовање.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Кандидат из грађанства, који испуњава услове, доставља попуњен образац *молбе за пријем у Војску Србије у својству професионалног војника* непосредно, или поштом, команди јединице Војске Србије са којом жели да закључи уговор. Војник, у зпоследњем месецу служења војног рока, предаје попуњен образац *молбе*, са документима, непосредно претпостављеном старешини. Уз образац *молбе* прилаже се:

- кратка биографија;
- извод из матичне књиге рођених (не старији од шест месеци);
- уверење о држављанству (не старије од шест месеци);
- уверење из општинског суда да се против кандидата не води кривични поступак и да није осуђиван и кажњаван (не старије од шест месеци);
- копија војничке књижице, осим за жене, и потврду из војног одсека да је одслужио војни рок;
- копија дипломе о стеченом образовању (оверену у суду или општини);
- копија возачке дозволе (оверену у суду или општини), за лица која – конкуришу на формацијско место возача.

Образац молбе за пријем у Војску Србије у својству професионалног војника може се добити на пријавници сваке јединице – установе Војске Србије.

Надлежна комисија извршиће избор кандидата за пријем у војну службу. Изабрани кандидати биће упућени на обуку, у јединице и центре за оспособљавање, 4 (четири) до 8 (осам) седмица у зависности од специјалности за коју конкуришу, у својству професионалног војника. Са кандидатима који успешно заврше обуку, закључује се уговор на одређено време до три године, уз могућност продужења. Лица примљена у професионалну војну службу остварују сва права и обавезе у складу са *Законом о Војсци Србије*.

ПОСЕБНЕ ПОГОДНОСТИ СУ:

- могућност бесплатног смештаја и исхране;
- могућност усавршавања и курсирања;
- могућност напредовања у служби и унапређивања у подофицирски чин;
- могућност пријема у службу на неодређено време.

Конкурс је отворен до **1. новембра 2009. године**.

Некомплетни и непотпуни документи неће се узимати у разматрање, а документи кандидата који не буду изабрани неће се враћати. Додатне информације о професионалној војној служби, броју слободних места и потребном профилу, могу се добити на следећим бројевима телефона:

– 018/509-539
– 018/509-722
– 017/414-102
– 011/2063-432

Команда Копнене војске – Ниш
3. бригада Копнене војске – Ниш
4. бригада Копнене војске – Врање
Генералштаб Војске Србије – Београд

Информације су доступне на сајту Војске Србије www.vs.rs. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
УПРАВА ЗА КАДРОВЕ

расписује

К О Н К У Р С

за попуну формацијских места
професионалних војника на
одређено време у Војној академији,
место службовања Београд

- ВЕС 72117 (противпожарац) .....1 извршилац
- ВЕС 72126 (електромеханичар).....1 извршилац
- ВЕС 72101 (стрелац).....2 извршиоца

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да је кандидат држављанин Републике Србије,
- да је здравствено способан за рад у Војсци Србије,
- да му раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа,
- да није осуђиван за кривично дело на безусловну казну затвора најмање шест месеци,
- да се против њега не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности,
- да је за време служења војног рока под оружјем оспособљен за обављање одговарајуће дужности (лица мушког пола).

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да није старији од 30 година,
- да је оспособљен за војноевиденциону специјалност за коју конкурише или да има одговарајуће стручно образовање.

Уз молбу се прилаже:

- аутобиографија,
- оригинал или оверена фотокопија уверења о држављанству (не старије од шест месеци),
- оригинал или оверена фотокопија извода из матичне књиге рођених (не старије од шест месеци),
- оверена фотокопија дипломе којом се потврђује стручна спрема,
- оверена фотокопија радне књижице,
- уверење да није осуђиван за кривично дело на безусловну казну затвора у трајању од најмање шест месеци,
- уверење да се против лица које подноси пријаву не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности,
- потврда војног одсека да је одслужио или на други начин регулисао обавезу служења војног рока (лица мушког пола) и
- оверена фотокопија војничке књижице (лица мушког пола).

Молбу са траженим прилозима доставити на адресу: ВОЈНА АКАДЕМИЈА, Павла Јуришића Штурма 33, 11000 БЕОГРАД, са назначењем „за пријем лица по конкурс“.

Надлежна комисија ће размотрити пристигле пријаве, утврдити који кандидати испуњавају услове конкурса и упутити их надлежној војно-лекарској комисији ради оцене способности за војну службу.

Некомплетне молбе неће бити разматране. Комисија неће враћати документа кандидатима који не буду изабрани.

Одлуку о избору кандидата донеће надлежни старешина, а о избору ће сви кандидати бити писаним путем обавештени у законском року.

Конкурс остаје отворен 30 дана од дана објављивања у магазину „Одбрана“. ■

Они се буде са Србијом

Јована

Срђан

ЈУТАРЊИ ПРОГРАМ

Први програм РТС-а, сваког дана у 6.05

www.rts.co.yu

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА

ЗАСЛУЖЕНО ПРИЗНАЊЕ

Керес – Фудерер
Хестингс, 1954/55.

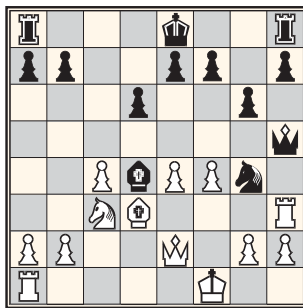
1.д4 Сф6 2.ц4 г6 3.Сц3 Лг7 4.е4
дб 5.ф4 ц5 6.дц5 Дц5 7.Лд3 Дц5
8.Сф3 Сц6 9.Де2 Лг4 10.Ле3 Дх5

Обрадовало нас је обавештење да је др Андрија Фудереру (Суботица, 1931) призната титула почасног велемајстора.

Међународни мајстор постао је још 1953. године. Старији читаоци ће се сетити оних славних мечева Југославија–СССР, у којима је наш некадашњи интернационалац блистао пуним сјајем. После тога се Фудерер посветио науци и ретко наступао. Сада се испоставља да му подвизи нису заборављени.

Приказујемо његову партију против славног Естонца Паула Кереса, који никада није постао светски првак („вечити други“), али га многи znalци шаха сврставају међу десетак највећих мајстора свих времена. Победа над Кересом, уз то црним фигурама, одјекнула је широм планете. Играна је Краљева индијска одбрана.

11.0-0 Лф3 12.Тф3 Сг4 13. Тх3
Сд4 14.Лд4! Лд4 15.Кф1

Бели: Кф1, Де2, Та1, Тх3, Лд3, Сц3,
а2, б2, ц4, е4, ф4, г2, х2
Црни: Ке8, Дх5, Та8, Тх8, Лд4, Сг4,
а7, б7, д6, е7, ф7, г6, х7

15...Сх2

Очигледно је да велики Керес није предвидео овакав развој догађаја. Занимљиво је да овај потез црног није добио неку нарочиту оцену, већ оно двосмислено?! Исто тако је оцењена и могућност 15...Се3+, но без коначног става. Шта би данас на све то „рекао“ компјутер?

16.Ке1 Дг4! 17.Дд2?

Знаци интерпункције су сада већ

јасни. Црни је повукао јак, а бели слаб потез. Кад се анализе погледају до краја, бели је имао 17.Сб5, чиме би задржао минималну предност.

17...Дх3!

Црни не испушта прилику; после овога је у јасно бољој позицији.

18.гх3 Сф3 19.Ке2 Сд2 20.Кд2
Лц3 21.Кц3 е5! 22.Тф1 Ке7 23.ф5
ф6 24.Ле2 Тац8 25.б4 б5 26.Кб3
гф5 27.Тф5 Тхг8! 28.цб5 Тг3 29.Тф3
Тф3 30.Лф3 д5! 31.Лг4 Тф8 32.Лф5
фе4 33.Кц3 Тг8 34.а4 Тг3 35.Кц2 е3
36. Кд3 е2 37.Ке2 Тб3 38.Лх7 Тб4
39.Лц2 Тх4 40.Кд3 Тх3 41.Кц4 Кд6
42.Кб4 е4 43.Кц4 ф5 44.а5 Ке5
45.б6 об6 46.аб6 ф4 47.Ла4 ф3
48.Лб5 Тх8 49.Кц3 Тб8

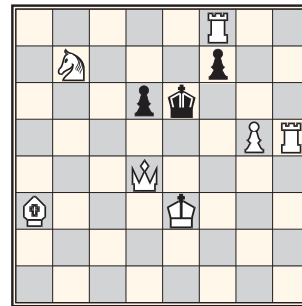
0:1

НИКАД НИЈЕ КАСНО

Естебан Канал је рођен у Перуу 1896. године, а живео у Венецији, где је и умро 1981. године. У шаховску литературу је ушао пре свега зато што му је титула велемајстора призната у 81. години живота (1977), за резултате које је постигао још у младости, двадесетих и тридесетих година прошлог века. Био је други у Мериону 1926. и победник у Будимпешти 1933. године.

ПРОБЛЕМ

С. Лојд
1867.

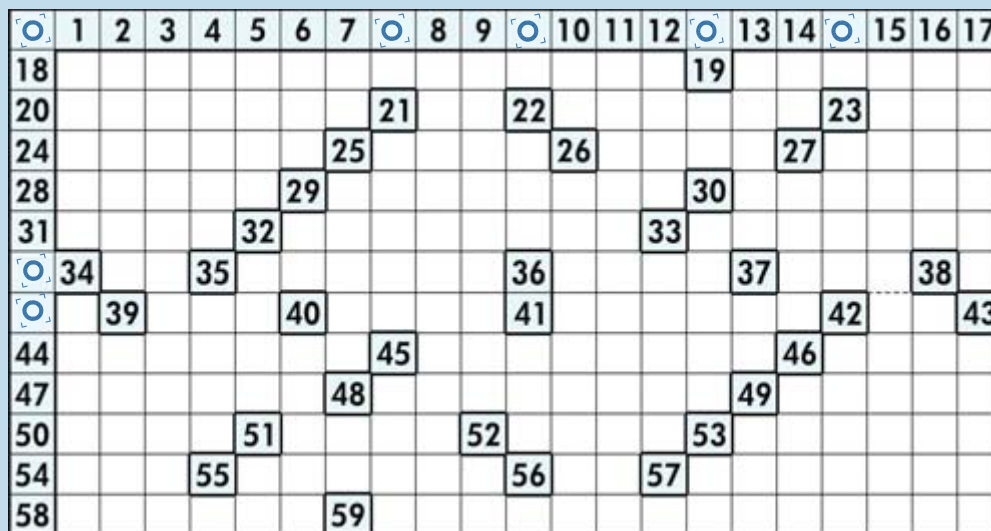
Бели: Ке3, Дд4, Тф8, Тх5, Сб7, Ла3, г5
Црни: Ке6, д6, ф7

Мат у два потеза.

1. Дг4! ф5 2. гф6 (ампасан) мат.
На 1...Кд5/Де5 2. Де4 мат.
На 1...Ке7 2. Лдб мат.

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА – ВОДОРАВНО: Тео Ангелопулос, Шаброп, Одбрана, та, Аранка, ово, дигрита, шкрт, Ибро, АБел, осаци, Сарамаго, Тивери, Роза, кампери, лиграт, Но, сакате, Енка, РТТ, а, к, ВАК, О нил, напос, др, Абасиди, кнедлица, јело, Ленотр, Лосшанке, канал, Енос, Авар, Атос, дртино, МКС, играти, Ос, надорен, истелги, репортажна кола.

ВОДОРАВНО:

18. Ознаке, обележја, особине, 19. Градић у Славонији, 20. Руски фудбалски клуб из Владиковца, 21. Нота солмизације, 22. Кит са дугачким рогом, 23. Индустијска текстилна биљка, 24. Попис свих дугова (лат.), 25. Град у Гани, 26. Лопов, лупеж (турц.), хрсуз, 27. Припадник народа са севера Европе, 28. Допадљиви, симпатични, 29 Усвојити мушко дете, 30. Луцкаста, блевсава (покр.), 31. Главни град Гане, 32. Општи назив за болести желуца (мед.), 33. Старогермански војсковођа, 34. Аутономна област (скр.), 35. Дрводеле, 36.Врста ловачког пса, 37. Дистрибутор Ригхтс Асоциатион (скр.), 39. Потпуно, целокупно, 40. Онај који тка, 41. Рика говеда, 42. Символ прометијума, 44. Асталчићи, столићи, 45. Даска којом се прави таван, 46. Град у Новом Мексику (САД), 47. Обележач за бушење рупа (стр.), 48. Гости се, чисти се, 49. Италијанско острво, 50. Коцка (лат.), 51. Живац, 52. Део недеље (мн.), 53. Америчка тинејџерска поп звезда, Мајли, 54. Страна негација, 55. Онај који гарантује, 56. Лична заменица, 57. Назив нашег часописа, 58. Врста гљиве (бот.), 59. Мајстор за водовод.

УСПРАВНО:

1. Делић тчности, кап, 2. Јак ветар са снегом, међава, 3. Раширити на све стране, 4. Лик из Андрићеве приче, 5. Врста јужног воћа, 6. Шта ћеш!, 7. Други и први самогласник, 8. Сликовито, 9. Писац сатире, 10. Символ индијума, 11. Становник древне Картагине, 12. Град у Ирану, 13. Натраг, 14. Осамнаесто и 13. слово азбуке, 15. Врста биљке бесцветнице, 16. Место у Србији код Књажевца, 17. Надимак Радомира Антића, 19. Војна установа (скр.), 21. Материјал за израду свећа, 22. Чешки: да, 23. Француска глумица, Емануел, 25. Свалити се, срушити се, 26. Водити из земље оруђи, 27. Водене масе река, 29. Символ германијума, 30. Они који ору њиве, 32. Младунче краве, 33. Ударати, лупати ногом, 34. Мило, љупко, 35. Женско име, 37. Ономатопеја њакана, 38. Јестива риба (мн.), 39. Спремиште за житарице, 40. Припадник црне расе, 41. Мања војна јединица, 42. Име топ-модела Бенкс, 43. Припадник групе кичмењака, 45. Раван, неискривљен, 46. Електрични проводник, кабел, 48. Символ ербијума, 49. Странка демократске акције (скр.), 51. Символ галијума, 52. Туристичко друштво (скр.), 53. Основна тарифа (скр.).

ХОТЕЛ „БРЕЗА“ ВРЊАЧКА БАЊА

**Акција: од 1. септембра 2009.
снижење цена 15% – 20%**

- плаћања у 5 рата (30% аванс, 20% у току боравка а остатак у три једнаке месечне рате депонованим чековима или административном забраном),
- за уплату у целости најмање 7 дана пре доласка одобрава се попуст 5%,
- деца од 3 до 10 година имају попуст 30–70%,

Информације на www.hotelbreza.rs

Резервације:

е-маил: info@hotelbreza.rs или pavlovic@hotelbreza.rs

тел: 036 612 400 036 602 144

фах: 036 612 401

Хотелски садржаји

- најлепши затворени полуолимпијски базен и сауна у региону,
- сала за стони тенис и рекреациони центар (body building, fitness ...),
- интернет

Факултативна понуда

- излети до манастира Љубостиња, Жича ...

ХОТЕЛ „БРЕЗА“

– ВАШ НАЈЛЕПШИ ЛЕТЊИ ИЗБОР

**Ценовник полупансиона
припадници Министарства одбране
и Војске Србије за боравак
од најмање три дана**

соба	01.09 - 01.11.	01.11 - 19.12.	19.12 - 26.12.
1 / 3	1,350	1,250	1,350
1 / 2 F	1,450	1,350	1,450
1 / 2 K	1,550	1,450	1,550
1 / 1 K	1,650	1,550	1,650
1 / 1 F	1,900	1,800	1,900
1 / A	2,150	2,000	2,150

Najbolji deo dana

BEOGRADE DOBRO JUTRO

Официрска сабља и парадни бодежи кроз време и свечаности

Status Stil

ОБЕЗБЕДИТЕ ЗА СЕБЕ И ПОТОМКЕ ОФИЦЕРСКУ САБЉУ!

Сабља је документ ваше часне професије и подсећа потомке да сте постојали у једној епохи и бавили се професијом коју је требало заслужити, одслужити и необећастити.

Кажу, живећи производимо успомене, а колико брзо живимо толико брзо их и бришемо ...

ОФИЦЕРСКОМ САБЉОМ
и **ПАРАДНИМ БОДЕЖИМА**
ућишите себе са својом професијом у породично наслеђе.

Парадни бодежи

- коинени
- ваздухойловни
- морнарички

НАРУЉБЕНИЦА

Овим неопозиво наручујем – ● стандардну ● посребрену ● позлаћену сабљу
– ● парадни бодаж (заокружити)

Име и презиме: _____

Адреса наручиоца: _____

ЈМБГ _____ Телефон: _____

Попуните наруџбеницу и пошаљите на адресу:
„Статус Stil“, 11080 Земун, Ул. Градски парк 2

Тел: +381(0)11 377-15-22, факс: +381(0)11 377-15-13, моб: 063/876-88-01
Web: www.statusstil.com E-mail: office@statusstil.com

- 15 месечних рајаа** цене сабљи
- стандардна ... 47.000,00 + ПДВ
  - посребрена ... 51.000,00 + ПДВ
  - позлаћена ..... 55.000,00 + ПДВ
  - парадних бодажа
  - позлаћен ..... 33.000,00 + ПДВ
  - посребрен ..... 29.000,00 + ПДВ

ОДБРАНА
СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ 47

Аеромитинг Батајница 2009

PRODAJA ULAZNICA ZA KONCERTE I SPORTSKE DOGAĐAJE

INTERNET PRODAJA: WWW.TICKETS.RS
PRINT@HOME
INFORMACIJE O REZERVACIJAMA PUTEM SMS -A
DOSTAVA NA KUĆNU ADRESU
CALL CENTAR 0900 110011

PRODAJNA MESTA:
BILETARNICA BEOGRADSKE ARENE
SVE EKSPozITURE PBB U SRBIJI

CardService

VI IMATE PREDNOST

Provereno
pouzdan partner.

www.kombank.com

Kontakt centar: 011 20 18 600; 0700 800 900

KOMERCIJALNA BANKA

Sa nama je lakše

ДРЖАВНИ СЕКРЕТАР МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ ДР ЗОРАН ЈЕФТИЋ

Снимио Игор САЛИНГЕР

САДРЖАЈ

Државни секретар Министарства одбране др Зоран Јефтић

ИЗАЗОВ КОЈИ НАШЕМ ВАЗДУХОПЛОВСТВУ ТРЕБА 4

Бригадни генерал Ранко Живак, командант ВиПВО Војске Србије

ВИШЕ ОД ЛЕТЕЊА 6

Пуковник Срето Малиновић, директор аеромитинга Батајница 2009

КАД НЕБО ЗАГРМИ 8

Програм аеромитинга Батајница 2009 10

ПРЕДСТАВЉАЊЕ УЧЕСНИКА 12

ВАЗДУХОПЛОВНИ САВЕЗ СРБИЈЕ 24

Историја аеромитинга у Србији

ЧУДО ОД ВЕШТИНЕ 26

Велики међународни аеромитинг је вишеслојан догађај, потпуно је ревитализован аеродром Батајница, ефекти међународне војне сарадње су немерљиви, али не треба заборавити да је аеромитинг оваквог обима, са великим бројем референтних учесника, огромним бројем посетилаца, који се очекују – додатни изазов и стимуланс који нашем ваздухопловству треба

У току завршног одбројавања обимних организационих и инфраструктурних припрема за одржавање аеромитинга Батајница 2009, који ће у организацији Министарства одбране бити одржан 13. септембра на аеродрому Батајница, разговарали смо са др Зораном Јефтићем, председником Извршног одбора Министарства одбране за припрему и организацију тог великог међународног догађаја.

■ Знамо да је ово година у којој се светска економска криза прелила и на наше просторе, те је занимљиво чути од Вас како се развијала замисао о међународном аеромитингу у организацији Министарства одбра-

не, који су циљеви зацртани том идејом, и како теку припреме током сада већ завршног одбројавања пред старт?

– Предстојећи аеромитинг се логично и суштински надовезује на целокупну реформу коју смо последњих неколико година спроводили у читавом систему одбране. У складу са тим учињени су напори на подизању капацитета Ваздухопловства и противваздухопловне одбране повећањем броја летова, ремонтом ваздухоплова и ваздухопловне технике и реализацијом других сродних послова који враћају живот у тај веома значајан вид Војске Србије. У међународним контактима показало се да постоји интересовање да се у оквиру војне сарадње организује један оваквог догађаја. Наведено, а и чињеница да слична манифестација, оваквог обима и карактера, није организована код нас једанаест година додатно су нас мотивисали да се одлучимо за овај велики и озбиљан подухват. Идеја је да ово буде својеврстан „нулти“ аеромитинг, као претходница аеромитинга који планирамо за 2012. годину, када би се обележила стогодишњица војног ваздухопловства – значајан јубилеј који би поставио одређене стандарде и прешао у традицију организовања аеромитинга код нас.

Аеромитинг је у суштини комплексан догађај, који за собом повлачи инфраструктурне радове, ревитализацију аеродрома, полетно-слетних стаза, торња за контролу летења, логистичко и техничко опремање за прихват страних и домаћих ваздухоплова и посада према највишим европским стандардима, који се примењују на догађаје оваквог нивоа. Сви ти радови су по финансијском захвату обимни и знатно премашују финансијске могућности Министарства одбране, па према томе захтевају ангажовање не само система одбране већ и других капацитета којима наша држава располаже.

ИЗАЗОВ КОЈИ НАШЕМ ВАЗДУХОПЛОВСТВУ ТРЕБА

Колико је важно укључивање и других сегмената нашег друштва у посао припреме и организације аеромитинга *Батајница 2009* говори и чињеница да је ово, после 1999. године, први озбиљан инфраструктурни захват на аеродрому *Батајница*. Он конкретно обухвата ревитализовање писта, које су све време биле у употреби, али су неким својим деловима отежавале коришћење аеродрома, враћање у функцију торња који је срушен 1999, где нам је Агенција за контролу лета изашла у сусрет, равнање и уређење одређених просторија везаних за стајанку, ревитализацију хангара, враћање у функцију торња Техничког опитног центра, асфалтирање маневраских површина и генерално уређење целог простора аеродрома.

Наравно, један овакав аеромитинг подразумева и обимне и прецизне организационе припреме, у које су укључени многи сегменти Воздухопловства, Генералштаба и Министарства одбране. Очекујемо више од сто учесника у динамичком и статичком делу програма, до сада имамо потврђен долазак петнаест земаља са 26 воздухоплова свих типова авијације, што овај аеромитинг заиста профилише као спектакл који дуго није виђен на простору Балкана. Учесће на аеромитингу потврдили су готово све наше воздухопловне организације, удружења, аероклубови, па добрански клубови и комерцијална авијација, а своје расположиве капацитете и атрактиван летачки програм показале и припадници ВиПВО, на авионима и хеликоптерима који су у употреби у Војсци Србије.

Међународни и промотивни карактер који сви аеромитинзи незаобилазно носе подразумевају вишеслојност у припреми и организацији оваквог догађаја, али и ревитализацију аеродрома који нам остаје као легат. Не треба заборавити да је аеромитинг оваквог обима, са великим бројем референтних учесника, огромним бројем посетилаца, који се очекују – додатни изазов и стимуланс који нашем воздухопловству треба. Што се тиче наших пилота, за њих ће то бити додатни мотив и прилика за одмеравање са колегама, али, што је још важније, прилика да се погледју најсавременији ваздухо-

плови као технолошки врх индустрије, њихове могућности и карактеристике, јер нам набавка нових авиона свакако предстоји.

Аеромитинг *Батајница 2009* једна је у низу манифестација којом се обележава сто година српске авијације, а посвећен је лету првог балона „Србија“ 1909. године. Неговање традиција српске авијације је у основи читавог догађаја, али је он такође и прави корак у унапређивању међународне сарадње Републике Србије у области ваздухопловства, прилика за промовисање сопственог ваздухопловства, професионалности, оспособљености и пилотске вештине, али и достигнућа индустрије авиона.

Аеромитинг је значајан и са становишта међународног кредибилитета Србије, јер показујемо да је у нашој земљи могуће организовати ваздухопловну манифестацију таквог значаја. Уосталом, таква врста аеромитинга је саставни део живота једне озбиљне државе, која има, или претендује да има – озбиљно ваздухопловство.

Сасвим је нормално да земља са летачком традицијом какву има Србија, са својим капацитетима и визијом – организује један такав догађај.

■ *У припрему аеромитинга укључени су и друга министарства и државне институције. Како тече сарадња са њима, шта су њихови задаци?*

– На предлог Министарства одбране Владе Србије је подржала организацију међународног аеромитинга, омогућивши нам да средства која нам уплаћује Агенција за контролу летења по основу Уговора о пословно-техничкој сарадњи употребимо за инфраструктурне радове и на тај начин подигнемо ниво употребљивости *Батајнице* за редовно летење, али и за реализацију аеромитинга. Трошкови наведених радова су највећи у укупним трошковима припреме и организације аеромитинга. Спроводимо их са стручним екипама у обиму и планираним роковима на такав начин да ће маневарске површине аеродрома *Батајница* одговорити највишим безбедносним стандардима које постављају све авијације света. Грађевинско уређење аеродрома *Батајница*, без торња за контролу летења, износиће око 150 милиона динара.

Треба нагласити да ти родови нису обављени искључиво због аеромитинга, већ су били преко потребни аеродрому, а аеромитинг је био добар повод за то. Аеродром је сада потпуно у функцији Војске, а потенцијално је припремљен и за евентуалну двојну намену, уколико се за то укаже потреба.

У организацији аеромитинга углавном се ослањамо на сопствене снаге. Сарађујемо и са другим министарствима и донатори-

ма који су препознали свој интерес да се појаве у самом догађају.

■ *Кога од високих званица очекујемо?*

– Долазак су потврдили заменица министра одбране Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске, командант Ваздухопловства Норвешке, очекујемо још неке потврде, а биће присутне и све значајне личности из Србије, од председника државе, чланова Владе, до дипломатског кора. Аеромитинг *Батајница 2009* савршено се уклопио у контекст свих важних догађаја који ће се током септембра одвијати код нас, попут Централне медицинске вежбе Северноатлантског савеза *MEDCEUR 2009*, у којој ће бити око 450 учесника. Одмах после тога одржава се аеромитинг, а онда нас очекује промоција кадета Војне академије, што је озбиљан и обиман јавни наступ Министарства одбране и Војске Србије у позитивном препознавању институције у систему државне управе, али несумњиво и у земљи и региону.

Истраживања ефеката Универзијаде бележе невероватан помак у том смислу за систем одбране. Велики догађаји отварају могућност за актере који умеју да их носе. Учесће Војномедицинске академије и Војне академије, уз друге ангажоване службе МО и ВС на Универзијади, донело нам је веома, веома позитиван ефекат у јавности.

■ *Колико недавни трагични догађаји, падови авиона и погибје пилота, могу да утичу на одржавање аеромитинга?*

– Они су саставни део живота ваздухопловства. Знамо шта се недавно догодило у Русији са два *сухоја* и пилотима. Да не призивамо немиле догађаје. Чињеница коју не треба занемарити јесте да су наши пилоти почели интензивно да лете пре три године, а свака вештина, па и пилотирање, захтева временски континуитет и квалитет. Нажалост, ако људи и авиони лете небом, онда су несреће део ризика посла и саставни део живота професије. То јесу велике трагедије за ваздухопловство и, пре свега, за породице пилота, али оне не би смеле да утичу на аеромитинг који нам предстоји, и који смо највећим делом већ досада адекватно припремили. Летова ће, без обзира на некогда сурову свакодневицу, увек бити, а и летачке акробатике, која је својствена врхунским пилотима. И наши и светски пилоти то најбоље разумеју и са достојанством носе. Неке од њих имаћемо прилике да видимо и на предстојећем аеромитингу на *Батајници*. ■

Драгана МАРКОВИЋ

БРИГАДНИ ГЕНЕРАЛ РАНКО ЖИВАК, КОМАНДАНТ ВАЗДУХОПЛОВСТВА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Више од летења

Аеромитинг Батајница 2009 биће прилика да грађани Србије, домаћа и страна стручна јавност, али и државни и војни званичници сагледају савремене токове развоја у авијацији. Такође, биће то повод да се поправи и делимично осавремени инфраструктура аеродрома Батајница, чиме ће се промовисати Ваздухопловство, Војска Србије и наша држава у свету.

Међународна ваздухопловна смотре, највећа у последњих десетак година у Београду, аеромитинг Батајница 2009, повод је за разговор са командантом ВиПВО бригадним генералом Ранком Живаком.

■ **Како теку припреме састава ВиПВО за предстојећи аеромитинг?**

– Припадници нашег ваздухопловства задужени су, најпре, за контакте са иностраним учесницима, креирање програма Батајница 2009, али и уређење простора где се смотре изводи. Комуницирамо и са институцијама ван система одбране, које су исказале спремност да помогну у организовању манифестације. Пилоти Војске Србије увежбавају наступ за летачки део програма.

Проблема, наравно, има, али се решавају у ходу, тако да се припреме за аеромитинг одвијају по плану, с ослонцем на ресурсе којима располажемо. У оквиру Команде формирали смо неколико тимова и група ко-

је се баве и организацијом и реализацијом посла. Треба напоменути да је летачки тим написао инструкцију о комуникацији са учесницима аеромитинга, дефинисао мере безбедности летења и прецизирао како ће се руководити летењем и координисати са техничким саставом који га подржава.

■ **Чиме ће се представити Војска Србије?**

– Пилоти наше војске извешће летачки програм у коме ће демонстрирати способности на авионима и хеликоптерима *орак*, *галеб Г4*, *галеб Г-2*, *МиГ 29* и *газела*. Учествоваће и подбраници Специјалне бригаде. Представиће се и екипа *Небеске видре*. У

дефилеу ћемо приказати могућности наших борбених авиона и пилота, а у статичком делу изложити летелице са којима располажемо.

Наступ српских пилота засниваће се на ономе што смо до сада изводили на *орлу* и *галебу Г4*. То је довољно увежбано, тако да не тражи додатно ангажовање ресурса ради увођења нових летачких елемената. Програм ваздухопловне смотре прилагођен је онима за које се организује. Батајница 2009 је првенствено аеромитинг за публику, а не специјализовани митинг на коме се приказује границе способности авиона и пилота.

■ **Може ли 204. авио-база успешно подржати аеромитинг „Батајница 2009“?**

– Анализирали смо капацитете којима располажемо у односу на захтеве учесника програма. Поседујемо ресурсе за смештај и подршку њихових ваздухоплова, али и техничко опслуживање летења. Оно што нема-

Снимко Д. БАНДА

мо у 204. бази појачаћемо дислокацијом из осталих јединица. Аеродром *Никола Тесла* понудио је помоћ када је реч о реализацији посебних захтева иностраних колега. Краљевина Данска упутила нам је донацију – четири цистерне за гориво – чиме ћемо обезбедити његову бољу и лакшу доставу. Ваздухопловни завод *Мома Станојловић* чини све што је потребно како бисмо се, у најбољем светлу, појавили на аеромитингу.

Када је реч о пријему великог броја иностраних гостију и посетилаца на аеродрому *Батајница*, користимо капацитете 204. базе. Министарство одбране ангажовало је и Војну установу *Дедиње*, која ће обезбедити исхрану летачког састава. *Дедиње* ће поставити штандове са храном и пићем за освежење посетилаца. Неће изостати ни војни сувенири и пригодне публикације, за шта је задужен Новински центар *Одбрана*. У најкраћем, учинићемо све се да наши бројни гости тог дана осећају пријатно на аеродрому *Батајница*.

■ *Које мере безбедности и заштите прате манифестацију?*

– Безбедност летења и учесника програма, али и посетилаца организоваће се према стандарду STANAG 3533, што представља светски стандард који се при-

мењује на таквим скуповима. Прописано је максимално одстојање од публике до онога ко приказује нешто у ваздуху, у зависности од тога шта демонстрира. Дефинисани су забрањени сектори, минимална висина рада, о чему су учесници благовремено обавештени, али и место противпожарних екипа и оних за пружање прве помоћи.

Општа безбедност биће на највишем нивоу, за шта је надлежна војна полиција. Улазак посетилаца биће организован на свим капијама *Батајнице*. Пuteви ће бити обележени, а простор за публику видно ограђен. Војна полиција ће контролисати улазе, на којима ће бити постављени рендген апарати како се у *Батајницу* не би унело нешто недозвољено. На аеродрому ће улазити возила која су прошла противдиверзантску проверу. Саобраћај ће се одвијати у договору са саобраћајном полицијом и градским службама – на одређеним местима у граду биће појачане линије градског превоза ка батајничком аеродрому.

Летење наших пилота контролисаће само сами, а пилота српских аероклубова Директорат цивилног ваздухопловства. Припадници Агенције за контролу лета пратиће летење странаца.

■ *Шта, заправо, за српско ваздухопловство значи смотра 13. септембра?*

– Аеромитинг *Батајница 2009* промовисаће српско ваздухопловство, Војску Србије и нашу државу. Пошто очекујемо добар одзив колега из иностраних армија, биће то прилика да грађани и државни званичници сагледају савремене токове у авијацији, те место српских пилота и техничких капацитета којима располажемо у односу на остале земље света. Припрема догађаја, у организационом смислу, посебно је значајна за припадника ВиПВО, јер ће стећи искуство и унапредити способности. Поправићемо и техничку исправност ваздухоплова, а и летеће се више ових дана.

Знатно ћемо обновити и инфраструктуру нашег највећег војног аеродрома. Тренутно грађевинске фирме санирају његове маневарске површине, полетно-слетне стазе, стазу за вожење, али и остале путне мреже на аеродрому. Завршава се и контролни торањ, у који ће се поставити одговарајућа савремена опрема. Уредићемо вертикалну и хоризонталну сигнализацију на аеродрому, чиме се повећава безбедност летења. ■

Владимир ПОЧУЧ

Ваздухопловство и противваздухопловна одбрана Војске Србије

Ваздухопловство и противваздухопловна одбрана јесте вид Војске Србије. У њему су обједињени родови и службе, команде, јединице и установе Војске, а опрема и наоружање прилагођени су за борбена дејства у ваздуху и на земљи. Команда тог оперативног састава налази се у Земуну.

Јединице Ваздухопловства и противваздухопловне одбране су 204. и 98. авијацијска база, 250. ракетна бригада противваздухопловне одбране и 126. центар ваздушног осматрања, јављања и навођења. У том саставу су и 333. инжењеријски батаљон и 210. батаљон везе.

Снаге Ваздухопловства и противваздухопловне одбране контролишу ваздушни простор Републике Србије, одвраћају непријатеља од агресије, изводе ваздухопловну одбрану Војске и територије, те пружају ватрену подршку нашим јединицама. Они извиђају из ваздушног простора, организују превозење ваздухопловима, помажу становништву у случају елементарних непогода и природних катастрофа. Према одлукама надлежних, учествују у иностраним мировним мисијама и на аеромитинзима, а укључују се и у међународну војну сарадњу.

Српско ваздухопловство има авионе *орас*, ловце и извиђаче МиГ-21. Савремене борбене летелице су једноседи и двоседи МиГ-29. На аеродромима у Батајници, Лађевцима и Нишу су хеликоптери – *газела*, Ми-8 и Ми-

17. За селективну и основну обуку студената рода авијације и тренаже пилота употребљавају се авиони В-53. Обука у падобранским скоковима изводи се на лаком транспортном авиону Ан-2ТД, а Ан-26 превози људе и борбена средства. Пилоти се за задатке оспособљавају на школским борбеним авионима *галб* Г-4.

Здружене тактичке ваздухопловне јединице Војске Србије су 204. и 98. авијацијска база. Њих чине модулари састави ранга ескадриле, батаљона, односно дивизиона. Команда 204. базе налази се на аеродрому у Батајници, а 98. у Лађевцима. Авијацијска база у Батајници формирана је 15. новембра 2006. од јединица 204. ловачког авијацијског пука, 177. ваздухопловне базе, те 251. и 252. ловачко-бомбардерске, 890. хеликоптерске и 677. транспортне ескадриле. Она контролише и штити наш ваздушни простор, ватром подржава јединице Копнене војске, организује превозење, извиђа из ваздуха и обучава студенте војних школа.

Авијацијска база у Лађевцима настала је обједињавањем 161. и 285. ваздухопловне базе, 98. ловачко-бомбардерског и 119. хеликоптерског пука, те једног одељења 353. извиђачке авијацијске ескадриле. Попут 204. базе и 98. авио-база са ловачко-бомбардерском авијацијом и борбеним хеликоптерима ватром подржава снаге Копнене војске у току операција.

У саставу 250. ракетне бригаде противваздухопловне одбране Војске Србије налази се пет ракетних дивизиона – три самоходна дивизиона ракетног система *куб* и два ракетног система *нева*. Команда Ракетне бригаде смештена је у београдској касарни *Бањица*, док су јединице размештене на девет места. Бригада организује противваздухопловну одбрану територије Србије и састава Војске, посебно од извиђања и дејства противника из ваздуха. Оспособљена је да борбене задатке изводи самостално или у садејству са осталим снагама – ловачком и ловачко-бомбардерском авијацијом, те јединицама ваздушног осматрања и јављања.

Центар ваздушног осматрања, јављања и навођења састоји се од Команде, два батаљона ваздушног осматрања, јављања и навођења и чете за ваздухопловно и техничко одржавање, те за снабдевање. Одговоран је за комплетан ваздушни простор Србије. Сарађује и са Агенцијом за контролу лета Републике Србије. Команда Центра налази се у Београду. Тај састав има велики број малих, издвојених делова, који непрекидно обезбеђују податке о ситуацији у ваздушном простору за потребе система противваздухопловне одбране, употребу авијације и нашег система одбране у целини. ■

В. П.

Снимио И. САЛИНГЕР

**ПУКОВНИК СРЕТО МАЛИНОВИЋ,
ДИРЕКТОР АЕРОМИТИНГА БАТАЈНИЦА 2009**

Кад небо загрми

**Вештине и способности
пилота, разноликост
летелица, приказ изузетно
снажних и софистицираних
борбених машина, уз наступе
падобранаца, макетара,
балона, лаких и беспилотних
летелица, те појединих авиона
сада већ музејских експоната
и акробатских група, 13.
септембра обећавају
незабораван догађај гостима
и становницима српске
престонице, на војном
аеродрому Батајница**

Аеромитинг Батајница 2009 посвећен је обележавању 100 година српске авијације. Данас, у новим условима, ВиПВО наше војске, на темељу традиције, али и знања и вештина пилота, представља гарант безбедности неба над Србијом. Способности и могућности тог вида биће приказане јавности и бројним гостима из иностранства, 13. септембра на Батајници.

Разговарали смо са најодговорнијим старешином за реализацију те ваздухопловне смотре, директором аеромитинга пуковником Сретом Малиновићем, помоћником команданта Ваздухопловства Војске Србије за операције.

■ *Учешће на овогодишњој међународној ваздухопловној смотри у Београду најавио је велики број земаља. Приказаће способности пилота и могућности авијације на различитим летелицама.*

– За сада имамо потврду о учешћу више од десет земаља, а међу њима су Данска, Мађарска, Италија, Француска, Велика Британија, Немачка и САД. Потврде о учешћу и даље пристижу, тако да очекујемо госте из петнаест држава.

Све то ће, уз учешће авијације ВиПВО, те комерцијалне, спортске и лаке авијације наше земље, допринети значају ваздухопловне смотре.

На аеромитингу ће посетиоци видети ваздухоплов нове генерације – *грипен*, чије ће способности, могућности опреме и пилота у летачком и статичком делу програма демонстрирати ваздухопловци из Мађарске.

Италијани ће представити популарне *еурафајтере тајфуне*. Верујемо да ће учествовати и у летачком и у изложбеном делу митинга, јер долећу са два авиона. Посетиоци ће имати изузетну прилику да погледају модерну технологију и технику великих могућности, те да је упореде са нашим ваздухопловима.

Пилоти из данског ваздухопловства, са којима имамо веома добру сарадњу у области развоја службе трагања и спасавања, приказаће авион F-16 и у летачком и у статичком програму.

Љубитељи авијације уживаће и у великом броју транспортних авиона, попут бугарског *спартана*, ако потврди долазак, те транспортног хеликоптера *кугар*. Немци ће приказати транспортни авион *C-160 Transall*, а Американци већ легендарни авион *C-130E*. Из Русије очекујемо ваздухоплов за гашење пожара, који користи њихова Управа за ванредне ситуације. Та вишенаменска летелица *B-200 берџев* може се успешно употребити и за помоћ цивилном становништву приликом елементарних непогода.

Чеси ће се, вероватно, на смотри представити транспортним хеликоптером *Mi-171 SH*, чију ескадрилу имају већ десетак година, а који се показао као изузетно квалитетан због отпорности на климатске промене.

Из Аустрије, надамо се, долази хеликоптер *alouette III*, фина верзија транспортног хеликоптера за превозење посебних лица.

Турци ће, такође, демонстрирати вештину пилота и способности авиона *F-16*.

У наступу шпанског ваздухопловства посетиоци ће видети *C-295*, средњи транспортни авион, који обично има занимљив летачки програм.

Место на батајничком аеродрому дато је и комерцијалној и спортској авијацији, посебно у изложбеном програму. Посетиоци ће пратити атрактивне летове малих акробатских и лаких летелица, али и авиона за почетну обуку пилота, махом из клупских школа. И *олдтајмери* ће,

свакако, привући пажњу. Реч је о летелицама мањих клубова и експонатима Музеја Југословенског ратног ваздухопловства.

Још нисмо добили коначну потврду о учешћу британског *хока*, *F-18*, али очекујемо да се појаве на смотри 13. септембра.

Атрактивни летачки наступи српских пилота на *двадесетдеветкама*, *орлу*, *G-4* и добром старом *галебу* *G-2 Н-60*, свакако и на хеликоптеру *газела*, само су део садржаја које нуди *Батајница 2009*. Први пут ће пред очима јавности полетети и *ласта*. У дефилеу наше авијације, ваздухопловни ешелон ће употпунити падобранци Специјалне бригаде и *Небеске видре*.

Ваздухоплови Војске Србије, иако капацитети старијих генерација, још увек добро функционишу и представљају поуздан ослонац у одбрани нашег неба. Свакако да нас у будућности очекује избор одговарајућих летелица новије генерације, поготово вишенаменског борбеног авиона, борбеног и транспортног хеликоптера.

■ *Како су српски ваздухопловци осмислили програм аеромитинга?*

– Капије батајничког аеродрома биће за посетиоце отворене од 8.30 часова. Већ тада ће наступити змајари, балони, беспилотне летелице и лака авијација. Програм званично почиње у 11 часова, свечаним дефилом ваздухоплова. Уследиће својеврстан микс, односно

сплет тачака борбене, комерцијалне и клупске авијације, неизоставно, и падобранаца.

Добајаје на небу изнад Београда коментаришаће спикер, који ће публику упутити на поједине садржаје и наступе летелица, информисаће их о карактеристикама ваздухоплова и савременим токовима у светској авионској индустрији. Такође ће говорити о развоју авијације у земљама које приказују своје авионе и хеликоптере. Планирано је да летачки програм траје до 16 часова. Истовремено, посетиоци ће моћи да прате изложбу ваздухоплова на земљи. Аеромитинг *Батајница 2009* завршиће се око 17 часова наступом акробатских група.

■ *Ко ће бити звезде Батајнице 2009?*

– У изложбеном делу програма, свакако, *тајфун*, импресиван и снажан ваздухоплов, али и *мираж 2000-5*, иако је то времешна летелица грчке авијације. Запажен ће бити наступ *грилена*, јер представља новитет на светској авијацијској сцени. Међу борбеним хеликоптерима издвојиће се мађарски *Ми-24*, необичног изгледа и занимљивог програма.

Боље рећи, сви они који 13. септембра буду наступили на батајничком аеромитингу, и на земљи и у ваздуху, биће звезде дана, јер ће се потрудити да посетиоцима приреде незабораван доживљај, саткан од пилотских вештина и приказа могућности летелица којима управљају. ■

Валдимир ПОЧУЧ

204. авијацијска база

Здружена тактичка јединица ВиПВО Војске Србије, 204. авијацијска база, формирана је 15. новембра 2006. од јединица 204. ловачког авијацијског пука, 177. ваздухопловне базе, те 251. и 252. ловачко-бомбардерске, 890. хеликоптерске и 677. транспортне ескадриле. Командант базе је бригадни генерал Мирко Вранић. На аеродрому *Батајница* налази се Команда Базе и део њених састава.

База контролише и штити наш ваздушни простор, ватром подржава јединице Колпнене војске, организује превозење, извиђа из ваздуха, обучава студенте војних школа... Организује и противваздухопловну одбрану своје територије и осталих јединица Војске.

У оквиру 204. авијацијске базе налазе се 101. ловачка авијацијска ескадрила, 252. мешовита авијацијска ескадрила, затим, 138. мешовита транспортна авијацијска ескадрила, 1. извиђачко-авијацијско одељење и 24. ваздухопловно-технички батаљон. Такође, у њеном саставу су 17. батаљон за обезбеђење аеродрома и 177. артиљеријско-ракетни дивизион противваздухопловне одбране Војске.

Зона одговорности батајничких пилота јесте небо изнад целе Србије. Аеродром *Батајница* простире се на површини од 770 хектара, на додиру две општине – Земуна и Старе Пазове – односно насеља Батајница и Нова Пазова.

У 204. бази оспособљавају се пилоти који пристигну у јединицу, према важећим програмима за обуку и летење, али и војници за непосредну противваздушну одбрану у Центру за обуку, који је смештен на аеродрому. Ваздухопловно-технички батаљон, такође распоређен на Батајници, помаже Центру да квалитетно реализује обуку и наставу.

Једна од функција базе, по којој је у Војсци препознатљива, јесте и школовање будућих пилота. Наиме, у њеној 252. ескадрили налазе се три школска одељења за оспособљавање студената, који лете на *утви 75*.

Историја 204. авијацијске базе јесте историја ловачке авијације у Србији и Југославији, од Првог светског рата и Солунског фронта до Њепорског одељења. Прве ловачке јединице формиране 1916. године. Због повезаности са одбраном главног града, База чува сећања и на престонички 6. ловачки пук са аеродрома *Земун*, који је у *Априлском рату* 1941. године сагорео у одбрани отаџбине. У Србији, ловачке јединице обновљене су 1944. године, када је од СССР-а преузета техника за формирање 11. ловачке дивизије.

Нумеричку ознаку данашње Базе носио је 204. ловачки пук, формиран 2. децем-

бра 1949. на аеродрому *Земуник* код Задра. У почетку, имао је неколико школских авиона *УТ-2*, за тренажу пилота ловаца. Затим су купљени двоседи ловци за обуку *УЈак-9* и први наменски ловци *Јак-3*.

Због потреба одбране главног града, средином 1950. године, пук је премештен на аеродром *Земун*. У њему је тада започела преобука пилота за домаћи ловачки авион *C-49А*. Годину касније, када су у наоружање уведени *есови*, пук је премештен на тек изграђени аеродром у Батајници.

Пук је 1953. опремљен млазном техником – ловцима бомбардерима *F-84G тандериет* и двоседима *T-33А*. У време интервенције Источног блока у Мађарској 1956. године, 204. пук је привремено премештен на аеродром *Плесо* код Загреба. Од 1957. године у 204. пук уведени су ловци са стреластим крилом *F-86Е*.

У времену од 1962. до 1964. пук је преоружан надзвучним ловцима пресретачима – *МиГ-21Ф-13*. Следило је, потом, опремање усавршеним *двадесетјединицама* – *МиГ-21ПФМ*, *М*, *МФ*, *бис* и двоседи *У*, *УС* и *УМ*. У наоружање 127. ескадриле 204. пука уведени су 1987. године ловци *МиГ-29*. ■

В. П.

Програм аеромитинга

1.	Отварање аеродрома „Батајница“ за посетиоце 08.30
2.	Уводни део програма 10.00 до 11.00 – наступ макетара, змајара, балона, параглајдера, лаке, спортске и комерцијалне авијације, старих летелица, ваздухоплова Ваздухопловног савеза Србије и аероклубова, скокови падобранаца
3.	Свечано отварање аеромитинга „Батајница 2009“ 11.00 до 11.10
4.	Главни део аеромитинга – летачки програм 11.10 до 16.00 – Аустрија .....хеликоптер алует SA 316B (Alouette 3) – Велика Британија.....авион хоук (Hawk) – Данска.....авион F-16 – Мађарска .....авион грипен (JAS-39D) – Румунија .....авион МиГ-21 лансер – Словенија .....авион пилатус (PC-9M) – Србија...авиони Г-2 и Г-4, орао, МиГ-29, ласта 95 – Шпанија .....авион С-295 – Турска .....авион F-16 – Француска .....авион алфа џет (Alphajet)

5.	Статички део програма – разгледање изложбе 10.00 до 17.00 – Бугарска.....авион спартан (С-27J Spartan) и хеликоптер кугар (Eurocopter AS 532 Cougar) – Велика Британија .....авион хоук (Hawk) – Грчка ..... авион мираж (Mirage 2000-5) – Данска.....авиони F-16 и челинџер (CL-604 Challenger) – Мађарска .....авион грипен (JAS-39C) и хеликоптер Ми-24 – Италија.....авиони еурофајтер тајфун (Eurofighter Typhoon) – Немачка.....авион трансал (С-160 Transall) – САД ..... авион С-130Е – Србија.....ваздухоплови и ПВО системи Војске Србије, Ваздухопловног савеза Србије, Музеја Југословенског ратног ваздухопловства и аероклубова – Словенија .....авиони пилатус (PC-9M, PC-6) и турболет (L-410 Turbolet) и хеликоптер бел (Bell-206) – Француска .....авион алфа џет (Alphajet) – Чешка ..... хеликоптер Ми-171Сх
6.	Завршетак аеромитинга „Батајница 2009“ – наступ акро-група 17.00

Спонзори

АЕРОДРОМ „БАТАЈНИЦА”

ОБЈАШЊЕЊЕ

- 1 Изложба
- 2 Учесници
- 3 ВИП зона
- 4 Публика
- Линија публице
- Линија приказа 1
- Линија приказа 2

Аустрија

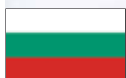

Алует SA 316

Ратно ваздухопловство Аустрије на аеромитингу представља хеликоптер *алует SA 316 Alouette III*. То је француски лаки једномоторни хеликоптер, конструисан у „Суд авијасиону“ (Sud Aviation), а произвођен касније у „Аероспатиалу“ (Aerospatiale). Први пут је полетео још 1959, као прототип SE3160. Направљено је више од 2.000 примерака, укључујући и лиценцну производњу у Индији, Румунији и Швајцарској, земљама које су после Француске најбројнији корисници.

Због своје покретности и добрих перформанси у екстремним условима коришћења, *алует* је постао популаран у планинским пределима, а и у неприступачним областима подекваторијалне Африке. Једна од занимљивих ставки у дугој каријери хеликоптера, из кога је касније развијена популарна *газела*, јесте и обарање транспортног авиона *исландер*, боцванских снага, које је пошло за руком посади јужноафричког *алуета*, августа 1979, током рата у тадашњој Родезији. РВ и ПВО бивше југословенске федерације користило је два *алуета III*, која су продата деведесетих.

Аустријски *алуети* базирају у 1. и 2. ескадрили у бази Фиала-Фернбург, са доташманима у Клагенфурту, Пуницу и Казерну, где се користе за трагање и спасавање у Алпима, превенцију и гашење пожара, те за надзор границе.

Бугарска

Еурокоптер кугар

Еурокоптер кугар (Eurocopter Cougar) настао је као модернизација француско-енглеског транспортног хеликоптера SA330 *лума*. Под називом *суперлума* полетео је први пут 1977. године. У односу на претходника опремљен је савременим електронским уређајима, конструкција је ојачана и олакшана употребом композитних материјала и има снажније моторе „Турбомека макила“. Варијанте са ознаком L (longeur – француски дугачак) у називу, имају продужени труп, у који се може сместити до 29 војника или шест рањеника на носилима, уз још десет људи. Развијени су и *кугари AS532SC*, опремљени за противбродску и противподморничку борбу, наоружани ракетама *егзосе* или вођеним торпедима и платформом *хоризон* за осматрање са радаром, који се спушта из задњег дела трупа.

Бугарска је од „Еурокоптера“ наручила укупно дванаест *кугара*, од чега четири са додатном опремом за задатке борбеног трагања и спасавања. База им је на аеродрому Крумово поред Пловдива.

Спартан С-27Ј

Спартан је настао у сарадњи италијанске „Аленије“ (Alenia Aeronautica) и америчког „Локида Мартина“ (Lockheed Martin). Модернизација италијанског транспортера G.222 са *стакленом* пилотском кабином, опремљеном вишефункционалним показивачима, преузетим са *суперхеркулеса С-130Ј*, савременим електронским уређајима и новим моторима постао је нови авион, назван *С-27Ј спартан*.

Како је *С-27Ј* постао интерна конкуренција *суперхеркулесу*, када је ушао у надметање за нови транспортни авион америчких оружаних снага, „Локид Мартин“ се повукао из посла, а италијанска компанија је са новим партнерима L-3 добила уговор за испоруку 78 авиона америчкој војсци и ваздухопловству. *Спартани* су испоручени и ваздухопловствима Италије, Грчке, Литваније и Бугарске, а очекују их у Румунији и Мароку.

Потенцијалне купце авиона *С-27Ј* произвођачи виде и у државама *нове Европе*, чији се транспортни капацитети заснивају углавном на летелицама совјетског порекла којима упркос осавремењивању истиче век употребе. За авион своје величине *спартан* има изузетну агилност и маневарске способности. На салонима авијације фабрички пилоти неретко изводе вертикалну петљу – лупинг и приказују полетање и слетање под великим угловима на кратком делу писте, што у ратним условима повећава могућност да авион избегне оштећења приликом слетања на аеродроме око којих се налазе непријатељеве или терористичке снаге.

Велика Британија

Хоук Т1/Т1А

Хоук (*Hawk*) је школско-борбени авион енглеске производње. Ушао је у употребу 1976. и, захваљујући добрим особинама и сталним модернизацијама, још увек је у производњи. Више од 900 примерака продато је широм света. Под називом Т-45 *гошок* моранарица САД га користи за увежбавање пилота за слетање на носаче авиона. Пуна борбена варијанта, једносед хоук 200, продат је Малезији, Индонезији, Оману и Саудијској Арабији.

У очекивању испорука модернизованог хоука Т2 са дигиталним приказивачима, јачим мотором и могућношћу интеграције додатног наоружања, британско Краљевско ратно ваздухопловство (RAF) користи за обуку пилота у базама Вели (RAF Valley) и Лиминг (RAF Leeming) хоу-

ке Т1 и Т1А. Хоук Т1 користи се искључиво за летачку обуку. Верзија Т1А може да се наоружа ракетама ваздух–ваздух *сајдвиндер*, касетним бомбама и топом калибра 30 мм. У хоризонталном лету развија брзину од 0,88 маха (брзина звука). У понирању хоук може пробити звучну баријеру и достићи 1.15 маха. Тим типом авиона лети и светски чувена акробатска група британског ваздухопловства „Ред ероуз“ (Red Arrows – црвене стреле).

Размах крила:	9,94 м
Дужина:	12,43 м
Висина:	3,98 м
Маса празног авиона:	4.480 кг
Максимална полетна маса:	9.100 кг
Максимална брзина:	1.028 км/ч
Плафон лета:	13.565 м
Долет:	2.520 км
Погонска група:	турбомлазни мотор „Ролс-Ројс Адур“ Mk.951 (Rollce Royce Adour), потиска 29 kN
Наоружање:	хоук Т1 – топ ADEN 30 мм; до 1.500 кг убојних средстава на два поткрилна и једном носачу испод трупа хоук Т2 – топ ADEN 30 мм; до 3.085 кг убојних средстава на четири поткрилна и једном носачу испод трупа

Грчка

Мираж 2000

Развијен у „Дасоу“ (Dassault) у другој половини седамдесетих, на основу француског захтева за основни борбени авион у наступајућем периоду, *мираж 2000* (Mirage 2000) визуелно је подсећао на своје претходнике *мираж III* и *IV*, са делта-крилима и без хоризонталних стабилизатора, који су имали одличне перформансе на великим брзинама, захваљујући аеродинамички складној линији са стрелом крила од 58 степени. Развој технологије и софтвера омогућио је побољшање стабилности авиона на малим брзинама и великим нападним угловима, што је био проблем код претходника. Понашање *миража 2000* контролише компјутер помоћу електричног управљања командама лета (тзв. fly-by-wire – летење помоћу жице), што је постао стандард за савремене ваздухоплове.

За ваздушну борбу ловац *мираж 2000С* (касније модернизован у варијанту *2000-5*) користи ракете ваздух–ваздух *матра супер 530*, *матра мажик* и нову *МІСА*, уз два *DEFA 554*, топа калибра 30 мм. У ловачко-бомбардерској варијанти *D* може понети до 6.300 кг убојних средстава на девет носача. *Мираж 2000N* опремљен је за извођење нуклеарног удара. Грчко ваздухопловство наручило је 1985. године 36 *миража 2000EG* и четири двоседа *2000BG*. Уследила је наруџбина 15 нових *миража 2000-5 Mk 2 2000*. године и уговор о модернизацији десет постојећих на нови стандард. Грчки *миражи 2000* попуњавају 331. и 332. ескадрилу у бази Танагра.

Посада:	један члан
Дужина:	14,36 м
Распон крила:	9,13 м
Висина:	5,20 м
Маса, празан:	7.500 кг
Максимална полетна маса:	17.000 кг
Максимална брзина на висини:	2.333+ км/ч
Максимална брзина на нивоу мора:	1.110 км/ч
Долет:	1.550 км
Плафон лета:	17.060 м
Погонска група:	„Снекма“ (SNECMA M53-P2) турбовентилаторски мотор, потиска 64.3 kN, са додатним сагоревањем 95.1 kN
Наоружање:	два DEFA 554 топа калибра 30 мм са по 125 граната, до 6.300 кг убојних средстава

Данска

F-16AM фајтинг фалкон

„Локид Мартинов“ F-16 пример је како захваљујући сталним усавршавањима и интеграцијом савременог наоружања и опреме авион, који је развијен као класични дневни ловац са секундарном улогом дејства по циљевима на земљи, може постати успешна вишенаменска борбена летелица. Укупно четири и по хиљаде наручених примерака доказ су да су инжењери „Џенерал дајнамикса“, где је F-16 развијен и „Локид Мартина“, који је преузео његову производњу и стално усавршавање, погодили оно што треба веома избирљивом тржишту борбених летелица, односно прави однос цене и могућности. Прототип је полетео 1974, а зелено светло за производњу добијено је две године касније.

Поред америчког ваздухопловства и националне гарде који су постали најбројнији корисници, F-16 налази се у ваздухопловствима земаља Натоа од којих су неке у локалним погонима склапали своје примерке, али и на Блиски и Далеки исток. „Фајтинг фалкони“ (енгл. Fighting Falcon – борбени соко) учествовали су многим локалним сукобима, бројним ваздушним инцидентима над кризним жариштима и међунродим операцијама укључујући нападе на Ирак, Авганистан и СРЈ.

Краљевско данско ратно ваздухопловство је од почетка осамдесетих набавило укупно 78 фајтинг фалкона као замену за „Локид старфајтере“. Дански F-16 склапани су у погонима „Фокера“ у Холандији и SABCA у Белгији. Данас је у употреби 48 (и 14 у резерви) авиона који су модернизовани на MLU стандард, са новом опремом и наоружањем које сада укључује ракете AIM-120 AMRAAM, вођене пројектиле за дејство по земљи AGM-65G, JDAM и ласерски вођени бомбе, а и LANTRIN навигацио/нишански контејнер. F-16AM и F-16BM попуњавају 727. и 730. ескадрилу у бази Скрдструп (Skrydstrup).

Посада:	1 (F-16A) или 2 (F-16B)
Размах крила:	9,45 м
Дужина:	15,03 м
Висина:	5,09 м
Маса празног авиона:	6.607 кг
Максимална полетна маса:	14.968 кг
Користан терет:	6.894 кг
Максимална брзина (на висини):	2.124 км/ч
Максимална брзина (на нивоу мора):	1.472 км/ч
Долет (са допунским резервоарима):	3.890 км
Погонска група: турбовентилаторски мотор „Џенерал електрик“ F100-PW-200 (General Electric F100-GE-100), потиска 64,9 кN са додатним сагоревањем	105,7 кN
Наоружање: шестоцевни топ вулкан M61A1 20 мм са 511 граната, до 6.894 кг убојних средстава и опреме на поткрилним, подтрупним и носачима на крајевима крила	

Челенџер 604

Челенџер 604 побољшана је варијанта ваздухоплова са снажнијим моторима, већим капацитетом резервоара за гориво, јачим стајним трапом и структуралним ојачањима пословног авиона, који је развијен из пројекта Била Лира, некадашњег председавајућег компаније „Лирџет“, чије је име синоним за луксузни авионски превоз. Лир је продао права на свој пројекат канадском „Канадеру“, који је касније купио „Бомбардиер“. Данас се тај авион продаје под називом бомбардиер челенџер, а из њега је изведена успешна серија регионалних путничких авиона капацитета 50 до 100 седишта.

Челенџер је опремљен стандардно за пословне авионе са луксузном унутрашњошћу, а одликује га и могућност интерконтиненталних летова, без потребе за успутним слетањима. Основна намена данских челенџера, који се налазе у саставу 721. ескадриле на полуострву Јутланд, јесте извиђање и надзор акваторија и подршка служби трагања и спасавања дуж обала Данске и Гренланда. По потреби, могу се користити за превоз краљевске породице и високих државних функционера. У Европи челенџер, поред данског, употребљавају чешко и немачко ваздухопловство, а и хрватска влада.

Посада:	два члана
Носивост: до 19 путника, зависно од уређености путничке кабине	
Дужина:	20,85 м
Размах крила:	19,61 м
Висина:	6,30 м
Маса празан:	9.292 кг
Највећа полетна маса:	19.550 кг
Погонска група: два турбовентилаторска мотора „Џенерал електрик“ (General Electric CF34-3A), потиска по 40.7 кN	
Максимална брзина:	851 км/ч
Долет:	6.236 км
Плафон лета:	12.500 м

Италија

Еурофајтер тајфун

Вишенаменски борбени авион четврте генерације *еурофајтер тајфун* (Eurofighter Typhoon), развијен је у сарадњи италијанске „Аленије“ (Alenia Aeronautica), „Бритиш ероспејса“ (BAe Systems) и европског међународног конзорцијума EADS. За координацију пројекта основана је фирма „Еурофајтер GmbH“, са седиштем у Немачкој. Главни корисници безмало 500 наручених авиона јесу британско, немачко, италијанско и шпанско ваздухопловство, а извезен је и у Аустрију и Саудијску Арабију.

Први лет прототипа авиона, који своје корене има у британском пројекту „покретног борбеног авиона“, обављен је 27. марта 1994. године. Серијске *еурофајтере* свака држава чланица програма склапа за себе од делова чија је производња подељена између „Аленије“, Бритиш ероспејса“, EADS Немачке и EADS Шпаније. Планирано је да *еурофајтери* замене најмање осам различитих типова авиона у земљама корисницама, у ловачкој, ловачко-бомбардерској и извиђачкој улози.

Зависно од намене, *тајфун* може на чак 13 подвесних тачака носити до 7.500 кг вођених средстава и опреме. Конструкција са преткрилима (канардима), коришћење материјала базираних на угљеничним влакнима и пластици за више од 80 посто авиона и мотори EJ200 омогућавају *тајфуну* завидне перформансе: лет на надзвучним брзинама, чак и без додатног сагоревања горива, полетно-слетну стазу краћу од 700 метара у конфигурацији ловца, полетање за осам секунди и убрзање до брзине звука за 30 секунди.

Размах крила:	10,95 м
Дужина:	15,96 м
Висина:	5,28 м
Маса празног авиона:	11.000 кг
Максимална полетна маса:	23.500 кг
Максимална брзина:	2.495 км/ч
Брзина крстарења:	1.1 – 1.5 маха
Плофон лета:	19.812 м
Долет:	2.900 км
Долет (са допунским резервоарима):	3.790 км
Погонска група:	два турбомлазна мотора „Еуроџет“ EJ200 (Eurojet), потиска по 60 kN, без додатног сагоревања; 90 kN са додатним сагоревањем
Наоружање:	топ маузер BK-27 (Mauser) калибра 27 мм, са 150 граната, до 7.500 кг наоружања и опреме на 13 спољних подвесних тачака

Немачка

Трансал С-160

Авион *С-160 трансал* (Transall) један је у низу заједничких пројеката ваздухопловних индустрија западноевропских држава, у овом случају Француске и Немачке. Првенствено је zamiшљен као замена за француски *норд норатлас*, транспортни авион из педесетих упадљив по двотрупној конструкцији. Прототипови су полетели 1963, а од 1967. почеле су испоруке 110 *С-160D* за Немачку, 50 *С-160F* за Француску и осам *С-160Z* за Јужноафричку Републику. Французи су своје транспортере склапали у „Аероспатиалу“, а Немци у фабрици „Месершмит-Блоков-Блом“.

Француско ваздухопловство осамдесетих почело је да добија *С-160NG* (нове генерације), а деценију касније прошли су програм модернизације и добили ознаку *С-160R* (Renove – обновљени). Немци су своје *трансале* модернизовали у „Бритиш ероспејсу“. Неколико примерака опремљено је за комуникацију са подморницама и електронско ратовање, а добили су ознаке *С-160H* и *С-160G габријел*. *Трансале* употребљава и Турска, а и неколико цивилних корисника.

Француска

Алфа џет

Француско-немачки *алфа џет* (Alpha Jet) развијен је шездесетих година прошлог века, због потребе да се замени школски млазњак прве генерације *локид Т-33* и *фуга мажистера*. *Алфа џет* заједнички је производ „Дасоа“, „Брегеа“ и „Дорније-ра“. Авион је први пут полетео у октобру 1973. године. У Француској су одлучили да *алфа џет* користе првенствено за обуку пилота, за шта се и данас користи, док је немачко ваздухопловство у новом авиону видело потенцијал за непосредну ватрену подршку и замену *фиата G91*. Због различите опреме у носном делу, француски и немачки авиони визуелно се могу разликовати управо по том делу конструкције.

Алфа џет нашао је своје купце и у Белији, Египту, Португалу, Нигерији, те у цивилним фирмама које се баве испитивањима у ваздуху, али и приватним власницима. Немачко РВ повукло је до 1998. све примерке из употребе. У Француској се *алфа џет* користи у школској ескадрили 05.002 „Кот д'ор“ (Cote d'Or) у Дижону и школи за пилоте ловачке авиације у Туру. На авионима овог типа лети и француска акро-група „Патроли д'франс“ (Patrouille de France).

Мађарска

Грипен

Грипен (Gripen) јесте први вишенаменски борбени авион нове генерације који је ушао у оперативну употребу. Развијен је у шведском „Саабу“, са основним задатком замене ловачких, јуришних и извиђачких варијанти *вигена*. За разлику од претходника, у *грипену* су обједињене све три улоге, без потребе за развојем засебних подваријанти. У развоју, подршку и маркетинг за страна тржишта *грипена* касније се укључила једна од највећих ваздухопловних корпорација на свету „Бритиш ероспејс“.

Конструкција са предњим крилима (канарди-ма), комбинована са мотором потиска 80.5 kN, уз додатно сагоревање, омогућавају изузетну окретност и завидне перформансе, попут надзвучне брзине на свим висинама и кратке полетно-слетне стазе. По традиционалним захтевима домаћег наручиоца, *грипен* је оптимизован за употребу у ратним условима са помоћних летишта и аутопутева, уз минималну или чак и без подршке са земље.

Уз шведско ваздухопловство, које је прве *грипене* почело да преузима 1997, авиони тог типа, на основу офсет-уговора са националним економијама, испоручени су на лизинг Чешкој Републици и Мађарској (по 14 авиона), а у току су испоруке 28 комада Јужноафричкој Републици. Мађарски *грипени* лете у 59. вингу у бази Кечкемет. „Грипен

интернешнал” тренутно и на Балканском полуострву води маркетиншку и политичку битку за продају *грипена* који би требало да замене дотрајале авионе у инвентару бугарског, румунског и хрватског ваздухопловства.

Размах крила:	18,4 м	Погонска група: турбовентилаторски мотор
Дужина:	14,1 м	„Волво” RM12 (Volvo RM12), потиска 54
Висина:	4,5 м	kN, без додатног сагоревања, а 80,5 kN
Маса празног авиона:	6.800 кг	са додатним сагоревањем
Максимална полетна маса:	14.000 кг	Гориво (унутрашњи резервоари): 3.000 кг
Максимална брзина:	2 маха	Гориво (спољни резервоари): 3.300 кг
Макс. брзина на нивоу мора:	1,2 маха	Наоружање: топ маузер ВК-27 (Mauser) калибра 27 мм, 4.000 кг убојних средстава на седам спољних носача
Плафон лета:	17.000 м	
Долет:	3.000 км	

Ми-24

Без претеривања, хеликоптер Ми-24 један је од симбола ваздухопловне моћи некадашњег Варшавског пакта. Једна од специфичности тог својеврсног „летећег борбеног возила” јесте могућност да, иако пројектован за непосредну ватрену подршку и противтенковску борбу, у свом оклопљеном трупу може превести до осам комплетно опремљених војника.

Пречник главног ротора:	17,3 м
Дужина:	17,5 м
Висина:	6,50 м
Маса празног авиона:	8.400 кг
Максимална полетна маса:	12.500 кг
Максимална брзина:	355 км/ч
Брзина крстарења:	270 км/ч
Плафон лета:	4.500 м
Долет:	750 км
Погонска група: два мотора <i>Климов (Исотов) ТВ3-117</i>	
Наоружање: четвороцевни митраљез <i>јакосев-борзов</i> 12,7 мм, осам носача убојних средстава на крилима	

Прототип је полетео 1968, а прве испоруке уследиле су пет година касније соvjетским јединицама у Источној Немачкој. Да су конструктори из бироа „Мил” направили респектабилну летелицу сведочи и осам светских рекорда које је Ми-24 поставио. У носу је турела са четвороцевним митраљезом 12,7 мм, који се покреће по вертикали од 10 до 40 степени и по хоризонталу 60 степени. На по два носача и две лансирне шине са сваке стране трупа може носити вођене и невођене пројектиле ваздух–земља, ваздух–ваздух, ракетна зрна и класичне авио-бомбе или допунске резервоаре за гориво.

После расформирања Јединице за специјалне операције МУП Србије, у састав ВиПВО ушла су два хеликоптера тог типа, чији се ремонт и укључивање у састав српског ваздухопловства очекује. Мађарско РВ у свом саставу има и Ми-24, наменски одређен за демонстрацију маневарских способности летелице и обучености посаде. Тај хеликоптер обојен је у националне боје, са стилизованим цртежом кошуће на носу хеликоптера (назив у Северноатлантском савезу за Ми-24 је Hind – кошућа).

Румунија

МиГ-21 лансер

Лансер (Lancer) свеобухватна је модернизација једног од најпознатијих ловачких авиона на свету – совјетског МиГ-21, чије прве варијанте и основна концепцијска решења датирају из највреднијих година хладног рата. Прототипови, из којих је развијен МиГ-21, полетели су 1955. године. Због своје једноставности и ефикасности дуго је био окосница одбране ваздушног простора бившег СССР и земаља Варшавског уговора, а и многих несврстаних земаља, укључујући и СФРЈ.

Румунски „Аеростар“ и израелски „Елбит“ закључили су 1993. уговор о модернизацији сто ловаца МиГ-21М, МФ и УМ румунског ваздухопловства на стандард „Лансер“, чиме им је продужен век до набавке вишенаменског борбеног авиона. У светлу нове политичке слике Европе и света, *лансери* су компатибилни и са старим совјетским и са савременим западним наоружањем и опремом, што је показано успешним учешћем на бројним вежбама Северноатлантског савеза још пре него што је Румунија постала пуноправни члан те алијансе.

Пакет нове опреме укључује и навигациону и комуникациону опрему која *лансеру* омогућава летење у међународно контролисаном (цивилном) ваздушном простору, што је постао стандард и за војне авионе. Пакет модернизације понуђен је и другим многобројним корисницима МиГ-21.

Авионе типа МиГ-21бис и УМ у саставу 101. ловачке ескадриле користи и ВиПВО Србије на аеродрому Батајница.

Сједињене Америчке Државе

Херкулес С-130

Транспортер *херкулес* један је од неколико авиона који се може похвалити са више од пола века непрекидне употребе у америчком ваздухопловству и војни авион са најдужом непрекидном производњом. Погони „Локид Мартина“ (Lockhed Martin) и даље прозиводе последњи модел С-130Ј *суперхеркулес* са модерном електроником, јачим турбоелисним моторима и новим шестокраким пропелерима.

Херкулеси су и даље главни ослонац за пребацивање људства, технике и терета бројних ваздухопловстава широм света. Развијен је велики број варијанти за специјалне операције, борбено тражење и спасавање, топовњача *авет* (Spectre) опремљена, поред осталог наоружања, и хаубицом 105 мм, авион цистерна, цивилни транспортер, летеће командно место и друге. Модерна цивилизација не памти скоро ниједан оружани сукоб, али ни хуманитарну операцију у којој није употребљен транспортер *херкулес*.

Словенија

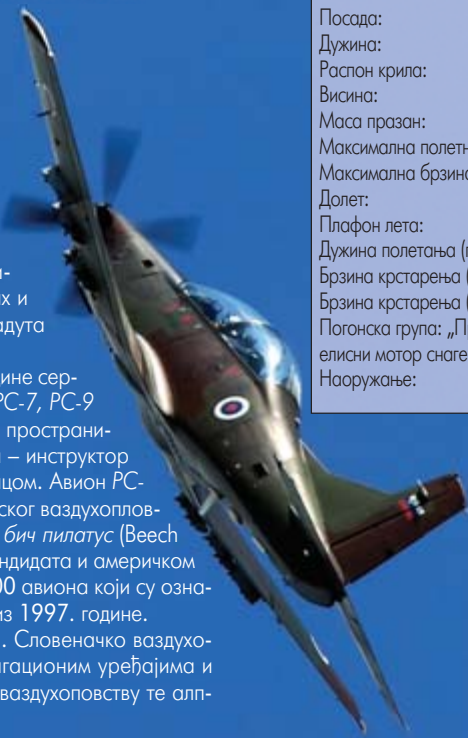

PC-9M худоурник

Швајцарски школски авион *пилатус PC-9* за основни циљ има да будућим пилотима борбених авиона омогући обуку у летењу и руковању савременим системима. Због тога је конструисан тако да што више симулира понашање знатно јачих, већих и јефтинијих ваздухоплова – што је један од највећих продајних адута швајцарског произвођача летелица.

Прототип је полетео 1984, а нови авион је већ наредне године сертифициван за употребу. Иако споља подсећа на претходника *PC-7*, *PC-9* је потпуно нов авион, са мало наслеђених делова конструкције, пространом пилотском кабином и степенасто распоређеним седиштима – инструктор седи иза и више од ученика – и са подгрупном ваздушном кочицом. Авион *PC-9* изгубио је трку са *туканом* за велики уговор опремања британског ваздухопловства средином осамдесетих. Американизована верзија, названа *бич пилатус* (Beech Pilatus) *PC-9 Mk II* победила је на конкурсима JPATS седам других кандидата и америчком ваздухопловству и морнарици требало је да буде испоручено 700 авиона који су означени као *T-6А тексан II* (*Техал II*). *PC-9M* побољшана је верзија из 1997. године.

У региону *PC-9M* користе Словенија, Хрватска и Бугарска. Словеначко ваздухопловство опремило је у Израелу своје *пилатусе* нападно-навигационим уређајима и борбеним комплетом, чиме су постали једини борбени авион у ваздухопловству те алпске државе.

Посада:	1-2
Дужина:	10,70 м
Распон крила:	10,12 м
Висина:	3,26 м
Маса празан:	1.725 кг
Максимална полетна маса:	3.200 кг
Максимална брзина:	593 км/ч
Долет:	1.642 км
Плафон лета:	11.580 м
Дужина полетања (прелетање препреке од 15 м):	400 м
Брзина крстарења (на нивоу мора):	502 км/ч
Брзина крстарења (на 3.000 м):	552 км/ч
Погонска група: „Прат и Витни Канада“ РТ6А-62 турбоелисни мотор снаге 857 kW (ограничен на 708 kW)	
Наоружање:	до 1.040 кг

PC-6 турбо портер

Најзначајнија особина швајцарског *турбо портера* (Porter – носач) јесте могућност полетања и слетања са изузетно кратких и неприступачних полетно-слетних стаза, на великој надморској висини и у свим климатским условима: са теретом од 1.500 кг може полетети са мање од 200, а слетети на 130 метара дужине. Швајцарски пилоти тврде да су празан авион заустављали на педесетак метара, што је мање од терена за фудбал! Због тога је тај лаки транспортер незамењив у алпским државама, беспућима и планинама Азије и Јужне Америке.

Иако је прототип полетео пре тачно пола века, 1959, конструктори у „Пилатусу“ схватили су да су направили пун погодак и основни дизајн се није мењао до данас. Касније, уграђен је јачи турбоелисни мотор (отуда и „турбо“ у називу) и додавана је опрема по потреби. *PC-6* се развио у вишенаменску модуларну платформу и поред основне транспортне намене може се користити за гашење пожара, извиђање, надзор, бацање падобранаца, а током рата у Вијетнаму за америчке снаге развијена је и наоружана варијанта за борбу против герилаца. *PC-6* држи светски рекорд по највишој тачки на коју је слетео авион – 5.750 м надморске висине.

Турболет

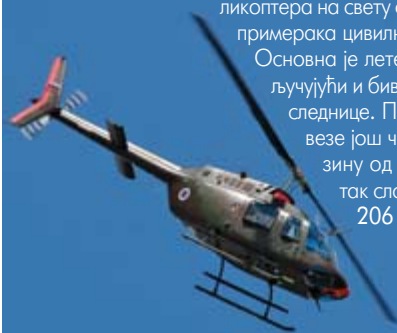
Снимио Бостјан Хенигман

Словеначке оружане снаге за превоз мањег терета, путника и падобранаца користе један *турболет* L410UVP-E чешке производње. Може понети до 19 путника или до 1.710 кг терета на даљину од 1.400 км и полетати са травнатих површина. Погоне га два „Валтер“ Walter M-601E турбопроп мотора с петокраким пропелером.

Бел 206Б цет рејнцер

Цет рејнцер један је од најпопуларнијих хеликоптера на свету са више од 7.000 продатих примерака цивилним и војним корисницима. Основна је летелица многих полиција, укључујући и бившу СФРЈ и све државе наследице. Поред пилота може да превезе још четири путника. Развија брзину од 224 км/ч. Основни задатак словеначких хеликоптера *бел 206* јесте обука пилота.

Турска

Фајтинг фалкон F-16C/D

Снимко Катсухико Токуната

„Ценерал електриков“, данас „Локид Мартинов“, F-16C и F-16D, друга је генерација авиона F-16, који је у почетку замишљен и развијен као ловац за маневарску борбу дању и у условима добре видљивости. Фајтинг фалкон (Fighting Falcon – борбени соко) добар је пример како сталним усавршавањима и интеграцијом савременог наоружања и опреме, у основи једноставан авион, ограничене намене, може постати успешна вишенаменска борбена летелица. Укупно

4.500 наручених примерака доказ је да су инжењери „Ценерал дајнамикса“ и „Локид Мартина“ погодили оно што треба веома избирљивом тржишту борбених летелица, а то је – прави однос цене и могућности.

У поређењу са претходником, F-16C једносед и F-16D двосед, зависно од производне серије („блок“), имају јачи мотор, већу носивост и могућност интеграције савременог наоружања и опреме. Основно средство за борбу у ваздуху постала је ракета

AIM-120 AMRAAM, а за напад на земаљске циљеве F-16C носи противрадарску ракету AGM-88 HARM, AGM-154 и ласерски и ГПС (сателитском навигацијом) навођене бомбе.

Турско ваздухопловство има 240 F-16C и D. Први турски фајтинг фалкони стигли су из САД, а касније су склпани у домаћој фабрици TUSAS. Пре две године наручено је још 30 авиона који ће попунити турске потребе до испоруке F-35 лајтинга.

Шпанија

C-295

Авион C-295 је настао као наследник успешног шпанско-индонежанског CN235 и производи га и продаје европски конзорцијум EADS, односно његова шпанска филијала „ЕАДС Каза“ (EADS Casa). У односу на предходника, C-295 има продужен труп и јаче моторе, што му је омогућило за 50 посто већу носивост. Први лет обављен је 1998. и до сада је продато више од 60 примерака шпанском, венцуеланском, португалском, бразилском, пољском, јорданском, финском, чилеанском и алжирском ваздухопловству.

Тржишту је понуђена и патролна варијанта *персјуадер* (Persuader) са аутономијом лета већом од 11 часова, која се по потреби може наоружати за борбу против бродова и подморница. C-295 главни је конкурент италијанско-америчком *спартану* за опремање транспортних ескадрила држава источног блока које још увек користе *антонове* из доба СССР. Пољска је наручила укупно дванаест авиона, а Чешка Република очекује први од четири авиона до краја године.

Посада:	два члана
Дужина:	24,50 м
Распон крила:	25,81 м
Максимална брзина:	480 км/ч
Долет:	5.630 км
Носивост:	9.250 кг
Максимална полента маса :	23.200 кг
Погонска група: два мотора „Прат и Витни Канада“ PW127G, снаге 1,972 kW	

Чешка Република

L159 ALCA

Лаки борбени авион L159 ALCA (Advanced Light Combat Aircraft) настао је унапређењем и модификацијом једног од најуспешнијих чехословачких школских авиона L-39 *албатрос*, који су продати у више хиљада примерака. Од релативно једноставног авиона за обуку и дејство класичним бомбама и ракетима, који је у класи југословенског *супергалеба*, добијен је савремен ваздухоплов опремљен западном електроником, погонском групом, наоружањем и опремом, а све то носи на седам подвесних тачака.

На том типу авиона могу се интегрисати ракете ваздух-ваздух AIM-9 *сајдвиндер*, земља-ваздух AGM-65 *меверик*, класичне гравитационе и ласерски навођене бомбе или контејнер са извиђачком опре-

мом. Чешко ваздухопловство наручило је 72 авиона, који су испоручени закључно са 2003. годином. Наредне године Министарство одбране одлучило је да задржи у оперативној употреби само 18 примерака и

шест у резерви. Четири авиона прерађена су у двоседе L159B, а остатак је понуђен купцима којима треба јефтин борбени авион. У маркетиншке напоре продаје чешког авиона укључио се и „Грипен интернешнал“.

Ми-171Сх

Једна од последњих извозних варијанти совјетског хеликоптера Ми-8 јесте Ми-171Сх који је захваљујући својој прилагодљивости широкој лепези намена, робусности и поузданости био и остао једна од најтраженијих летелица на свету. Од када је први пут полетео почетком шездесетих, фабрике у Казану и Улан Удеу испоручиле су више од 10.000 хеликоптера. Од почетка осамдесетих у понуди су модерне варијанте, опремљене снажнијим моторима и пакетом опреме, у зависности од потреба и куповне моћи наручиоца.

Војни хеликоптери са ознаком Ми-17 споља се разликују од претходника по оклопним плочама које штите посаду, већим носачима за наоружање (сада по

три са сваке стране) и уређаја који скреће и хлади издувне гасове из мотора како би се смањило топлотни одраз летелице. Иако није примарно борбени хеликоптер, Ми-8/Ми-17 може се наоружати митраљезима, невођеним ракетним зрницама и противтенковским пројектилима. Своју борбену употребљивост доказао је у бројним сукобима и операцијама „наметања мира“ широм света. Један од доказа незамењивости руског хеликоптера у екстремним климатским условима јесте и набавка хеликоптера тог типа за операције америчких снага у Авганистану посредством фиктивне цивилне фирме и под цивилним регистрацијама.

Ми-8Т користи и ВиПВО Србије на аеродромима *Батајница* и *Ниш*, а два Ми-17 чекају ремонт. На поуздане руске хеликоптере ослањају се и оружане снаге скоро свих суседних држава: Мађарске, Румуније, Бугарске, Македоније, Босне и Херцеговине и Хрватске.

Снимио Alexandre Dubath

Србија

Г-2 галеб

Са временском дистанцом од безмало пола века од првог лета, *галеб* се може сматрати првим великим успехом домаћих конструктора у периоду после Другог светског рата. Развој је почео у другој половини педесетих, а први лет прототипа Г-1 обављен је 1961. године. Управо тај авион, *галеб* бр. 23001, тренутно се рестаурише и после завршетка тих радова биће изложен у Музеју југословенског ваздухопловства. За РВиПВО бивше Југославије израђена су три прототипска примерка Г-1, Г-2 и Г-3 и 132 авиона из серијске производње са званичном ознаком Н-60. Са јачим мотором израђивани су *јастребови* – 121 јуришник Ј-21 (укључујући два

прототипа), 38 извиђача ИЈ-21 и 18 двоседа НЈ-21.

Галебови су извезени у Либију, где још увек лете, те у Замбију, један примерак и у Индонезију, а рестаурисани примерци лете у цивилству на скоро свим континентима. После прихватања споразума о контроли наоружања из 1996, *јастребови* су повучени из употребе, а са 20 *галебова* одстрањени су наоружање и инсталације за њихово коришћење, те су као ненаоружани авиони за обуку добили ознаку Н-60Ш.

Након сукоба са Северноатлантским савезом 1999. преостао је само један *галеб* и он још увек лети у оквиру Сектора за летна испитивања Техничког опитног центра Војске Србије.

Г-4 супергалеб

Током развоја израђена су два прототипа и шест предсеријских авиона, који су касније модификовани у теглаче мета Н-62Т за увежбавање противваздухопловне одбране.

Данас у ВиПВО Србије *супергалебови* лете у 252. мешовитој ескадри на аеродрому *Батајница*, у којој се обучавају студенти Војне академије – Смера авијације и у 241. ловачко-бомбардерској ескадри на аеродрому *Лаћевци*. Један од *супергалебова* је 1999. модернизован на стандард Г-4М. У плану су ремонт и модификација до 15 авиона на стандард Г-4МД – модерна инструментација, вишенаменски показивач и нападно-навигациона опрема – што ће, ако се спроведе, омогућити *супергалебу* дугорочну каријеру на српском небу.

Школско-борбени авион *Г-4 супергалеб* (домаћа ознака Н-62), последњи је и, по многим, најуспешнији производ ваздухопловне индустрије бивше Југославије. У његовом развоју, који је почео средином седмдесетих, примењена су искуства и технологије освојене у пројектовању и производњи *галеба*, *јастреба* и *орла*. Наменљен је за школовање и борбену обуку пилота, који су до увођења *супергалеба* у употребу прелазили директно са *галеба* на борбене *мигове* (МиГ) или *орлове*.

Газела СА342Л

Газела је лаки вишенаменски хеликоптер, пројектован у сарадњи француског „Аероспатиала“ и британског „Вестланда“. Прототип је полетео 1967. године. Један од новитета у то време био је и фенестрон, односно репни ротор који се налази у самом вертикалном стабилизатору хеликоптера.

Бројни корисници употребљавају *газеле* различитих варијанти за обуку пилота, везу, извиђање, противоклопну борбу и ватрену подршку.

Старија варијанта СА341 (SA341) има мотор „Астазу“ III (Turbomeca Astazou), снаге 440 kW /590 КС, док је у новију СА342 (SA342) уграђен мотор „Астазу“ XIV, снаге 631 kW/845 КС. После прве серије хеликоптера увезених из Француске, југословенско РВиПВО опремљено је са сто хеликоптера лиценчно израђених у мостарском „Соколу“. У ВиПВО Војске Србије у употреби су *газеле* интерне ознаке Х-42 и Х-45. За противоклопну борбу намењена је варијанта *гама*, наоружана са четири вођене ракете *9М14М малутка* и две ракете ваздух–ваздух *9М32М стрела 2М*. Извиђање и корекција ватре задатак је посада хеликоптера *хера*. Српске *газеле* базирају на Батајници, Лаћевцима и Нишу.

МиГ 29

Ловачки авион МиГ 29 (миг) ваздухоплов је треће генерације совјетске производње. Конструисан је у бироу који носи назив *Микојана и Гурјевича*, који је стекао светско признање управо по развоју серије ловачких авиона. Први прототип полетео је 1977. године.

Основна намена *мига 29* јесте заштита ваздушног простора, односно вођење ваздушне битке изнад фронта и у позадини. Наоружан је ракетама ваздух-ваздух Р-73, Р-27 и Р-60. Нишански систем спрегнут је са кацигом пилота, који покретањем главе захвата циљ. Може се употребити и за дејство по циљевима на копну и мору.

РВиПВО некадашње југословенске федерације набавило је крајем осамдесетих 14 једноседних *мигова 29*, који су интерно означени Л-18, и два двоседа *мига 29УБ*, који су добили ознаку НЛ-18. У пролеће 1999. пилоти 127. ескадриле „Витезови“ полетели су својим *миговима 29* у сусрет вишеструко бројнијем и технолошки надмоћнијем непријатељу. Због истека ресурса, 2004. приземљено је пет авиона који су преостали након сукоба.

Средствима из Националног инвестиционог плана рементована су и савременим навигационим и комуникационим уређајима опремљена четири авиона, чиме је им је век продужен за још десет година, или 700 часова налета. Тренутно два Л-18 и један НЛ-18 лете у 101. ловачкој авијацијској ескадрили 204. авијацијске базе на аеродрому *Батајница*. Очекује се ремонт још једног *мига 29*.

J-22 орао

Орао је јуришни авион развијен у сарадњи југословенске и румунске авиоиндустрије. Пројектован је у Ваздухопловно-техничком институту у Београду.

Производња је подељена између мостарског „Сокола“, који је и финализовао примерке за домаће РВиПВО, панчевачке „Утве“ и румунског ИАв-а, те бројних коопераната. Погоњен је са два мотора „Ролс-Ројс Вајпер“, чију су производњу по британској лиценци освојили ВЗ „Орао“ из Рајловца и румунска „Турбомеханика“. Касније је за тај мотор конструисана и комора са допунским сагоревањем, што је побољшало перформансе авиона.

Прва два прототипа полетела су готово истовремено у Мостару и у Румунији 30. октобра 1974. године. Поред два уграђена топа калибра 23 мм, на четири поткрилна носача може понети невођене бомбе и ракете, ТВ навођене ракете *меверик*, касетне бомбе и бомбе за дејство по полетно-слетним стазама. Авионима *орао* наоружана је 241. ловачко-бомбардерска ескадрила „Тигрови“ на аеродрому *Лађевци* код Краљева. У саставу 2. извиђачког авијацијског одељења на истом аеродрому налазе се *орлови* варијанте ИЈ-22 и ИНЈ-22.

На аеродрому *Батајница 2009*, у летачком делу програма наступиле потпуковник Миодраг Ристић, опитни пилот Сектора за летна испитивања Техничког опитног центра Војске Србије. Потпуковник Ристић своје летачко умеће приказује на атрактивно обојеном *орлу 25207*, који је по његовим наступима познат и ван граница Србије.

Ласта 95

Ласта је пројекат клипног школског авиона који вуче корене из осамдесетих. Првобитно је замишљен тако да у процесу школовања пилота буде између авиона за основну обуку (*утве 75* у домаћем случају) и млазног авиона за обуку (*супергалеба*). Направљена су два прототипа и шест предсеријских авиона (тзв. нулта серија).

Ласта 95 настала је по редефинисаним захтевима који предвиђају коришћење и за основну и селективну обуку. За разлику од претходника, који је по летним особинама требало делимично да опонаша млазни авион, *ласта 95* пројектована је да буде лакша за летење и мање осетљива на грешке пилота почетника, што је постигнуто, између осталог, променом облика крила и репа. Подстицај за наставак развоја и серијску производњу први српски авион добио је са наруџбином за извоз 20 примерака у Ирак. Први лет је обављен петог фебруара ове године. У току су испитивања првог од два прототипа, а затим би у панчевачкој „Утви“ требало да почне серијска производња за иностраног купца и, уколико се уговори поруџбина, домаће ваздухопловство где би *ласта* требало да замени *утву 75* у процесу школовања будућих пилота.

Акро-група „Звезде“

Акробатска група „Звезде“ (Stars) из новосадског Аероклуба „Галеб Г4“ јединствена је у свету: пилоти који лете у њој активни су припадници оружаних снага своје земље, који групно акробатско летење практикују у слободно време. Друга особеност те акро-групе је то што су „Звезде“ једна од ретких група која није у саставу ваздухопловства, а лети млазним авионима – у овом случају поузданим и међу пилотима омиљеним *галебом* Г-2.

Група је формирана 2007. и прву поставу чинила су четворица некадашњих припадника „Летећих звезда“ РВиПВО: потпуковници Саша Ристић, Иштван Канас, Драган Злокас и мајор Саша Грубач. Годину дана касније придружио им се и потпуковник Томислав Бећаговић на петом авиону. „Звезде“ су наступале у Новом Саду, Београду, Вршцу, Краљеву, Брну, Марибору, Кечкемету, на сајму Лавекс 2007 у Либији... Током двадесетак минута програма, „Звезде“ остављају гледаоце без даха летом у формацији са неколико метара размака између авиона, групним фигурама попут петље, косе петље, ваљцима са искакањем, огледалима и мимоилажењем у сусретним смеровима. За потпуни визуелни угођај ту су атрактивна плаво-бело-црвена боја авиона, са великом звездом преко доњег крила и трупа и бели „димни“ траг који *галебови* остављају за собом на небу.

На аеромитингу Батајница 2009 „Звезде“ наступају у формацији четворке: вођа групе потпуковник Саша Ристић, десни пратилац мајор Саша Грубач, вођа синхрон-пара потпуковник Драган Злокас и пратилац у синхро-пару потпуковник Томислав Бећаговић.

Аероклуб „Фалконс“

Аероклуб „Фалконс“ (Falcons – соколони) из Зрењанина окупља ентузијасте и професионалце са вишегодишњим летачким искуством у цивилној и војној авијацији. Основан је 2008, када је и набављен и темељно рестауриран *злин* из некадашње мале акро-групе РВиПВО, који је после повлачења из употребе летео у кикиндском аероклубу.

Аероклуб „Галеб“

Београдски Аероклуб „Галеб“ посебно је посвећен рестаурацији, одржавању и летењу на авионима који, након престанка коришћења у ВиПВО, лете као својеврсни сведоци богате ваздухопловне историје на српским и југословенским просторима. Школско-борбени *галеб* Г-2, лаки јуришник *крагуј* и транспортна *утва 66*, са петокракама из доба СФРЈ, радо су и често виђени на аеромитинзима у Србији, Чешкој, Словачкој, Мађарској, Великој Британији, Бугарској...

Ваздухопловци окупљени око АК „Галеб“ већином су пензионисани и прекаљени пилоти и техничари, ветерани ВиПВО, ваздухопловних завода и цивилне авијације. Пред стотинама хиљада гледалаца током више од десет година, рестаурисане *галебове*, *крагује*, *утве* и *злина* приказивали су Марјан Јелен, Миша Менђан,

Мирко Анжел, Даворин Павловић, Миљко Стефановић, Новак Новаковић, Славко Станишић, Владимир Бојовић, Саша Аћимовић, Предраг Вукашиновић, Саша Ристић, Томислав Бећаговић, Љубиша Павловић, и многи други, а међу њима су и најпознатија имена ваздухопловства на нашим просторима. Тренутно, у оквиру пројекта *Ескадрила старих ваздухоплова*, лете један *галеб* Г-2, *крагуј* и *утва 66*.

На аеромитингу Батајница 2009 *галебом* Г-2 лети посада коју чини пуковник у пензији Марјан Јелен – Владимир Бојовић. Пуковник у пензији Даворин Павловић лети *крагујом*, познат и као Супердека, док је за командама *утве 66* такође пуковник у пензији Мирко Анжел (Сва тројица пензионисаних пуковника носиоци су *златног летачког знака*).

Посетиоци аеромитинга моћи ће да виде на земљи прототип *галеба* Г-1 у фази рестаурације.

Припремио Игор САЛИНГЕР

ВАЗДУХОПЛОВНИ САВЕЗ СРБИЈЕ

У летачком и изложбеном делу аеромитинга *Батајница 2009* цивилну авиацију представљаће Ваздухопловни савез Србије, национални аероклуб са традицијом дугом близу 80 година. Моторни авиони, ултралаки авиони, моторни змајеви, моторни параглајдери, падобранци, само су неке од занимљивости које ће посетиоци моћи да виде. У летачком делу аеромитинга *Батајница 2009* Ваздухопловни савез представиће се групом од три моторна змаја, ултралаким авионом *пионир 200 спероу* (Pioneer 200 Spragow), моторним параглајдером који долази из Кањиже и акробатским авионом *злин*. Чак 20 искусних падобранаца искаћаће из авиона Ан-2 и *цесна* (Cessna).

Злин

Злин 526 је део надалеко познате акробатске фамилије авиона која је почела да се ствара још у предратној Чешкој, као део познате обућарске компаније „Бата“. Направљен је средином шездесетих година, а први пут је полетео 1965. године. Био је то двосед, нискокрилац, металне конструкције, са увлачећим трапом и шестоцилиндричним редним мотором. Већ идуће године уврштен је у серијску производњу, не само за потребе ЧССР већ и за друге купце, који су, у великом броју, долазили и из западних држава. Авион *526* је врло брзо загосподарио акробатским такмичењима и освојио низ престижних трофеја, било да је реч о једноседу или двоседу. Најпопуларнија верзија био је *злин 526F* са нешто снажнијим мотором М-137А, снаге 180 КС, која је већим делом била заступљена и на нашим просторима (прва југословенска серија били су авиони са мотором „Минор“ 6 III, али су они касније замењени моторима М-137А). *Злин 526F*, који носи регистрацију YU-DGR (бивши војни ев. број 41101), данас припада Аероклубу „Галеб“, који без обзира на ситуацију која влада у ваздухопловству, покушава да некомерцијалним, спортским летењем на *злину* популарише ваздухопловни спорт.

Пионир 200 спероу

Пионир 200 направљен је по узору на старијег брата Р 300 хаук (Hawk). Веома доброг је квалитета и луксузног ентеријера, што заједно са ниском почетном ценом и ниском ценом одржавања омогућава готово свакоме пилоту да га купи и лети на тако необичном авиону. Мотор „Ротакс“ (Rotax) 100 HP чини да тај авион има најбоље перформансе развијене на тржишту.

Ан-2

Скокови падобранаца изводиће се из авиона Ан-2, који носи надимак *кукурузник*. То је двокрилац са једним мотором, који је први пут полетео 31. августа 1947. године. Користи се за лагани превоз, може носити до дванаест путника, па се често користи за превоз падобранаца и за пољопривредне радове. Направљене су и верзије за хладно време и екстремне услове. Према Гинисовој књизи рекорда, четрдесетогодишња производња тог авиона била је најдужа у историји авиације, а тај рекорд је тек недавно потукао *локид С-130 херкулес* (Lockheed C-130 Hercules). Ево неких од разлога зашто је тај авион толико популаран: има пнеуматски кочиони систем, сличан ономе код великих друмских возила, који му омогућава заустављање на кратким стазама, потребно му је 170 метара писте за полетање и 215 метара за слетање. Нису му потребне спољне пумпе за гориво, јер има уграђене пумпе које омогућавају допуњавање тенкова из једноставних пумпи...

Цесна

Скокови ће се изводити и из авиона *цесна* који ће полетети са спортског аеродрома „Лисичији јарак“. То је авион са четири седишта и једним мотором, а још два дечија седишта могу се извући у делу за терет. *Цесна* је најпознатија као школски авион, и то је уједно авион који је израђен у највише примерака. Према дуготрајност и популарности, *цесна* је најуспешнији лаки авион икада произведен. Први лет извела је 1955. године, а већ следеће године фабрика је производила 1.400 авиона. Распон крила тог авиона је нешто мањи од 11 метара, а празан тежи 815 кг. Може да лети брзином до 346 км/ч, на висини до 6.100 метара.

Ваздухопловни савез у изложбеном делу програма приказаће неколико ваздухоплова како би посетиоци имали могућност да их виде изблиза. Биће изложени моторни змај Air Creation Tanarg 912, ултралаки авиони: *петрел* амфибија (Petrel Amphibia), FS Storch, *флајт дизајн* (Flight Design) CT SW, JABIRA, *пипистрел вирус* (Pipistrel Virus), моторни парагладер и слободнолетећи змај.

Петрел амфибија

Ултралака амфибија *петрел* са два седишта. Авион је произведен 1983. године, када је француски инжењер Клод Тисеранд развио (и летео њиме) дрвени авион једнокрилац двојаке природе.

Флајт дизајн

Авион подлеже правилима ултралаке авиојације у неколико земаља – у САД се на њему лети по правилима лаких спортских авиона, а у Европи по правилима веома лаких авиона. Тај тип авиона је толико ефикасан да му је потребна редуција пропелера да би остао у оквиру задате брзине до 222 км/ч (на пример, у Америци). Слетање захтева посебан тренинг, с обзиром на то да је потребно да пилот буде доста „агресиван“. Слеће са носом надолу, а са крилцима под углом од 30 или 40 степени... Авион је дуг 6,22 метра и у њему има места за пилота и једног путника. Распон крила је 8,5 метара, а највећа икада достигнута брзина овим авионом је 301 км/ч.

Пипистрел вирус

Вирус јесте брз и веома економичан ваздухоплов. Идеалан је за прелете, али је веома добар и за аеро клубове и њихове тренинге. У 2007. години тај авион је добио награду Personal Air Vehicle Challenge, а у 2008. награду General Aviation Technology Challenge, при чему треба нагласити да је обе награде спонзорисала NASA! *Вирус* може бити опремљен крилима од 10 или од 12 метара. Верзија са 12 метара је нека врста моторне једрилице, која вам омогућава да искључите моторе и једрите куда пожелите. Са друге стране, дужина од 10 метара има своју предност у томе што стаје у сваки хангар и нешто је бржа.

Air Creation Tanarg 912

Тај репрезентативни модел ултралаких авиона са великом брзином, у понуди је са мотором „Ротаксови“ од 80 и 100 КС и зато има изузетан потенцијал. Дизајниран је за крстарења и авантуре, прилично је робустан, али и поуздан. Омиљен је и међу професионалцима и припадницима летачких школа, где су његов стил, комфор и економичност подједнако признати.

Милица ПЕТРОВИЋ

ИСТОРИЈА АЕРОМИТИНГА У СРБИЈИ

ЧУДО ОД ВЕШТИНЕ

Још од саме појаве авијације показало се да су јавни летови, прикази летења и аеромитинзи најпогоднији начин да се широкој јавности што очигледније и уверљивије представе достигнућа у развоју ваздухопловне технике, али и вештина и храброст pilota и других војних и цивилних ваздухопловаца. Ишчитавањем призора аеромитинга могуће је, такође, пратити и процењивати развој нашег националног ваздухопловства и авијације, који ће током следеће – 2010. године обележити столеће првих летова авионима домаће конструкције и израде.

Први аеромитинзи са више учесника одржани су у Француској и неким другим европским земљама током 1909. године. Само годину дана касније, крајем 1910, више хиљада Београђана имало је прилику да на оближњој Бањици присуствује летовима pilota Рудолфа Симона и Бориса Масленикова, са којима је летело и неколико чланова краљевске породице, многи официри и грађани, а 9. јануара 1911. на беду калемегданске тврђаве погинуо је у удесу авиона *мерћеп-русјан*, млади Словенац Едвард Русјан. До Првог светског рата још неколико страних pilota приредило је у Београду успеле јавне летове, који су показивали да је авијација изашла из фазе почетништва и постала незаобилазни део савремене цивилизације.

Током рата, над Београдом и Србијом летели су непријатељеви војни авиони, али и авиони и балони Српске ваздухопловне команде и француских савезника.

И поред тога што је постао престоница нове Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Београд дуго није имао свој аеродром. У оквиру свечаног отварања великог војно-цивилног аеродрома изграђеног испод Бежанијске косе, 25. марта 1927. одржан је и први велики приказ летења са 25. ловачких авиона *девоатин Д-27*, који су у групи надлетали град и реку Саву, а затим су изводили акробације над самим летелиштем, поздрављени овацијама великог броја посматрача. Од тада су скоро свакодневно са Калемегдана и обала реке Београђани могли да посматрају живу летачку активност савремених војних, саобраћајних и спортских авиона, којима су у различитим приликама приређивани мањи митинзи и прикази летења.

Хеликоптер „сикорски“ С-51 на аеромитингу у Београду 1960. године

Фотографија из архиве НЦ „Одбрана

Први аеромитинг у Београду

Велики Међународни аеромитинг одржан је 5. јуна 1938. у оквиру Прве међународне ваздухопловне изложбе организоване у Београду, на Новом сајмишту. Југословенско ваздухопловство и ваздухопловна индустрија налазили су се тада у великом успону, па је на изложби излагао већи број домаћих предузећа, али и ваздухопловне индустрије Немачке, Француске, Енглеске, САД, Италије, Чехословачке и Пољске.

Аеромитинг је отворен летовима и акробацијама више типова једрилица којима су пилотирали чланови Аероклуба „Наша крила“. Друга тачка било је полетање слободног балона *лублин* из Пољске, а затим је уследио блок акробатског летења у коме су учествовали немачка моторизована једрилица *ерла 6*, чехословачки *злин XII*, познати немачки *бикер јунгман* и успели домаћи акробатски авион *рогожарски сим XI*, којим је летео капетан Милан Бјелановић.

После шаљиве тачке „Како не треба летети“, коју је школским авионом *физир ФН* извео пробни пилот „Икаруса“ Василије Стојановић, капетани Миодраг Благојевић и Антун Егцигој приказали су ваздухопловну борбу ловаца *хокер фјури*, произведеног у фабрици „Змај“ по енглеској лиценци, и ловачко-тренажног авиона *рогожарски П.В.Т.* Затим је полетела и акробатска тројка ловаца *хокер фјури*, којима су пилотирали капетани Никола Вељковић, Антун Ерцегој и Боривоје Марковић, а који су изводећи сложене групне акробације на малој висини, задивили више од 30.000 гледалаца. Уследио је лет аутожира, претече савремених хеликоптера, а тада су из десет авиона *физир ФН* изведени први групни скокови падобранима у нашој земљи.

Завршна и најатрактивнија тачка аеромитинга био је наступ познате италијанске акробатске групе од 12 авиона *фијат Ц.Р. 30*. Та у свету већ прослављена група, извела је током скоро полчасовног програма велики број сложених акробација и вештак престојавања, а публику, али и стручњаке, посебно су импресионирали извођење лупинга у построју од десет авиона, затим лет две петорке у построју клина, које су извеле брзи ваљак, па разлаз целе формације из пропињања, који се сада назива „бомба“. На крају програма уследила је необично атрактивна тачка названа „чудо од летења“, у којој су авиони летећи један близу другог и у истом правцу били нагнути у различитим нагибима, што је на први поглед изгледало хаотично, у ствари, представљало је доказ велике увештаности пилота.

Фотографија из архиве НЦ „Одбрана“

Једрилице Ваздухопловног савеза Југославије на митингу 1960. године

Послератни аеромитизи

Серију приказа летења и аеромитинга одржаних после Другог светског рата започели су спортски ваздухопловци, који су 2. јуна 1946, на аеродрому „Београд“, организовали Први ваздухопловно-једриличарски аеромитинг пред око 30.000 љубитеља летења.

Први аеромитинг поводом дана Југословенског ратног ваздухопловства, коме је присуствовао и маршал Тито, приређен је 23. маја 1948. године. Већ следеће године, 24. јула, у жеку сукоба са СССР-ом и државама такозване источне демократије, поново је организован велики аеромитинг на аеродрому „Београд“, који је имао изразиту политичку и пропагандну поруку.

Митинг је отворен налетом осам авиона *ПО-2* који су носили југословенске заставе, а за њима је из правца Авале долетео 21 школски авион домаће производње *аеро-2* у формацији ТИТО. Затим су наступили моделари, једриличари и моторни пилоти Ваздухопловног савеза, са летелицама домаће производње, а познати пилот акробата Павле Црнански забављао је публику летећи авионом *бикер јунгајстер* на само неколико метара изнад земље.

Домаћи конструктори и ваздухопловна индустрија приказали су прототипове авиона *аеро-2 Х* и *аеро-2 Д* и прелазни *213*, који су касније рађени у већим серијама. Посебну пажњу привукао је лет пробног пилота Тугомира Пребега, који је авионом *451*, у лежећем ставу, демонстрирао потпуно вертикално понирање и брз прелазак у хоризонтални лет, акробатику којом је пилот без последица издржао оптерећење веће од 13 сопствених тежина.

Ратно ваздухопловство је свој део програма отпочело акробацијама синхро-пара ловаца *Јак -3*, који су први пут код нас имали уређаје за обележавање лета, а затим је пет авиона *аеро-2* изводило групне акробације, укључујући и лупинг. Као над ратиштем појавили су се ловци штитећи нападе јуришних авиона *иљушин Ил-2*, који су нападали циљеве на земљи. Први налет је у ниском лету извршен у построју пука, а затим су поједине групе *Ил-2* у пет налета наставиле нападе топовском ватром и правим бомбама и ракетама на циљеве који су се налазили изван руба аеродрома. Слика је била импресивна и сведочила је о великој борбеној моћи авијације и врхунској обучености наших посада. Аеромитинг је завршен десантом 60 падобранаца са показном вежбом.

Батајница - 1997. година

Пола века ваздухопловства

До половине педесетих година прошлог века ЈРВ је углавном извршило замену постојећих авиона новим на млазни погон. Већ 21. маја 1953. на аеромитингу у част дана РВ, одржаном на аеродрому у Батајници, летела је прва четворка млазних авиона Т-33, добијених од западних савезника. Од тада су млазњаци постали најупечатљивији и најбучнији на свим аеромитинзима и приказима летења широм земље.

Захваљујући том убрзаном развоју, и војно и цивилно ваздухопловство били су у могућности да на достојан начин – великим аеромитингом обележе педесету годишњицу од првих летова које су домаћи пилоти извели авионима домаће конструкције и израде. Та импресивна манифестација, у којој је учествовало 148 авиона, од тога 56 млазних и 68 клипних, четири хеликоптера и 20 једрилица, одржана је 28. августа 1960. на старом аеродрому „Београд“, који је убрзо напуштен због премештања ваздухопловног саобраћаја на нови међународни аеродром код Сурчина. На свечаној трибини су, поред многих тадашњих званичника, били и пионир ваздухопловства осамдесетчетворогодишњи Иван Сарић, који је у Суботици полетео својим авионом крајем јуна 1910, затим група ветерана – пилота са Солунског фронта и из одбране Београда априла 1941. године.

У част значајног јубилеја, аеромитинг је отворен налетом формације од 21 авиона *аеро-2*, која је образовала бројку 50. Затим су пилоти Ваздухопловног савеза извели сложени програм летећи једрилицама у везаним

заокретима и другим фигурама, док су изнад њих летеле домаће рекордне једрилице *кошава*, *орао* и *метеор*. Подбранац су извели групне скокове на циљ и скокове са задршком, а моторни пилоти су са 16 авиона извели фигурно летење у колони.

Затим су наступили домаћи млазни авиони *стршљен* и *матича*, док је између њих авионом *гнат* пролетео и пробио звучни зид мајор Франц Рупник, што је било изненађење за све посетиоце митинга. Уследио је комбиновани напад млазних ловаца бомбардера F-84 G, који су у бришућем лету напалм-бомбама напали непријатељев импровизовани аеродром, док је неколико група тих јуришника убојним средствима гађало ракетну рампу. После тих напада јужни део аеродрома био је прекривен димом. Када се терен рашчистио, уследио је налет 12 транспортних авиона С-47, који су избацили ваздушни десант од сто подбранаца.

Аеромитинг је крунисан налетом прве домаће акрогрупе која је летела млазним ловцима F-86 *сејбр*. У саставу четворке летели су пилоти Жика Маглић, Илија Златић, Антон Лаштро и Коста Данковић, који су изводили сложене акробације у поретку „стрела“ и „ромб“, летели у колони и стално се престојавали за нову фигуру. На крају су извели ефектан разлаз, познат као „ружа“. Акро-

група је сличан програм извела исте године и на аеромитингу у Лесковцу, а током 1961. и на сличним приредбама на аеродромима *Брник* и *Плесо*, наравно, и пред значајним гостима коју су посећивали Југославију.

После тога пуних 25 година у Београду није организован ниједан значајнији аеромитинг. У међувремену, више мањих аеромитинга и приказа летења одржано је у другим градовима широм Југославије. На њима су главну атракцију чинили наступи акро-група формираних 1968. у Ваздухопловној академији у Задру, које су летеле домаћим млазним авионима *галеб* и *јастреб*, у формацији 4 – 7 авиона.

Потребно је, ипак, поменути аеромитинг одржан 9. јула 1972. у част отварања 13. светског једриличрског првенства у Вршцу, на коме је летело више од 40 једрилица и авиона, а осморка ловаца бомбардера *јастреб* извршила је синхронизовани напад на мете убојним средствима. Ваздухопловни савез Београда је 18. октобра 1980. на ушћу Саве у Дунав први организовао запажени аеромитинг, уз учешће већег броја авиона и једрилица и 63 подбранаца, коме је присуствовало око 180.000 грађана. Мањим аеромитингом на

Снимио Радован ПОГОВИЋ

аеродрому у Батајници обележен је 21. мај 1983. – дан РВ и ПВО.

„Победа 85”

Прослављајући 40. годишњицу ослобођења земље, ЈНА је 11. маја 1985. у Београду организовала велику војну параду испред Народне скупштине, технички збор на терену Новог Београда и велики аеромитинг изнад Ушћа и Ратног острва, којима је присуствовало више од милион посетилаца, уз директан телевизијски пренос.

Приказујући своју бројност и нараслу снагу, РВ и ПВО је приредило ваздухопловну смотру која се од претходних разликовала по мањем броју учесника, али и по импресивном приказу савремених летелица и ваздухопловне технике, највећим делом домаћег порекла.

Поред падобранаца, над Ушћем су летели хеликоптери *газела*, школски авиони *утва 75*, акробатски *злинкови*, демонстриране су летне особине и акробатске могућности авиона *јастреб* и *супергалеб Г-4*, а наступила је и поново формирана акробатска група од четири *јестреба*. Авион *орао* приказао је мајор Марјан Јелен, а у завршници аеромитинга десетоминутни програм извела је група од три ловаца МиГ 21 бис.

„Батајница 97”

Требало је да прође 69 година, па да Београд и Србија поново добију међународни аеромитинг. У међувремену југословенски авиони и пилоти успешно су летели на митинзима у Паризу и Фанбороу у Енглеској, али и

на бројним такмичењима моторних пилота у многим европским земљама.

Услови за обнављање међународне сарадње и учешће страних авиона на аеромитингу у Србији створени су тек 1997, када је 15. јуна на аеродрому *Батајница* организован велики аеромитинг. Позиву нашег РВ и ПВО одазвали су се ваздухопловци Русије, долетевши ловцем *сухој СУ-30* и транспортним *иљушином Ил-76*. Из Француске је долетео *мираж 2000*, из Италије два јуришна авиона *АМХ*, а из Грчке такође ловац *мираж 2000*.

Митингу је присуствовало око 200.000 гледалаца, а богат програм отпочео је наступом змајара, *утви 75*, акробацијама *злина* и *олдтајмера крагуј* Аероклуба „Галеб”. Затим су групни лет извеле *цесне 172* Пилотске академије из Вршца, па је аеродром надлетео и интерконтинентални путнички авион *ДЦ-10*. Наступ „Јатових” авиона представљао је новину на домаћим аеромитинзима.

Посебну пажњу привукли су летови страних учесника. Прво је летео француски *мираж 2000* демонстрирајући високе маневарске способности. Руски вишенаменски борбени авион *СУ-30* извео је врло занимљив акробатски програм и уз буку својих снажних мотора приказао велику брзину пењања. Италијански и грчки авиони били су приказани на статичном делу изложбе.

Домаћи пилоти демонстрирали су могућности ловаца МиГ-21, извели су ваздушну борбу два авиона МиГ-29, а једним од њих летео је и Командант РВ и ПВО генерал Љубиша Величковић.

Највише аплауза добили су, ипак, пилоти Акро-групе „Летеће звезде”, који су са шест авиона Г-4 извели програм достојан најпознатијих акробатских група на свету. Сложено фигурно летење извела је и прва југословенска хеликоптерска акро-група „Стрљенови”, која је летала хеликоптерима *газела*. У том делу програма учествовала је и хеликоптерска јединица МУП-а Србије.

Сличан програм, само без странаца који су отказали учешће, извели су домаћи ваздухопловци и на аеромитингу одржаном 14. јуна 1998. године.

Јавне наступе наших ваздухопловаца над Калемегданом и Ушћем обновили су Ваздухопловни савез Србије и Аероклуб „Наша крила”, који су успели да 2000, 2001. и 2002. године организују мање аеромитинге, уз учешће аероклубова и цивилних ва-

„Летеће звезде” на аеромитингу 1997. године

Ушће-1985. година

здухопловних предузећа и институција. Маја 2003, на истој локацији, у организацији Аероклуба „Галеб” из Београда, организован је аеромитинг на коме је, поред 20 цивилних авиона и хеликоптера, летело и неколико авиона Ратног ваздухопловства, као и *олдтајмери крагуј, утва 66* и *галеб*.

Од 2006. године у Новом Саду делује и цивилна Акро-група „Звезде”, која такође лети на авионима *галеб*, а учествовала је на домаћим и страним аеромитинзима. Тај аероклуб је на аеродрому Ченеј, 2008. и 2009. године, организовао успешне аеромитинге, на којима су учествовали војни авиони и страни ваздушни акробати. Прошле године аеромитинг на Калемегдану организовало је Ваздухопловно друштво „Св. Архангел Гаврило” из Београда. А велики међународни аеромитинг „Батајница 2009”, како је најављено, поставиће неке нове стандарде у организацији аеромитинга и акробатском летењу. ■

Чедомир ЈАНЋИЋ

Снимио Зоран МИЛОВАНОВИЋ

YUGOIMPORT-SDPR J.P.

Kompanija YUGOIMPORT-SDPR je od svog osnivanja sastavni deo sistema odbrane i kao takva svoju poslovnu politiku formuliše kroz tri osnovne misije:

- Misija integratora nastupa srpskog odbrambeno-industrijskog kompleksa na svetskom tržištu naoružanja i vojne opreme*
- Misija razvoja i proizvodnje složenih borbenih sistema u ulozi Sistem integratora*
- Misija uvoznika složenih borbenih sistema za potrebe Ministarstva odbrane Republike Srbije*

YUGOIMPORT-SDPR

11150 Beograd, Bulevar umetnosti 2; Phone: (+381 11) 222 44 44, 222 44 00;
Fax: (+381 11) 222 45 77, 222 45 99; P.O. Box 23
E-mail: fdsp@eunet.rs, www.yugoimport.com

Snagom krilatog lava.

DELTA GENERALI Osiguranje

Za sve vrste osiguranja.

Delta Generali Osiguranje je članica Generali grupe, jednog od vodećih aktera u svetskoj osiguravajućoj i finansijskoj industriji. Nakon 178 godina postojanja, Generali grupa danas posluje na 5 kontinenata u više od 40 zemalja sveta.

U Srbiji danas poslujemo kao Delta Generali Osiguranje i pružamo sve vrste osiguranja: od složenih osiguranja industrije, do jednostavnih porodičnih polisa.

Veliko iskustvo i tradicija Generali grupe, ujedinjeni sa snagom i lokalnim iskustvom domaćeg partnera, garancija su kvaliteta usluga koje pruža Delta Generali Osiguranje.

kontakt centar 0800 222 555 | www.deltagenerali.rs

KUPITE KARTE PREKO NAŠEG CALL CENTRA **NOVO!**

✈ 0800 -111-528

✈ 0800 -111-Jat

Informacije i rezervacije:

CALL CENTAR - 0800 -111-528

Besplatni pozivi sa mreže fiksne telefonije Srbije.

Radno vreme:

ponedeljak-nedelja od 07 do 22h

Kupovina karata kreditnim karticama:

Poslovnice Jat-a:

Bulevar Kralja Aleksandra 17, **Beograd**

Bulevar umetnosti 16, Novi **Beograd**

Radno vreme:

ponedeljak-petak od 08 do 20h

subota od 08 do 15h

**Užice, Valjevo, Vršac, Novi Sad,
Niš, Požarevac.**

Rezervišite i kupite karte on line **www. jat. com**

Vidimo se na aerodromu

Jat Airways

